

1984/85:163

Torsdagen den 6 juni fm.

Kl. 09.00

Högtidlighållande av nationaldagen

TALMANNEN:

Den 6 juni har sedan länge firats som Svenska flaggans dag och vår nationaldag. Genom en ändring i förordningen om allmänna flaggdagar har den 6 juni numera även fått officiell karaktär som nationaldag. Den bör därför uppmärksammas också i vårt riksdagsarbete.

Innan vi börjar dagens överläggningar kommer Storkyrkans kör under ledning av musikdirektör Gustaf Sjökvist att från åhörarläktaren framföra "Sveriges flagga" av Hugo Alfvén och "Sverige" av Wilhelm Stenhammar. Därefter sjunger vi tillsammans med kören vår nationalsång.

1 § Justerades protokollen för den 29 maj.

2 § Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna berättelser:

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprovsningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Marita Bengtsson (s), Katrineholm, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr. o. m. den 5 juni 1985 sedan Holger Bergman (s) avlidit.

Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Nina Jarlbäck, Eskilstuna, Margareta Norberg, Oxelösund, Maria Hed, Malmköping, och Karl-Gunnar Källersfors, Julita (alla s).

Valprovsningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen. Stockholm den 5 juni 1985

Stig Nordlund

/Sven-Georg Grahn

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Bruno Poromaa (s), Kiruna, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr. o. m. den 1 juli 1985 sedan Curt Boström (s) avsagt sig uppdraget.

Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Kristina Lundberg, Glommersträsk, Åsa Strömbäck-Norrman, Malmberget, Leif Marklund, Lillpite, Claes Rensfeldt, Jokkmokk, Monica Öhman, Kalix, och Ulf Pettersson, Piteå (alla s).

Valprövningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen. Stockholm den 5 juni 1985

Stig Nordlund

/Sven-Georg Grahn

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:38

Socialutskottets betänkanden 1984/85:28 och 33

Bostadsutskottets betänkande 1984/85:26

4 § Litteratur och folkbibliotek

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1984/85:21 om litteratur och folkbibliotek (prop. 1984/85:141).

Anf. 1 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Sverige har fått en nationaldag. Med musik, flaggor och blommor har riksdagen för första gången firat detta, och jag vill uttrycka förhoppningen att traditionen i alla tider må leva vidare i vårt fria land.

Vi har i vårt land också nationalskatter. Bland dessa, vilka binder oss samman och skapar känsla av gemenskap, är vår litteratur och våra sånger av omistligt värde. I denna försommarmorgon har vi kunnat lyssna till Sveriges flagga och Sverige fosterland, vilkas text för oss äldre i kammaren antagligen är välbekant. Vi lärde dem i skolan. Senare generationer har inte haft samma förmån. Det är därför med ett visst beklagande jag måste konstatera att kulturutskottet vid behandlingen av litteraturpropositionen har måst yrka avslag på en motion från vpk om en sångbok för hela svenska folket. Utskottet uttrycker sympati för tanken på en sådan sångbok och erinrar om att det har utkommit en sångbok på Liber förlag som heter Vår gemensamma sångskatt. Låt oss ta vara på möjligheten att bli ett sjungande folk.

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande är fogat 38 reservationer, varav många är följdreservationer. I flera väsentliga frågor har utskottet varit enigt, och reservationerna uttrycker i första hand olika synpunkter på anslag och organisatoriska förhållanden. Dessa kunde ha varit betydligt fler, om inte kulturministern i propositionen om litteratur och folkbibliotek frigjort sig från många gånger revolutionerande förslag från de två utredningar som

legat till grund för propositionen.

Litteraturen knyter samman generationerna. Litteraturen ger oss kunskaper om världar långt utanför vår egen, och den berikar våra liv som kanske ingenting annat. Att stå utanför bokläsandet är ett handikapp som drabbar mer än var fjärde vuxen svensk. Jag syftar då på dem som aldrig eller ytterst sällan läser en bok. Att minska den gruppen måste vara det allt överskuggande målet för litteraturpolitiken.

Om detta mål råder stor enighet, om sättet att nå det är emellertid meningarna delade. I korthet och något förenklat kan det uttryckas så, att kulturministern vill skicka ut målsökande kulturaktiviteter att söka upp presumtiva och osäkra kulturkonsumenter, medan vi moderater vill påverka människorna till att själva uppsöka kulturaktiviteterna. Då, och först då, vet vi att kulturen blir till glädje.

Särskilt vill vi betona hemmets och skolans roll i detta arbete. Barns livsavgörande möte med litteratur sker oftast före ett års ålder. Det är pekböckerna, ramsorna, barnsångerna och bilderna som utgör deras upplevelser av litteratur. Jag har hört att alla finska barn före ett års ålder får en bok på barnavårdscentralerna med information till föräldrarna om hur viktigt det är att barnet får lyssna till sagor och titta i boken. För hur många barn i vårt land har inte första bandet av Min skattkammare utgjort porten till fiktionens värld?

Vi har i reservation nr 2 också tagit upp vår syn på skolans roll. Det är inte i första hand fråga om – som socialdemokraterna vill – att i skolorna starta en kampanjverksamhet. Vad det gäller är att låta kulturen genomsyra skolarbetet och göra eleverna mottagliga för kultur. Eleverna måste bibringas sådana kunskaper i svenska och orienteringsämnen att de får reella förutsättningar att begripa vad de läser och att sätta in det lästa i ett större sammanhang. Kulturministern har själv tagit avstånd från den flumverksamhet som tidigare präglat undervisningen i svenska, och vi kan bara hoppas att de nya riktlinjer som nu finns skall ge ett ökat litteraturintresse till resultat.

Vi vill särskilt varna för de tendenser som finns att i någon sorts missriktat kvalitetsintresse söka begränsa för eleverna tillgänglig litteratur. Att barn läser är oerhört viktigt, vad de läser spelar mindre roll. Alla undersökningar visar att ett trögt läsande av sig självt för över den unge till mer värdefull litteratur.

Viktigt är också att det finns ett väl fungerande samarbete mellan kommunbiblioteken och skolorna. Barn utgör den största gruppen av låntagare, men i tonåren minskar lånandet starkt. Samarbetet mellan skola och bibliotek ägnas i alltför hög grad eleverna i de lägre årskurserna, medan man glömmer bort de äldre barnen och ungdomarna.

Det är glädjande att kulturministern i propositionen avstår från att lägga fram förslag om en bibliotekslag. Det skulle vara av stort intresse att här i kammaren få höra om vice ordföranden i kulturutskottet delar den uppfattning som där har förts fram. Förslag diskuteras ju, bl. a. i kulturrådet, om införande av en minibibliotekslag. En bibliotekslag skulle, enligt vår mening, allvarligt begränsa kommunernas möjligheter att själva besluta om bibliote-

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

kens verksamhet och avgifter. Dessa senare har olika utformning. För samtliga bibliotek gäller i dag att själva bokutlåningen inte kostar något. I någon kommun överväger dock kulturnämnden att föreslå kommunfullmäktige avgifter på utlåningen. I övrigt får biblioteken inkomster från beställningar, tidsöverdrag och tjänster av olika slag. De relativt nya informations-tjänsterna med användning av databaser kostnadsbeläggs i allmänhet och skillnaderna mellan olika biblioteks avgiftsbeläggning kommer säkert att öka allteftersom servicen utvecklas mot nya områden. Vi skall inte underskatta bibliotekens omställningsperiod. Databaser blir allt vanligare. Tillgång till TT, Nyhetsbanken, Rättsdata eller Libris och Burk blir nödvändiga. Vi moderater har i reservation 4 understrukt vikten av att kommunerna själva får besluta om avgiftsbeläggning av olika tjänster.

Även om ett gott samarbete råder mellan bibliotek och kommunernas skolor, är det viktigt att det finns böcker i skolorna. Många skolor har också välförsedda skolbibliotek. I regeringens satsning på kultur för skolan ingår ett anslag 12 milj. kr. under en treårsperiod för utgivning av en prisbillig klassikerupplaga. Detta är helt onödiga pengar, och vi motsätter oss i reservation 14 denna satsning. Om skolöverstyrelsen ställer samman en förteckning över vilka böcker som bör finnas i skolbiblioteken och därvid angav titlar och förväntad upplagestorlek, skulle förlagen självfallet reagera därpå och se till att böckerna fanns tillgängliga. Svenskläraryöreningen och Författarförbundet har gemensamt krävt att det i läroplanen för gymnasiet skulle anges vilken litteratur eleverna bör ha läst. Så är det i de flesta andra länder, dock inte i vårt hittills litteraturfientliga land. Detta stöd måste i stället betraktas som ännu ett stöd till Litteraturfrämjandet. Vi moderater delar i övrigt – det skall jag kanske säga – utskottets uppfattning att det är värdefullt med tillgång till ungdomsklassiker, och vi är medvetna om att marknadsföringen av dessa är viktig. Vi har därför i reservation 12 föreslagit att anslaget för att ge ut en bokkatalog för ungdom också skall täcka kostnader för administration av en förstärkt insats gällande läsning av klassiker i skolan.

Regeringen framhårdar också med stöd till Litteraturfrämjandet för utgivning av En bok för alla. Regeringen har dock backat litet i så mån att den föreslår en minskning av antalet titlar. I propositionen uttrycks glädje över att En bok för alla numera i så hög grad sprids i arbets- och föreningslivet. Men, herr talman, detta kan också uttryckas på ett annat sätt. Få exemplar säljs i bokhandeln, och enligt undersökningar köps de av redan vana bokköpare. Restupplagorna säljs kilovis och används som priser i Lisebergs lyckohjul. Det sägs inte i propositionen. Vi moderater har i reservation 11 motsatt oss utgivningen av En bok för alla för vuxna. Prisbilliga böcker ges ut av andra förlag, och statliga pengar behövs inte för detta ändamål. Marionetteatern behöver en halv miljon för att överleva. Här kastas det ut 3 milj. kr. till vana kulturkonsumenter och lyckohjul.

Inte heller behövs det statliga medel för utgivningen av ett nytt stort uppslagsverk.

Jag kan förstå om kulturministern vill ha som eftermäle att han var den som

åstadkom 1990-talets stora svenska uppslagsverk. Jag är ändå inte säker på att detta blir fallet.

Den totala kostnaden för ett uppslagsverk med den åsyftade omfattningen torde enligt uppgift ligga på minst 160 milj. kr. i dagens penningvärde.

Utgångspunkten skall enligt propositionen vara att förlagsbranschen själv svarar för utgivningen. Efter överläggning med olika intressenter har kulturrådet funnit en större beredskap från branschen att finansiera projektet än vad som tidigare har kommit fram. Rådet pekar också på andra intressenter som skulle kunna bidra till finansieringen. Kulturministern räknar i propositionen med ett engångsbelopp som skall finansieras genom om disponering av redan anvisade medel på medieområdet. I nästa års budgetproposition skall redogöras för stödets storlek och från vilka medel från anslaget littera G. Massmedier m. m. som beloppet har finansierats.

Kulturrådet har nu inlett anbudsförhandlingar. Det finns skäl att diskutera det nu pågående handläggandet av frågan. Kulturrådet har nämligen pekat på möjligheterna att erhålla bidrag från annat håll.

Efter vad jag har fått fram rör det sig om ett statligt engångsanslag på ca 20 milj. kr. För det första skall denna summa betraktas i relation till de 160 miljoner som torde vara den lägsta totala kostnaden för uppslagsverket. För det andra är det tydligen meningen att kulturrådets "annat håll" skulle inkluderas i dessa 20 miljoner.

Vad är då annat håll? Enligt uppgift förs inom SE-Banken en diskussion om att bidra med 2 miljoner. Enligt planerna skulle näringslivet totalt kunna bidra med ca 10 miljoner, men om inte dessa anslag blir avdragsgilla vid beskattning tycks viljan att bidra till uppslagsverket avta och troligen bli noll. Jag vill alltså fråga mina socialdemokratiska kolleger och kulturministern, när han kommer, om vilka utfästelser som gjorts till intresserade förlag i samband med att anbudsförandet inletts. Jag vill också fråga om några miljoner från näringslivet kan anses ha någon betydelse i en överblickbar slutsumma.

Ett nytt stort uppslagsverk är dock en viktig sak. Vi moderater har i vår reservation inte gått emot utgivningen som sådan. Det finns emellertid skäl till att staten borde stå utanför utgivningen – först och främst det skälet att det anslag som staten kan tänkas bidra med är försumbart i det stora hela. Mer betydelsefullt är att staten genom sitt engagemang kan komma att stå som garant för utgivningen och därmed komma att bli ekonomiskt ansvarig, eftersom utgivningen av en nationalencyklopedi knappast kan avbrytas t. ex. vid bokstaven M. Dessutom hämmas andra initiativ på lexikonsidan. Bra Böckers Lexikon, som är det mest spridda uppslagsverket, är ett exempel på ett enskilt utgivningsinitiativ som definitivt aldrig kommit till stånd om staten stått som garant för ett annat, låt vara mer omfattande verk.

Herr talman! Sverige torde i relation till befolkningens storlek ligga i toppen när det gäller antalet utgivna boktitlar. En viss förskjutning har skett till fackböckernas fördel på bekostnad av den rena skönlitteraturen. Den stora utgivningen har givetvis ett kulturvärde som inte skall underskattas. Utrymme skapas för tillgodoseende av olika smakriktningar. Men kanske än

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

mer värdefullt är att unga författare har en god möjlighet att få sina verk tryckta och utgivna. Ett villkor för denna mångfald är givetvis de olika stödformer som finns.

Vi moderater har heller inte funnit anledning att föreslå ändringar i de regler som nu gäller. Det stora antalet titlar skapar dock problem som man inte bör bortse från. Genom splittringen på många olika titlar blir stödet mindre i de fall där det kanske varit angeläget med ett större stöd och dessutom uppkommer lagringsproblem. Böckernas tillgänglighet blir förhållandevis kortvarig. Varannan bok som köps in av bokhandeln säljs aldrig. I propositionen föreslår nu kulturministern att kulturrådet skall få ett större ansvar inom den statliga kulturpolitiken. Detta innebär att kulturrådet skall besluta om fördelningen av anslagsmedlen när det gäller stödet till litteratur. I propositionen ges klara direktiv om vad regeringen väntar sig av kulturrådet i detta avseende.

Vi moderater har under årtal kämpat emot tillväxten av kulturrådets uppgifter. Vi anser det orimligt att allt kulturansvar skall koncentreras till en enda grupp människor. Slutresultatet har blivit att dessa människor praktiskt taget ensamma planerar, beslutar, utvärderar och utreder allt som händer i svenskt kulturliv.

Var finns mångfalden? Var finns möjligheten för dem som har en annan uppfattning att påverka kulturen och stödet till olika verksamhetsgrenar? Ingenstans snart. Det är obegripligt att kulturministern under förespejling av ökad flexibilitet så totalt vill lägga alla äggen i en korg. Det är kanske i linje med en socialistisk samhällsutveckling att genom koncentration underlätta styrningen, men det är inte förenligt med frihet och demokrati att frånta andra organisationer och medborgare möjligheten till ett direkt inflytande på kulturlivet. Vi har i reservation 7 uttryckt vår uppfattning.

Låt mig återgå till vårt gemensamma mål att öka bokläsandet. De svenska bokinköpen har minskat med 25 % under 1980-talet. Böckernas andel av svenskens privata konsumtion har enligt statistiska centralbyrån också sjunkit. Bokförsäljningen ökade mellan 1979 och 1983 med 20 % i löpande priser, men detta innebär i fasta priser en nedgång med 24 %. Så ser verkligheten ut. Moderaterna stryker under hemmets och skolans betydelse för att förändra den verkligheten. Regeringen betonar betydelsen av att med olika statliga insatser stödja och stimulera kulturaktiviteterna på arbetsplatserna. 3 milj. kr. föreslås i anslag till de kommuner som är beredda att etablera nya arbetsplatsbibliotek. Givetvis skall kulturrådet fördela medlen.

Vad kulturministern i första hand åstadkommer med sitt förslag är en splittring av biblioteksverksamheten. Vi har i dag stora kommuner med huvudbibliotek och filialbibliotek. Att bygga upp en parallellverksamhet ger ingen som helst garanti för att läsandet ökar. Vi kan konstatera hur konstföreningarna på våra arbetsplatser, åstadkomna genom enskilda initiativ, på ett verkligt genuint sätt har ökat konstintresset. I reservation 14 går vi moderater emot förslaget i propositionen om anslag till arbetsplatsbiblioteken.

Vi anser det alla viktigt att kommun- och skolbibliotek innehåller litteratur

på invandrarspråken. Att de tusentals svenska barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete bor i främmande länder får tillgång till litteratur på det egna språket anses av regeringen tydligen betydelselöst. Vi har i reservation 37 velat föreslå ett stöd till biblioteken vid de utlandssvenska skolorna. Jag kan garantera att de böckerna kommer att bli lästa av kanske fler personer än någon annan bok i vårt land.

Herr talman! Vi har i vårt land en rik tillgång på det skrivna ordet. Vi måste tyvärr konstatera att efterfrågan på det inte ökat, trots att skolutbildningen totalt sett förlängts. Många fler borde kunna instämma i skaldens ord:

Tack för ordet skall du viska än
när allt är vordet tystnad kring din sång.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som bär moderata namn.

Anf. 2 KARL BOO (c):

Herr talman! Litteratur- och biblioteksfrågorna är grundläggande för folkbildning och kulturutveckling.

De utredningar och den proposition som innefattas i föreliggande utskotts- betänkande har på viktiga områden flyttat fram positionerna när det gäller förstärkningar och tillgänglighet för en bred allmänhet. Väsentliga inslag är bl. a. stödet till de mindre bokhandelsföretagen, folkbibliotekens viktiga roll och stödet för bred spridning av klassisk litteratur.

Stödet till distribution av böcker och till de mindre bokhandelsföretagen är förutsättningar för upprätthållande av en hygglig närservice då det gäller bokinköp. Det är därför bra att ett nytt bokhandelsavtal nu har kommit till stånd. Det gäller då för allmänhet och kommuner att utnyttja den service som ortens bokhandel ger möjlighet till.

Särskilt kommunerna bör beakta detta vid sina inköp, icke minst när det gäller skolmateriel. Kommunen bör ta allmänna kulturpolitiska hänsyn vid bedömning av hur inköpen skall ske. Statens uppgift på litteratur- och biblioteksområdet bör vara att skapa likvärdiga förutsättningar över hela landet. Utöver utgivningsstöd sker detta bäst – enligt vår uppfattning i centern – genom att kommunerna ges rimliga ekonomiska förutsättningar att klara en allsidig bokförsörjning. Därför bör stödet vara så utformat att det kommer i första hand de ekonomiskt svaga kommunerna till del.

De analyser som gjorts har inte tagit hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna. I stället för att peka på skiftande vilja och intresse från olika politiska partiers sida visar dessa undersökningars resultat dock egentligen på att det är de ekonomiska förutsättningarna som varit väldigt olika. Vi tycker inte att man i propositionen och i utskottsmajoritetens skrivning tillräckligt starkt har poängterat detta.

I reservation 1 framhåller vi att dessa synpunkter bör ges regeringen till känna.

När det gäller folkbiblioteken bör en utveckling – liksom av tradition varit fallet – knytas till folkbildningens organisationer. Därutöver är det angeläget att de kommunala folkbiblioteken inte tvekar att söka nya vägar för att god litteratur skall kunna nå ut till allt fler människor.

Förslaget om arbetsplatsbibliotek kan ses som en väg för att nå detta mål. Men det är självfallet ingalunda den enda vägen. Det s. k. Dalaprojektet visar ett brett spektrum av nya sådana vägar. Dalaprojektet, som startades hösten 1981, har omfattat ca 200 läsprojekt där folkbibliotek, skolor och studieförbund arbetat tillsammans. År 1984 framlades en rapport över detta utvecklingsarbete. Av den kan man utläsa att de okonventionella metoder som använts i projektet har givit mycket goda resultat. Metoder av det slag som kommit till användning i detta projekt bör kunna stimulera andra kommuner att arbeta i samma riktning.

Det finns många typer av barriärer – sociala, ekonomiska och icke minst geografiska – som måste övervinnas om man skall kunna nå ut med litteratur till de många människorna. Insatser i boendeyrådena är en väg för att i närhet och gemenskap nå goda resultat.

Vi har diskuterat om det är möjligt att organisationer, t. ex. av facklig typ, skulle kunna täcka alla de kulturella behov som deras medlemmar och dessas familjer har, men jag tror att detta vore både omöjligt och delvis felaktigt. Då bygger man upp barriärer i stället för att bryta ned sådana. Vi tycker därför att det är felaktigt att specialdestinera en så stor del av folkbiblioteksanslaget som 3 milj. kr. till arbetsplatsbibliotek. Dessa medel bör, som vi ser det, i stället ingå i den gemensamma anslagsposten Bidrag till lokal biblioteksverksamhet. Det är dessa synpunkter som kommer till uttryck i reservation nr 15.

Diskussionen om en bibliotekslag har ånyo kommit upp, och jag vill för min del säga att det känns ganska bra att en bred opinion alltför avstyrker vägen över en bibliotekslag. Jag tror att det ur flera synpunkter skulle vara felaktigt att gå in för en sådan lagstiftning – det skulle gå stick i stäv mot strävan att minska den statliga styrningen gentemot kommunerna. Det skulle också vara ett underbetyg på kraften och dynamiken i den kommunala självstyrelsen.

Utvecklingen på den kommunala biblioteksfronten har varit positiv. Bara under 1970-talet har de kommunala insatserna på området ökat med 50 % i fast penningvärde. Räknat på annat sätt har kommunernas nettokostnader för kultur ökat från 3,4 % till 4,4 % av den totala omslutningen. Under 1981 satsades 1 048 milj. kr. på biblioteksverksamheten, vilket motsvarar ungefär 35 % av det totala kulturanslaget.

Man är nu på rätt väg, och jag vill säga, som jag har sagt tidigare, att kultur måste få kosta. Kulturen är ett viktigt område, och därför får man inte i alla budgetsammanhang när neddragningar skall ske fundera över att göra sådana på det kulturella området. Det är alltför viktigt för att bli intensivt utsatt för en sådan bedömning.

Ofta talas det om att åtminstone en minilag, som skulle innehålla bestämmelser om avgiftsfri utlåning, skulle vara värdefull. Från centerns sida tycker vi att det är självklart att bokutlåningen skall vara avgiftsfri, och den principen vill vi starkt slå vakt om. En lag skulle t. o. m. kunna innebära, som utskottet framhåller, en begränsning när det gäller medborgarinformationen via folkbiblioteken. Förslaget måste således också från dessa aspekter avvisas.

Förslaget om stöd till klassikerutgivning är ett välkommet initiativ. Utgivningen bör genom urval av titlar, upplaga och pris vara anpassad till skolans behov, men även en spridning till vuxenpublik bör ske. Här kan studieförbunden och övriga organisationer spela en betydelsefull roll vid sidan av bokhandeln. Stiftelsen Litteraturfrämjandet har också goda förutsättningar att här starkt verka för att denna utgivning skall nå en bred allmänhet.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 15 och 33 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 3 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I dag behandlar Sveriges riksdag inte bara jordbruk och boskapsskötsel utan också ordbruk och bokstavsskötsel.

Under många år har debatten om en bibliotekslag pågått. I folkpartiet delar vi regeringens bedömning att det torde vara svårt att lagstiftningsvägen åstadkomma den satsning från kommunernas sida på folkbiblioteken som i och för sig skulle vara kulturpolitiskt önskvärd. En bibliotekslag skulle åsidosätta kommunernas självstyre och försvåra en anpassning till lokala initiativ och önskemål. Vidare skulle utvecklingen lätt bli sådan att miniminormer utvecklas till maximinormer.

Lagstiftning skulle i och för sig kunna övervägas för ett stadfästande av principen om avgiftsfrihet för boklån inom folkbiblioteken. Folkpartiets landsmöte har tagit ställning till förmån för avgiftsfrihet. Regeringen och kulturutskottet gör detsamma i otvetydiga ordalag. Men det finns oroande tecken i någon kommun, där moderaterna tycks vilja spara pengar genom att avgiftsbelägga boklånen. Bästa sättet att stoppa detta är om ledande moderata kulturpolitiker vill inleda ett aktivt försvarsarbete för principen om avgiftsfrihet.

Regeringen föreslår i propositionen 4 milj. kr. till ett statligt stöd till utgivning av en klassikerserie för skolan. Enligt vår mening är det en felaktig modell att dela ut 4 miljoner till förlagsbranschen för att den skall publicera ett antal klassiker. Förlagen ger redan i dag ut mängder av klassiker. Det är inte böcker som fattas utan köpare. Skolan behöver förvisso klassiker, men då är det också skolan som behöver pengarna att köpa klassiker för. Vi är övertygade om att förlagen inom sin vanliga verksamhet och utan särskilt produktionsstöd kan framställa billiga och bra klassiker i de stora upplagor som skolorna behöver. När det gäller klassiker i skolan är alltså konsumentstöd och distributionsstöd en riktigare modell än den regeringen tänker sig.

Anslaget till utgivningsstöd i övrigt ökar enligt regeringens förslag med bara 784 000 kr., räknat på en bas av drygt 22 milj. kr. För att utgivningsstödet skall kunna täcka en rimlig del av den nytukomna kvalitetslitteraturen måste stödet enligt vår uppfattning hållas på en tillräckligt hög nivå. Om anslaget till utgivningsstöd krymps alltför mycket uppstår svåra urvalsproblem, och inslaget av skönsmässighet ökar. För att utgivningsstödet skall kunna fungera så som avsett är det därför nödvändigt med en medelstilldelning som med 2 milj. kr. överstiger regeringens förslag. I de olika utredningar

som har behandlat utgivningsstödet har också framhållits att det är nödvändigt för stödets funktionssätt att det hålls på en minst oförändrad real nivå.

Sedan 1940-talet har ett litet statsbidrag utgått till Samfundet De nio. Detta bidrag har sin bakgrund i ett löfte från finansministern Ernst Wigforss i samband med en förändring av beskattningsreglerna för stiftelser med allmännyttiga ändamål. Utan närmare motivering föreslås nu i propositionen att detta bidrag skall utgå. Vi har ansett att verksamheten inom Samfundet De nio är värd att stödja och glädjer oss åt att utskottet i enighet föreslår att det även i fortsättningen skall utgå.

I propositionen föreslår kulturministern att "staten bör kunna ta på sig ett visst ekonomiskt ansvar för nyutgivningen av ett stort svenskt uppslagsverk. Regeringen bör bemyndigas att efter anbudsförhandlingar besluta om ett ekonomiskt bidrag av engångskaraktär."

Av ett pressmeddelande från utbildningsdepartementet kan utläsas att statens kulturråd beräknar subventionsbehovet till 20 milj. kr. Hälften av detta menar sig rådet kunna få fram från privata sponsorer.

Förlagskostnaderna för det skisserade uppslagsverket beräknas i dagens penningvärde uppgå till 160 à 180 milj. kr. Utgivningen beräknas totalt omsätta mellan 300 och 400 milj. kr., vilket torde innebära en försäljning av 35 000–40 000 exemplar à 10 000 kr. Det är tveksamt om man i sekelskiftets Sverige skall kunna få avsättning för ett verk av den storleksordningen och till det priset.

Med ett åtagande på 10 milj. kr. ger sig staten in i förlagsbranschen utan garantier för att verket kan slutföras. Ett förlag som är berett att satsa närmare 200 milj. kr. på ett projekt av detta slag torde knappast behöva 10 milj. kr. som stimulans. Ingen torde kunna hävda att verket står och faller med den insatsen.

Men vad händer om projektet blir avsevärt dyrare än planerat eller om utgivningen måste avbrytas? Även om det nu sägs att staten går in med ett engångsanslag, hamnar naturligtvis regering och riksdag i ett svårt dilemma om projektet råkar i svårigheter. Inte kan man avbryta uppslagsverket vid bokstaven K som i "kulturrådet" eller R som i "regeringen". Som initiativtagare och medansvarig tvingas säkert regeringen gå in och garantera projektet ända till sista sidans sista bokstav.

Om nu staten och näringslivet vill stödja tillkomsten av ett stort svenskt uppslagsverk, vore det riktigare att satsa på inköp av det färdiga verket till exempelvis skolornas bibliotek. På det viset skulle för samma summa mer än 1 000 skolbibliotek kunna förse med detta uppslagsverk.

Regeringen föreslår en drastisk minskning av anslaget till inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk, samtidigt som ett nytt statsbidrag om 3 milj. kr. föreslås för inrättandet av arbetsplatsbibliotek. I den hårda prioritering av statsutgifterna som framtingas av det nuvarande statsfinansiella läget, tycker vi att ett sådant nytt statsbidrag är mindre angeläget, bl. a. mot bakgrund av att företagens förnyelsefonder, enligt beslut nyligen av riksdagen, kan utnyttjas för sådant ändamål. Genom att man slopar detta bidrag, kan den av oss föreslagna höjningen av utgivnings-

stödet möjliggöras. Dessutom kan en minskning av anslagsposten till inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk som regeringen föreslår reduceras med 1 milj. kr.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som bär mitt namn.

Till sist: Under våren har regeringen och socialdemokraterna sagt nej till en rad förslag till förbättringar på kulturområdet. De har framför allt gällt de ekonomiska villkoren för de fria kulturarbetarna. Motivet för socialdemokraternas avslag på våra förslag har alltid varit brist på pengar – och det är hedervärt i en knapp ekonomi. Men nu finns det plötsligt 10 milj. kr. att satsa på ett ekonomiskt bärkraftigt svenskt förlag, som vill ge ut ett uppslagsverk. Det ryktas att dessa 10 miljoner har tagits från det uteblivna presstödet till Stockholms-Tidningen! Då tycker jag att det är naturligt att ställa ett par frågor till socialdemokraterna och kulturministern.

Den första frågan är: Är bidrag till ett ekonomiskt bärkraftigt svenskt förlag den bästa användningen av 10 milj. kr. inom kulturområdet?

Den andra frågan är: Finns det i dag löften eller garantier om ett stöd på 10 milj. kr. från näringslivet?

Anf. 4 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Vi skall här formellt behandla vissa anslag till kulturändamål, men i realiteten handlar det om betydligt större frågor, nämligen om försvaret och vidareutvecklandet av det svenska språket och den svenska kulturen. Det är inte olämpligt att tala om detta just i dag, den sjätte juni.

Det gäller då för riksdagen att gå från ceremonier till den politiska praktiken. Och det hade naturligtvis varit roligt om riksdagsledamöternas intresse för utvecklandet och bevarandet av den svenska kulturen hade varit lika starkt som deras intresse för den vackra sång som vi tidigare fick höra från läktaren.

Herr talman! Eftersom jag inte skall hålla så många flera anföranden här i kammaren, vill jag göra en liten parentes: Jag tror att det i längden är farligt för riksdagens anseende om bara i huvudsak ett litet fåtal ledamöter, som tillhör vederbörande utskott, så att säga de närmast sörjande, är närvarande under de stora debatter som hålls här i riksdagen. – Slut på parentesen.

Språket och litteraturen är enligt vår mening en oundgänglig grundval för nationen, för dess utveckling och bevarande. Språket och litteraturen måste skyddas och vidareutvecklas i kamp mot de starka nedrivande krafter som uppträder i dag och som riktas mot det svenska folket, både från maktfaktorer inom landets gränser och från viktiga maktcentra utanför dess gränser. Jag tror därför att det är nödvändigt att man går till grunden och gör klart för sig vilka principer man vill skall gälla för kulturpolitiken. Från vänsterpartiet kommunisternas sida vill vi då hävda att följande principer är oundgängligen nödvändiga:

Alla människor måste garanteras rätt att fritt tillgodogöra sig alla kulturens goden.

Alla människor måste garanteras rätt till sådana arbets- och levnadsförhål-

landen att de kan i praktiken utnyttja denna rätt och även delta i kulturskapande.

Alla människor måste garanteras skydd mot påverkan från den kommersiellt styrda skenkulturen med dess förråande och könsdiskriminerande innehåll.

Rätten att fritt tillgodogöra sig alla kulturens goden innebär att statliga och andra myndigheter inte får förbjuda eller strypa kulturyttringar. Men den innebär också – och jag tycker att det är viktigt att framhålla det i den här debatten – att tillgången till kulturen i princip bör vara fri. Det är en gemensam nationell egendom som alla människor som bor i det här landet har en rättighet att få tillgodogöra sig och vara med att utveckla.

Utifrån dessa utgångspunkter har vpk tagit olika initiativ här i riksdagen på kulturpolitikens område. Jag hade själv tillfälle att för något år sedan i en motion ställa frågan om en särskild klassikerutgivning. Den motionen avsågs då. Jag noterar med tillfredsställelse att ett sådant förslag fanns i kulturministerns proposition i januari och att utskottets majoritet också sluter upp bakom det. Jag tror att det är fel när man hävdar att tillgången på klassiker är god i Sverige, att förlagen och bokhandeln svämmar över av svenska och utländska klassiker. De strövtåg jag har kunnat göra i litteraturen har övertygat mig om att det snarast är en oerhörd brist på klassiker till ett rimligt pris. Det är därför ett mycket bra initiativ som har tagits.

Från vpk-ledamöter har också vid årets riksdag ställts förslag om utgivandet av en folkets sångbok. Jag vill tacka kulturutskottets ordförande Ingrid Sundberg för de varma bifallsord hon gav den motionen. Trots att utskottet tvingats att formellt avstyrka motionen hoppas jag att det skall kunna tas initiativ på olika håll för att vi skall få fram sångböcker som till ett lågt pris sammanfattar de sångskatter som den svenska nationella kulturen är så rik på.

I en vpk-motion finns också ett förslag om att man skall stödja berättartraditionen på mål. Förslagsställaren själv kommer senare i debatten att illustrera vad han menar med detta förslag, och jag lämnar det därför.

De två huvudfrågor som från vår sida tagits upp i detta betänkande gäller dels frågan om en bibliotekslag och principen om fri bokutlåning, dels vårt krav på en återgång till systemet med fasta bokpriser.

Flera talare har redan varit inne på frågan om en bibliotekslag. Jag vill återigen beklaga att den utredning som propositionen om folkbiblioteken bygger på – folkbiblioteksutredningen – inte fick behandla frågan om en bibliotekslag. Det är ju inte bara vpk som står bakom det kravet, utan det finns en mycket stark opinion inom den fackliga rörelsen, bland kulturarbetarnas organisationer och bland kulturarbetarna själva för att man skall genomföra en lagstiftning på detta område.

Det resonemang som förekommer i propositionen när det gäller lagfrågan tycker vi är något missvisande. Det förutsätts där att den enda form av lag som skulle kunna tänkas på folkbiblioteksområdet är en som med nödvändighet innehåller detaljreglerande normer. I propositionstexten utgår man

också ifrån att ett reellt hot mot folkbibliotekens avgiftsfrihet inte föreligger eller i alla fall inte skulle kunna komma att sättas i verket. De faktiska förhållandena visar på motsatsen till båda dessa påståenden.

Vad vi har krävt är en bibliotekslag i meningen ett bindande uttalande från riksdagen. Kalla det gärna ett biblioteksmanifest i stället för en bibliotekslag. Där skulle de övergripande målen för folkbibliotekens verksamhet och de ändamål hela systemet skall tjäna definieras. En sådan bibliotekslagstiftning bör utformas så, att den ger ramar för den kommunala verksamheten. Däremot skall den inte innebära detaljstyrning och reglering – något sådant har för oss varit helt främmande liksom också, tror jag, för de övriga förslagsställarna på det här området.

Ett viktigt inslag i en sådan ramlag måste vara att skydda folkbibliotekens tjänster mot avgiftsbeläggning. Att detta i dag är helt nödvändigt, om inte grunderna för folkbiblioteksverksamheten skall raseras, visar de långtgående planer som finns i en del kommuner på att införa avgifter. Det senaste exemplet är det beslut som har fattats i kulturnämnden i Vallentuna, där man vill införa biblioteksavgifter. Om detta realiserats skulle Vallentuna bli den första kommunen i landet som inför avgifter.

En lagfäst avgiftsfrihet måste givetvis omfatta de båda huvudfunktioner som biblioteken har, det vill säga både bokutlåningen och informationstjänsten. Det senare är inte minst viktigt mot bakgrund av den snabbt ökande databaserade informationsmängden, som gör det svårt för medborgarna i gemen att ta del av den information som finns. Detta gör det nödvändigt att biblioteken får kraftigt utvidgade funktioner.

Jag är oerhört överraskad över kulturutskottets betänkande, där man använder just informationstjänsten som ett slags argument mot en bibliotekslag. Vi har i folkbiblioteksutredningen mycket starkt understrukt just informationstjänstens betydelse. Enligt vår mening är dess utveckling ett ytterligare argument för att det är nödvändigt med en bibliotekslag och ett klart fastställande av att folkbibliotekens tjänster måste skyddas mot avgiftsbeläggning.

Det parti som framför allt driver frågan om avgiftsbeläggningsen är moderata samlingspartiet. Jag tycker att man där på ett betänkligt sätt har låtit den liberala ekonomiska teorins teser gå före hänsynen till nationens och demokratins intressen. Jag hoppades att vi skulle kunna komma överens om att det faktiskt är ett nationellt och demokratiskt intresse att alla medborgare har fri tillgång till vår litterära skatt och till information. Jag vill fråga Ingrid Sundberg, som här talade mycket kraftfullt och uttrycksfullt om värnet av den nationella litteraturen, om hon inte själv tycker att detta förutsätter att alla medborgare skall ha tillgång till denna utan särskild avgift. Jag tycker att det finns en motsättning i det moderata sättet att resonera som är anmärkningsvärd.

Utskottet, liksom kulturministern, har i betänkandet resp. propositionen uttalat sig för avgiftsfrihet. Detta är inte svårt att finna, om man läser de bägge dokumenten. Men det är ju så att det både i propositioner och utskottsbetänkanden talas ett delvis kryptiskt språk, som kan vara svårt att

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

förstå för vanliga medborgare.

Mot den bakgrunden tycker jag att det skulle vara utomordentligt värdefullt om vi här i debatten fick kraftfulla deklarationer i denna fråga både från socialdemokraternas företrädare på utskottsnivå och från kulturministern, där man mycket bestämt säger ifrån att riksdagen tar ställning för gratisprincipen när det gäller bibliotekens utlåning och deras tillhandahållande av information. Man skulle därmed också tillmötesgå en begäran som i går restes i tidningen Aftonbladet från ett stort antal fackliga företrädare från olika organisationer som är förfärade över den utveckling som är på gång inom vissa kommuner och de starka krafter som är i rörelse på detta område.

Den andra frågan, om fasta priser på böcker, kan jag behandla mera kortfattat. Också på det området har den ståndpunkt som vpk företräder ett starkt stöd från olika organisationer. Kulturrådet, Landsorganisationen, Sveriges författarförbund, Arbetarnas bildningsförbund m. fl. har uttalat sig för en form av fastprissystem när det gäller vår litteratur. Vi har den uppfattningen att ett sådant fastprissystem skulle kunna utgöra en räddning för boken och för fackbokhandelns ställning i många kommuner – en ställning som nu är hotad från flera håll.

Vi tycker inte att de argument som har framförts mot ett fastprissystem är övertygande.

Herr talman! Liksom i andra frågor vi behandlar kommer vi till slut fram till anslagsyrkanden – det handlar om pengar. Jag vill mycket kort säga att från vpk:s sida är vi motståndare till att stödet till inköp av invandrarlitteratur för biblioteken i praktiken halveras. Vi vill ha ett ökat stöd just till inköp av litteratur på invandrarspråken. Vi vill också ha en större satsning på kulturtidskrifterna, som vi anser vara oerhört värdefulla i dagens läge. Dessutom vill vi ha en större satsning på videogram för döva, som ett nödvändigt komplement för denna stora grupp av den svenska befolkningen.

Det finns andra mycket behjärtansvärda ändamål. Även om det faller något utanför ramen för detta betänkande vill jag anknyta till vad utskottets ordförande Ingrid Sundberg antydde i sitt anförande, nämligen behovet av ett ökat anslag för att rädda Marionetteatern. Den är belägen här i Stockholm, men enligt vår uppfattning – utskottet har studerat frågan men tyvärr alltför sent för att kunna ta ett självständigt initiativ – är det en verksamhet som egentligen borde vara en statlig angelägenhet. Jag skall inte utförligt argumentera för värdet av just denna teaterform. Jag vill bara anmärka att jag anser att utbildning i just den speciella teknik som Marionetteatern företräder borde vara en grundläggande utbildning för samtliga skådespelare, både på den lyriska scenen och på de dramatiska teatrarna. Det borde vara möjligt att finna former för att rädda både utbildningsverksamheten och föreställningarna på Marionetteatern, som har ett oerhört gott internationellt anscende.

Jag skulle vilja vädja till kulturministern att ta de initiativ som är oundgängligen nödvändiga just nu för att rädda Marionetteatern åt den svenska kulturen och åt världskulturen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer i detta betänkande.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

Anf. 5 LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Herr talman! Efter år av utredningsarbete lämnades förra året två betänkanden: Folkbibliotek i Sverige och LÄS MERA! Båda har spelat en viktig roll vid tillkomsten av den proposition vi skall behandla i dag och vars titel är Litteratur och folkbibliotek. Kulturutskottet har nu tagit ställning till den, och jag skall här försöka tala för utskottsmajoriteten så som den formerat sig i betänkandet 1984/85:21.

Herr talman!

Vad vi läser
kanske också själva läsandet
att kommunicera över boken
med ord
abstrakta tecken
tyda för den oinvigde hemliga meddelanden
skrivtecken
ibland också på väggar
graffitti (som obstruktion, stundom obscen outhärdlig, ibland vädjande,
men också utmanande, rakt, från en människa till en annan:
jämlikheten aldrig ifrågasatt)

är
Liv!
tankar
känslor
tecken som öppnar hemliga dörrar
in till liv
detta är fantasins värld
världen upplevd bakom pannloben
nu också ifrågasatt av nya medier
skimrande bilder
flimrande bildskärmar
Aniaras Mima (elektroniskt fulländad)
en aldrig sinande ström
av konkret avslutade bilder
färdigtänkt (man diskuterar inte med ADB)
objektivt (vänsterhalvans skapelse)
omöjligt att ifrågasätta
och ändå lever boken!
Ändå lever språket
talat rakt mellan oss
Med boken kan vi ge oss tid
besinna oss (högerhalvan bakom pannbenet)

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

föra samtal över tid och rum
till och med över klassgränser!
Röras till beslut
kämpa ned det förbrukade
försvara det levande
Bli medskapande –
läsandet skapar också diktaren
konsten konstnären
så föder också språket språket
och i språket skapar sig människan
Hur det går till?
Fråga inte mig men
under läsandet flyttar vi plötsligt
bokstäver ord gränser
nya skikt i vårt inre
aldrig tidigare anade blottas
och vi ser allt nytt
i ny belysning (allt är åter skimrande)
och plötsligt är vi på väg
Boken är alltså värd att försvara
inte bara för diktaren
eller den professionella konstnären
utan också för diktaren
medskaparen i oss alla

Stolthet och respekt alltså
för våra folkbibliotek
den gemensamma sektorns
kanske viktigaste skapelse
till språkets och bokens och
läsförståelsens värn!

Är boklånen i våra bibliotek
gratis för alla? (som av nåd)
Nej
och åter nej
de betalades som bruksvaror (och betalas
ständigt på nytt)

av oss alla i en gemensam verkstad
i ett gemensamt arbete
i ett kollektiv
i en samhällelig process
att brukas av oss alla fritt
gemensamt
skänkta av ingen (men ägda av alla) . . .
Allt annat måste avvisas som klassmässig desinformation.

Herr talman! I det betänkande vi nu skall behandla tar vi ställning till regeringens proposition om litteratur och folkbibliotek. I betänkandet tar vi också ställning till fyra partimotioner, en för vardera moderaterna, folkpartiet, centern och vpk. Dessutom förekommer fem motioner väckta under den allmänna motionstiden. I anledning av dessa motioner, totalt nio stycken, förekommer det också hela 38 reservationer. Alla kommer naturligtvis att ställas under proposition, men det är min förhoppning att vi inte skall behöva rösta om dem alla.

Som jag redan inledningsvis antytt har propositionen i sin utformning starkt kommit att präglas av de båda betänkandena Folkbibliotek i Sverige och LÄS MERA! Det är bra. Mångsidigt sammansatta utredningar är trots allt inget dumt sätt att arbeta fram beslutsunderlag. Propositionen föreslår inga grundläggande förändringar vare sig när det gäller bokstödet eller på biblioteksområdet. Man följer i allt väsentligt 1974 års kulturpolitiska beslut. Genom det beslutet, som också bygger på tidigare hävd, sägs att statliga insatser inte får reglera; men väl stimulera och stödja kommunernas biblioteksverksamhet.

Genom denna ansvarsfördelning har ekonomiska insatser från statens sida för att stödja kommunernas folkbibliotek kommit att bli marginella – i dag bara omkring 30 miljoner av den dryga miljard som kommunerna totalt satsar över hela landet.

Ändå är de statliga insatserna inte betydelselösa. Staten har genom riksdagens kulturpolitiska beslut bestämt sig för att respektera kommunal bestämmanderätt och självständighet. Det är sant. Men ändå står det klart att staten genom riksdag och regering har ett övergripande politiskt ansvar för utvecklingen på det kulturpolitiska området. Det betyder, att om politiska partier i enlighet med sina värderingar ser att kommunernas ansvar för en jämlik kulturpolitisk utveckling åsidosätts, kan läget naturligtvis förändras. En majoritet kan då gripa in och endera stödja eftersatta verksamheter eller – om så blir nödvändigt – också reglera förhållandena genom lag ute i kommunerna.

Betänkandet låter sig naturligt delas i två avsnitt, även om de här och var griper in i varandra. Det handlar om böcker och litteratur i handeln och i biblioteken. Förslag läggs fram som innebär förstärkning av statens ekonomiska insatser till stöd för boken på marknaden. Om riksdagen så vill i dag, kan den bestämma sig för att hjälpa till att få fram utgivningen av ett nytt stort uppslagsverk. Det var länge sedan ett sådant kom ut. Det blir också möjligt att ta ställning till bokhandelsstöd och till en treårig punktinsats för klassiker riktad till skolans behov. Hur utskottet behandlat de frågorna kommer Ing-Marie Hansson att föredra senare i den här debatten. Jag lämnar alltså detta avsnitt och går över till frågan om folkbiblioteken.

Jag har redan inledningsvis konstaterat att folkbiblioteken ute i kommunerna vuxit fram som den största och bredaste satsningen när det gäller läs- och litteraturfrämjandet. Man kan gott säga att folkbiblioteken med fri tillgång till boklån har blivit hörnpelare som bär upp folkbildningen i vårt land. Det är därför viktigt för oss politiker att slå vakt om dem, att främja och

utveckla dem och att vara observanta på de förändringar som kan tänkas ske ute i kommunerna och påverka en god och rik tillgång till såväl aktuell litteratur som klassiker. Vi står mitt uppe i en strukturell förändring med mycket motsättningsfyllda tendenser i samhället. Samhällets resurser har snabbt tömts, medan rikedom och ökade resurser samlats på allt färre händer. Några resursstarka grupper har lyckats med knepet att mitt under en ökande ekonomisk kris bli rikare än någonsin, medan sviktande statsfinanser och bristande kommunalekonomi tvingar fram nedskärningar och omprioriteringar i den gemensamma sektorn. Där, i den, återfinner vi folkbiblioteken. Risker är då stora att biblioteken får måla åt sig för prioriteringar till förmån för andra objekt som kan ses som mer primärt matnyttiga.

Hur har det då blivit i verkligheten? I en nyss framlagd rapport genom KOSK – Kommunerna, staten och kulturpolitiken – redovisas hur kommunernas nettokostnader för kultur har ökat från 3,4 % år 1970 till 4,4 % år 1982. Samtidigt har den relativa andelen till biblioteken minskat från 38 % till 35 %! Tecken tyder också på att ett begränsat antal kommuner sackar efter i utvecklingen på folkbiblioteksområdet, dvs. att spännvidden mellan bra och dåligt ute i kommunerna ökar.

Utvecklingen är i alla fall inte entydig vare sig i den ena eller i den andra riktningen, och verkligheten är inte helt lätt att komma åt. C.-H. Hermansson har i dag redan talat om att det i en artikel i Aftonbladet stått att Vallentuna kommuns kulturnämnd har skämt ut sig genom att på allvar försöka föreställa sig att det skall vara möjligt att spara 50 000 kr. i Vallentuna på att dra in fria boklån. Glädjande är kanske främst att ingen kommun på fullt allvar ännu kommit på idén att förbättra sin ekonomi genom att ta betalt för boklån. Om det är av ideella eller andra skäl kan dock vara osagt. Indrivning och penninghantering kan kosta mer i byråkrati än vad begränsade intäkter kanske kan ge, om man nu skulle söka bryta en väl etablerad hävd och söka ta betalt för boklån. Jag skall här gärna svara C.-H. Hermansson. Blir det så att allt fler borgerligt styrda kommuner försöker riva ner principen om fria lån ute i kommunerna, då kan det bli nödvändigt att majoriteten i riksdagen tar itu med frågan. Då kan kanske en minilag, sådan som vpk begär, bli aktuell.

I detta läge har regeringen bestämt sig för att i första hand föreslå en begränsad förstärkning av det statliga stödet till de resurssvaga kommunerna. Till denna förstärkning hör också att man föreslår 35 nya grundbidrag utöver de 150 som redan nu utgår till länsbiblioteken regionalt. Denna resurs har ju inte minst till syfte att bistå med service till de kommunala biblioteken och – naturligtvis – att söka utjämna standardskillnader mellan dem.

Utskottsmajoriteten anser också att centerns reservation 1 i moment 1 är besvarad genom denna insats. I den uttrycks nämligen exakt samma tankar, dvs. att statens uppgift bör vara att skapa likvärdiga förutsättningar över hela landet och att stödet i första hand bör vara så utformat att det kommer de ekonomiskt svaga kommunerna till del.

Också reservation 2, lagd av moderaterna, avvisas. Den för fram tankar – utan kostnad! – om att hemmet och skolan har både betydelse för och ansvar

för att barn får en positiv inställning till litteratur och läsning. Samma tankar återfinns i propositionen, vilket tyder på att regeringen redan är väl underkunnig om detta synsätt. Riksdagen har också genom tidigare beslut i år beviljat medel för att levandegöra och stimulera litteratur i skolan, varför reservationen redan är väl tillgodosedd.

I sin motion 2996 föreslår vpk, liksom tidigare år, att riksdagen skall ta ställning till en bibliotekslag, en minilag som skall garantera fria boklån och fastlägga bibliotekens "innersta syften"; en sorts ramlag som utan detaljreglering skall garantera tillgången på god och mångsidig litteratur och fri information genom framväxten av nya informationsmedier. Utskottsmajoriteten avvisar den uppföljande reservationen 5 under hänvisning till 1974 års beslut och till att utvecklingen ännu inte motiverar en sådan grundläggande förändring av ansvarsrelationen mellan stat och kommun. En sådan omfördelning av spelreglerna skulle bli meningslös, menar utskottsmajoriteten, om inte staten vore beredd att också ta på sig ett väsentligt större ekonomiskt ansvar för folkbiblioteken. Vpk anser sig ha de pengarna och föreslår ett på sikt rejält tillskott i form av 300 milj. kr., en tiodubbling av nu utgående anslag. Också förslaget om fri informationstjänst avvisas av utskottet, men med en viss vända. Utskottet har nämligen starka skrivningar beträffande båda väsentligheterna i vpk:s motion och i anslutning därtill fogade reservation.

Redan i propositionen uttalar departementschefen förhoppningar och en stark viljeyttring riktad mot kommunerna, i vilken han utgår från att boklån även i fortsättningen skall vara fria. Också när det gäller den fria tillgången till ny elektronisk information har departementschefen en stark skrivning. Grundläggande sådan bör ingå i folkbibliotekens service. På den punkten har utskottet gjort ett uttalande som jag själv tycker är så bra att det bör läsas i kammaren:

"Utskottet anser att den här lämnade redovisningen visar att det är orealistiskt att oreserverat uttala sig för en informationsrätt med ett så långtgående innehåll som föreslås i de aktuella motionerna. Utskottet vill emellertid – med full insikt om den bristande precision som ligger i begreppet – uttala att medborgarna, liksom då det gäller rätten till avgiftsfria boklån, på folkbiblioteken bör kunna få avgiftsfri tillgång till grundläggande medborgarinformation inom ramen för de resurser som personal- och mediemässigt finns hos de enskilda biblioteken."

Herr talman! Grundläggande sådan information bör alltså ingå i folkbibliotekens service. Utskottsmajoriteten följer i båda dessa fall propositionen med så starka skrivningar i fråga om dessa båda krav – eller vädjanden – som man kan göra utan att skrivningarna övergår i rena beställningar. Naturligtvis – höll jag på att säga – reserverar sig moderaterna gentemot majoritetsskrivningarna i dessa båda fall i reservationerna 4 och 6.

Bland de nya stödformer och riktade bidrag som propositionen tar upp återfinns förslaget om lokala utvecklingsbidrag, som moderaterna reserverar sig mot, liksom de gör mot förslaget att anslå 3 milj. kr. till arbetsplatsbibliotek. Även centern har genom sina delegater i utskottet reserverat sig mot hur

dessas anslag skall användas. Båda dessa reservationer avvisar en utskottsmajoritet. Så gör majoriteten också med moderaternas reservation 16, i vilken man anser att statligt kulturstöd kan användas lämpligare än till verksamhetsutveckling vid folkbiblioteken.

I reservation 37 vill moderaterna ha förslag om särskilt stöd till biblioteken i svenska skolor utomlands. Ingrid Sundberg, som tidigare talade för detta förslag, borde veta att vi sedan slutet av 1970-talet har ett enkelt och bra bidragssystem för skolor utomlands. Genom det systemet, som vilar på en utredning som klart avvisade tanken på specialdestinerade bidrag, tas ett samlat grepp om frågorna. Riksdagen följde alltså 1977 utredningen på detta område, och vi har nu ett enkelt, obyråkratiskt och bra system som fungerar väl. Därför avvisar utskottsmajoriteten moderaternas reservation 37.

I reservation 38 vill vpk att utskottet redan nu skall skriva en beställning om att resurser avsätts för en kraftig ökning av produktionen av videogram för döva. Utskottets majoritet avvisar denna reservation med hänvisning till att det finns skäl att förvänta en regeringsproposition i god tid före utgången av nästa riksmöte. Utredningen om videogram för döva lade förra året fram ett betänkande. Remissbehandlingen av detta betänkande har nyligen avslutats, och ärendet bereds just nu i regeringen.

Till sist några ord om Björn Samuelsons älskvärda lilla motion om främjande av bygdemål och berättartradition på sådant. Det skulle ha varit trevligt att med Björn Samuelson här i kammaren diskutera denna motion på min egen dialekt, göteborgskan, men dels börjar tiden bli knapp i slutet av sessionen, dels är säkert min egen en gång levande göteborgska numera alltför deformerad genom allt lyssnande till och läsande av språket här i riksdagen för att en sådan dialog skulle bli riktigt meningsfull. Jag avstår alltså, och utskottsmajoriteten avvisar motionen, men inte utan en betydande förståelse för dess syfte och inte utan att ange en rad möjligheter varigenom den av Björn Samuelson aktualiserade berättartraditionen kan främjas.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet, och jag konstaterar att vi har en betydande utskottsmajoritet bakom alla de förslag som återfinns i regeringens proposition. Jag yrkar naturligtvis också avslag på alla i betänkandet förekommande reservationer.

Anf. 6 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Både C.-H. Hermansson och Lars-Ingvar Sörenson har gett intryck av att boklån i Sverige alltid är gratis. Så är inte förhållandet. Allteftersom bibliotekens verksamhet har utvecklats har man i våra folkbibliotek tvingats att avgiftsbelägga tjänster i en grad som jag tvivlar på att Lars-Ingvar Sörenson har en aning om. Jag kan ta några exempel.

Det har på särskilt eftertraktad litteratur införts s. k. korttidslån där tidsöverdragen är mycket dyrbara. Det rör sig då om tre- eller sjudagarslån. Varje dag kostar åtskilliga kronor vid för sen återlämning. Allmänt kan sägas att folkbiblioteken har höjt de s. k. böterna, eller kostnaderna när böcker inte lämnas tillbaka i tid.

Folkbiblioteken har infört avgifter när det gäller eftertraktad litteratur som man måste beställa eller stå i kö för. Det innebär konkret att jag inte kan gå in i ett bibliotek och direkt låna en bok. Det är också beställningsavgifter på böcker som måste skickas efter från huvudbibliotek eller länsbibliotek. Vi kan inte begära att biblioteken i våra småkommuner skall ha ett fullständigt lager.

Därtill kommer att vi inte kan räkna med att, som här har antytts, uppkoppling av dataterminaler och användning av mikrochips skall vara gratis tjänster med hänvisning till demokratin – användning av mikrofilm i folkbiblioteken är redan nu många gånger avgiftsbelagd. Vissa saker är livsnödvändiga. Dit hör kanske i första hand mat. Mat är inte gratis. Om man vill ha speciella tjänster är det inte orimligt att, som vi säger, kommunerna själva får besluta om hur dessa skall utformas.

Anf. 7 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Lars-Ingvar Sörenson kommenterade reservation 1, där centern klart uttalar att det statliga stödet i första hand bör gå till de inkomstsvaga kommunerna, eftersom insatserna självfallet bäst behövs där. Jag vill också säga, vilket framhållits tidigare, att vad som står i reservationen också är ett svar på uttalanden i olika sammanhang, där man har försökt göra gällande att det i vissa politiska partier är viljan som fattas, då biblioteksservicen inte är tillräckligt utbyggd. Enligt min mening har ekonomin varit huvudorsaken, vilket också framgår, om man läser utredningarna grundligt.

Vi har inte avstyrkt när det gäller stöd till arbetsplatsbibliotek, men vi anser att det är onödigt att till denna verksamhet specialdestinera hela 3 milj. kr. av ett i sig självt ganska litet anslag.

Sedan till utskottets redovisning om Dalaprojektet. I mitt förra inlägg berörde jag detta projekt något. Härefter redovisas många vägar som kan beträdas för att nå en bred allmänhet. Jag vill understryka att jag tror att det är farligt att så starkt specialdestinera pengar att det byggs upp barriärer. I stället bör det skapas gemenskap över alla yrkeskategorier och gränser ute i bostadsområdena.

Sedan vill jag, herr talman, gärna säga att jag är tacksam för att utskottet har skrivit så positivt om vårt krav på ökade insatser för biblioteket i Umeå när det gäller upplysning om samelitteraturen. Jag tycker att kulturrådet bör läsa den direkta beställning som jag hoppas riksdagen ställer sig bakom. Det finns verkligen anledning att poängtera detta.

Till sist, herr talman, vill jag än en gång understryka att centern mycket bestämt framhåller att utlåningen i kommunernas folkbibliotek skall vara avgiftsfri.

Anf. 8 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Lars-Ingvar Sörenson lämnar ju riksdagen vid sessionens slut. Han har gjort sig känd som en i kulturfrågor mycket insiktsfull person och som en person med ett mycket starkt personligt engagemang.

Jag har inte mycket att kommentera i hans anförande. Det fanns bara en

skönhetsfläck. I sin kritik av moderaterna talade han plötsligt om vad som kunde hända i borgerligt styrda kommuner. Lars-Ingvar Sörenson måste vara medveten om att man inte i alla frågor kan bunta ihop socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna. Det finns betydande nyanser, inte minst i kulturfrågor.

När det gäller avgiftsbeläggning på biblioteken finns det också skillnader mellan centern, folkpartiet och moderaterna. Jag tillät mig uttala den förhoppningen att ledande moderata kulturpolitiker som Ingrid Sundberg och Lars Ahlmark kommer att aktivt verka i sitt parti för att man inte skall använda sig av friheten att avgiftsbelägga boklånen. Eftersom jag vet att Lars-Ingvar Sörenson har känsla för nyanser, vill jag vädja till honom att putsa bort den där skönhetsfläcken. Det krävs alltså att de partier som har en bestämd uppfattning härvidlag håller samman. Såvitt jag vet har såväl folkpartiet och centern som socialdemokraterna – med undantag för någon framstående kommunalpolitiker i det socialdemokratiska partiet – uttalat samma uppfattning: boklånen bör vara avgiftsfria.

Anf. 9 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg tog upp frågan om avgiftsfriheten på folkbiblioteken. Jag tror inte att man kan anföra de böter som man får betala i de fall man försummar att lämna tillbaka böckerna som ett argument.

Jag vill för övrigt erinra eventuella syndare om att det just i dag – i varje fall i Stockholm – är helt fritt fram för att lämna tillbaka böcker, t. o. m. böcker som man har lyckats gömma undan i flera år. Det är kanske någon av kammarrens ledamöter som vill begagna sig av detta erbjudande.

Att avgiftsbeläggning tillämpas kan ju inte heller vara något argument för att man skall fortsätta på den vägen. Jag förstår inte Ingrid Sundbergs argumentation på den punkten. Vad det handlar om är ju själva principen om avgiftsfria boklån. Denna fråga kommer att bli ännu viktigare i framtiden i den mån som folkbibliotekens informationsverksamhet utvecklas.

Ingen av oss vet hur tendenserna kommer att utvecklas under den s. k. dataåldern. Det enda vi med bestämdhet vet är att det kommer att bli allt svårare för en vanlig medborgare att ta del av den information som finns i samhället. Informationen kommer i stor utsträckning att vara lagrad i databaser. Och det är ett oerhört viktigt demokratiskt krav att alla medborgare skall ha tillgång till dessa och kunna skaffa sig kunskap. På samma sätt som man nu kan gå in i ett bibliotek och ta fram en uppslagsbok eller annan bok ur en hylla och skaffa sig kunskap skall alla medborgare utan särskild kostnad kunna ta del av den kunskap som redan i dag finns i databaser och i ännu större utsträckning kommer att finnas i morgon.

Jag vill inte påstå att frågan om tillgången till denna information är okomplicerad. Men det är en fråga som måste lösas. Jag vidhåller att det är ett viktigt demokratiskt krav att frågan löses på ett sätt som skapar tillgänglighet för alla på det här området.

Det är riktigt att maten inte är gratis, den är t. o. m. väldigt dyr i Sverige – det är därför vpk har vunnit så starkt stöd hos den svenska allmänheten för

sitt gamla krav att momsen skall bort på maten. Men, jag vill ändå hävda att kulturen är livsnödvändig för människan och att den i princip bör vara gratis. Jag tror att detta är en viktig princip, oavsett vad maten kostar.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

Anf. 10 LARS-INGVAR SÖRENSEN (s) replik:

Herr talman! Jag söker inte sak med de s. k. mittenpartierna. Jag avslutade mitt huvudanförande med att notera att det finns en betryggande majoritet i utskottet för förslagen i den proposition som ligger till grund för det betänkande som vi nu diskuterar. Detta gör jag naturligtvis med tillfredsställelse.

Ändock finns det en del frågetecken, herr Wikström. Man har rätt att ha vilka åsikter man vill i den här kammaren. Men det hade varit snyggt om ni hade ställt er bakom kraven i propositionen på arbetsplatsbibliotek.

Vi ser inte arbetsplatsbiblioteken bara som en åtgärd att försöka få fatt i läsare som annars är svåråtkomliga, utan vi räknar med att arbetsplatsbiblioteken kommer att fylla en plats i framtiden när det gäller bibliotekens service ute på arbetsplatserna. Det är ett nytt grepp, som vi hoppas skall inte bara kunna intressera tillfälligt utan också bli en bestående verksamhet. Det har ju också visat sig att inte minst barnböcker lånas där som eljest aldrig skulle ha lånats. Och det kommer såvitt vi förstår att kunna stimulera läsintresset hos den uppväxande ungdomsgenerationen och naturligtvis också medföra att läsvanor kan utvecklas som tas med in i vuxengenerationen.

Vi ser inte så enkelt på arbetsplatsbiblioteken som att det bara är ett försök att just nu fånga in nya läsare. Det är också ett försök att upprätta en reguljär verksamhet, ett nytt inslag i biblioteksverksamheten.

Inte heller med Karl Boo söker jag sak. Vi står varandra ganska nära i dessa frågor. Jag vet att ni i sak inte är emot arbetsplatsbiblioteken, även om ni ifrågasätter att ett så stort bidrag som det nu föreslagna skall vara specialdestinerat. Men vi tycker inte, Karl Boo, att 3 milj. kr. egentligen är så förfärligt mycket pengar till en så här viktig sak.

Sedan litet kortfattat till Ingrid Sundberg: C.-H. Hermansson har redan tagit upp frågan om böter för att man inte återlämnar sina lånade böcker i rätt tid. Jag har själv blivit utsatt för sådana böter i min hemkommun Göteborg – jag vet att de finns. Men jag säger som C.-H. Hermansson att det är inget skäl för att de nödvändigtvis måste finnas kvar. Det gläder mig att höra att man tagit bort dem i Stockholm.

Ingrid Sundberg tog också upp en annan sak som jag tycker är viktig, nämligen rätten till fri information genom data. Det är alldeles riktigt att den frågan inte är okomplicerad. Vi har i dagarna fått ett kommittédirektiv på hela 19 sidor om en utredning av alla de komplikationer som finns på det här området. I utskottsbetänkandet uttalar vi oss mycket kraftigt för denna rätt till fri information.

Anf. 11 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Lars-Ingvar Sörensen tog upp frågan om böter. Det var bara en av de få inkomstmöjligheter för biblioteken som jag angav. En annan som

*Litteratur och folk-
bibliotek*

blir alltmer vanlig och som inte har berörts av Lars-Ingvar Sörenson är beställningsavgifter.

Jag tror att det är mycket viktigt att vi, när vi diskuterar biblioteken och bibliotekens verksamhet, har klart för oss att biblioteken runt om i vårt land är tvingade att avgiftsbelägga viss informationsservice. Det är vad som förekommer. När jag lyssnade på Lars-Ingvar Sörenson ställde jag mig frågan: Är Lars-Ingvar Sörenson medveten om att sådana här serviceåtgärder är avgiftsbelagda och att de måste vara det – inte minst därför att våra folkbibliotek behöver ha en budget. En budget gör att man i någon mån kan bestämma vilka kostnader man kommer att drabbas av under det kommande året. Kostnaderna skulle bli oöverblickbara vid t. ex. fri tillgång till dataterminalerna på biblioteken.

Sedan sade Lars-Ingvar Sörenson beträffande arbetsplatsbiblioteken att det i första hand gällde att få tag på bokläsarna på arbetsplatserna, och så berättade han om utlåningen av barnböcker där. Detta är en alldeles riktig kommentar. Det är en förvånansvärt stor del barnböcker – vi har trots allt redan nu arbetsplatsbibliotek – som lånas på arbetsplatsbiblioteken. Jag ser detta som en nackdel. Det är nämligen oerhört väsentligt att föräldrar och barn gemensamt besöker kommunens bibliotek, väljer bland böckerna där och bläddrar i böcker. Vad som händer är att föräldrarna självfallet tycker att när barnböckerna ändå finns på deras arbetsplatsbibliotek, så är det bekvämare att låna dem där. De små barnen går därmed miste om den tidiga kontakt med biblioteken som vi tycker är värdefull. Återigen, Lars-Ingvar Sörenson! Detta är en parallellaktivitet som kostar pengar och som icke berikar vare sig det totala läsandet eller kommunernas sammanlagda biblioteksservice eller bibliotekstjänsten.

Anf. 12 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Bara kort till Lars-Ingvar Sörenson. Vi är, som jag sade tidigare, inte emot stöd till arbetsplatsbiblioteken, men vi tycker att 3 milj. kr. är ganska mycket i förhållande till det totala anslaget. Det är då rimligare att statens kulturråd i vanlig ordning får göra de prioriteringar som rådet anser sig böra göra för att få ut mesta möjliga av pengarna. Jag vill än en gång framhålla att jag tycker det finns anledning att invänta bedömningarna när det gäller stödet till kulturverksamheter i bostadsområdena framöver, innan vi slutligt fattar beslut om specialdestinering av just de här pengarna.

Anf. 13 LARS-INGVAR SÖRENSON (s) replik:

Herr talman! Jag är, Ingrid Sundberg, som jag sade förut, mycket väl medveten om att rätten till fri information genom ADB kan innebära komplikationer. I de kommittédirektiv som jag tidigare pekade på uttalas det mycket tydligt att det från flera utgångspunkter kan finnas invändningar att göra. Det är alltså inte så lätt att lösa dessa frågor. Det framhålls i direktiven att man verkligen kan fråga sig om det bör vara en uppgift för myndigheterna att tillgodose önskemål om massuttag av t. ex. kommersiell karaktär. Det kan naturligtvis också jag fråga mig, Ingrid Sundberg. Det kan bli olidligt för

små kommuner att ge gratis service åt kanske stora företag, som själva kan skaffa sig tillgång till information. Dessutom är det naturligtvis inte helt oproblematiskt ur sekretessynpunkt.

I kommittédirektiven anges att utredningskommittén på ett tillfredsställande sätt skall belysa en rad sådana frågor. Jag hoppas ändå att rätten till grundläggande information, som framhålls av utskottsmajoriteten, skall kvarstå efter det att kommittén har lämnat fram sitt förslag och riksdagen beslutat i ärendet.

Jag har inget att erinra mot Karl Boos synsätt. Det är bra, Karl Boo, att ni ställt er bakom huvuddelen av förslagen i propositionen. Jag noterar återigen med tillfredsställelse att det föreligger en betryggande majoritet för att föra de kulturfrågor det här gäller i hamn.

Anf. 14 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Alla medborgare skall ha fri tillgång till litteratur och information, sade någon tidigare i debatten, och det var förstås biblioteken som då åsyftades. Men människor skaffar sig i Sverige i dag information om samhället på många andra sätt än genom att gå till folkbiblioteket. Jag tänker framför allt på radio och TV liksom på dagstidningar. Och att se på TV är inte gratis. En majoritet i riksdagen har nyligen höjt avgiften för TV-licensen, och även prenumerationspriset på tidningar har höjts kraftigt under de senaste åren.

Det är dock inte detta som vi nu skall diskutera, utan boken och litteraturen. Boken torde vara den viktigaste förmedlaren av kulturupplevelser för stora grupper av människor – alltsedan boken blev tillgänglig genom en ökad läskunnighet och distributionsformer som tog hänsyn både till var människor bor och till vad man har möjlighet och villighet att betala. Varje förening med självaktning inom de etablerade folkrörelserna hade redan tidigt ett eget bibliotek. Betydelsen av en speciell affär där man kan köpa böcker, alltså en bokhandel, måste också nämnas i sammanhanget. På senare tid har kvalitetsböcker dessutom kunnat köpas via olika bokklubbar och i välsorterade större affärer och varuhus.

I de flesta av landets kommuner finns i dag en bokhandel. Det är dock 22 % av kommunerna som helt saknar bokhandel. En fjärdedel av kommunerna har endast en s. k. servicebokhandel, alltså en bokhandel med ett begränsat sortiment. Knappt en femtedel av våra kommuner är så lyckligt lottade att de har mer än en fackbokhandlare. Gränsen för att få kallas för fullsortimentsbokhandel eller fackbokhandel går vid 4 000 titlar.

Alla kommuner däremot har ett bibliotek. De svenska bokköpen har minskat på senare tid – med, som även Ingrid Sundberg sade i sitt inledningsanförande, hela 25 % under 1980-talet. Utlåningen vid folkbiblioteken har också minskat under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. En viss uppgång har sedan skett från 1983.

Herr talman! En lokal bokhandel är en stor tillgång för en kommun. En fråga av ofta avgörande betydelse för bokhandelns överlevnad är om skolan köper sina böcker i den lokala bokhandeln eller genom centrala kommunala

samköp. Som utskottet framhåller, är det inte säkert att kommunen ens på kort sikt tjänar på centrala samköp. Det räcker inte med att bara titta på bokpriset, utan det gäller också att beräkna kostnaden för administrationen av läromedelsinköpen. När bokhandeln får uppdraget att förse skolan med läromedel kommer skolan och kommunen att slippa många dyra arbetstimmar med beställningar, distribution m. m.

Det finns de som hoppas på en ökad försäljning av böcker om fasta bokpriser åter införs. Utskottets majoritet tror inte på detta. Under hänvisning bl. a. till 1982 års bokutredning framhålls att fasta bokpriser skulle medföra en allmänt högre prisnivå för böcker och en försäljningsminskning. Det är därför klokt av utskottet att avvisa en återgång till fasta bokpriser.

Ett nytt fackbokhandelsavtal har träffats, som för bokhandlaren dels ger en rabatt på det första exemplaret av de titlar som ingår i abonnemanget, dels ett distributionsstöd för de böcker som får statligt utgivningsstöd. Ett problem i sammanhanget som vi har tagit upp i vår motion 2998 gäller det förhållandet att lagerhållning av böcker – även av böcker som är betydelsefulla och är vad man kallar klassiker – nästan har upphört. Vi påpekar i ett särskilt yttrande att detta visserligen är branschens ansvar i första hand men att staten också har ett ansvar och med uppmärksamhet bör följa utvecklingen på området.

När det gäller folkbiblioteken anser vi att ansvaret för dem helt och fullt vilar på kommunerna. Tillgänglig statistik visar också att kommunerna har tagit detta ansvar. Biblioteken är utan jämförelse den största och viktigaste verksamhetsgrenen inom den kommunala kultursektorn. Det kan inte vara lämpligt att staten genom ett nytt bidrag väljer ut vissa kommuner, som får ett omfattande stöd för sin biblioteksverksamhet under en längre tid. Vi moderater anser att det är varje kommuns sak att avgöra inriktning och omfattning av sin verksamhet. Om en kommun inte anslår tillräckliga medel för sitt bibliotek skall staten inte gå in och lägga till mellanskillnaden. Med detta yrkar jag bifall till reservation 13.

Samma skäl kan anföras mot införande av ett statligt stöd till verksamhetsutveckling vid folkbibliotek. I propositionen sägs att kulturrådet skall dela ut detta nya bidrag till bl. a. experimentbibliotek och nya former av kommunikation mellan biblioteken. Det kan inte vara nödvändigt med ett särskilt statsbidrag för verksamhetsutveckling. Det skall finnas ett moment av utvecklingsarbete i den här typen av verksamhet, även utan ett specialdestinerat bidrag. Med den motiveringen yrkar jag bifall till reservation 16.

Jag vill till sist, herr talman, i det här sammanhanget också peka på den ökade betydelse som länsbiblioteken har för de lokala folkbiblioteken. I propositionen och utskottsbetänkandet nämns att dessa för kommunerna skall tillhandahålla kompletterande medieförsörjning, rådgivning, information och fortbildning samt olika specialtjänster. För dessa viktiga uppgifter kommer länsbiblioteken att erhålla 35 nya grundbelopp nästa budgetår. Det är alltså en betydande satsning som staten gör på länsbiblioteken just för att dessa skall kunna ge en ökad service åt kommunerna och deras bibliotek.

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

Herr talman! Jag skall i detta inlägg ta upp frågor som rör fasta bokpriser, utgivningsstöd, klassikerutgivningen i skolan, ett svenskt uppslagsverk, kulturtidskriftsstöd och slutligen En bok för alla. Som helhet handlar mitt inlägg i debatten alltså om olika former av litteraturstöd. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 22 och 23.

Jag skall först ta upp frågan om fasta bokpriser, som har debatterats under lång tid och berörts ingående i utredningar.

Det är intressant att notera att enligt statens kulturråd förekommer inte i något annat land helt fria bokpriser, som vi har i Sverige. Effekterna på bokmarknaden av fasta bokpriser har inte analyserats av 1982 års bokutredning, som ju bildar underlag för propositionen. Utvecklingen mot kortare lagerhållningstider samt färre och större försäljningsställen är likartad också i länder med fasta bokpriser. Situationen i Sverige är alltså av många anledningar svår att jämföra med situationen i andra länder, och det är inte alls givet att ett förbud mot priskonkurrens i återförsäljarledet skulle ställa allt till rätta.

Det uppdrivna kostnadsläget inom bokbranschen kräver naturligtvis också i fortsättningen stor uppmärksamhet. Helt klart är att införandet av ett system med fasta bokpriser skulle kräva bokbranschens aktiva medverkan. Branschens inställning är klart negativ till detta. En reglering mot branschens önskemål skulle förmodligen bli både ineffektiv och krånglig. Utskottsmajoriteten anser att det är orealistiskt att genomföra en försöksverksamhet, som vpk föreslår, inom delar av bokmarknaden eller i geografiska delar av landet. Om ett system med fasta priser skall införas, måste syftet vara att det skall bli permanent.

Det nyligen träffade fackbokhandelsavtalet ålägger branschen ett större kulturpolitiskt ansvar. Det ser vi som en förutsättning för det samarbete med och stöd från staten som bör finnas.

Vi yrkar alltså avslag på vpk:s reservation i den här frågan.

I tidigare inlägg har berörts de undersökningar om läsvanor som har föregått propositionen. Vi har ganska god kunskap om hur läsvanorna ser ut. Vi vet att 2,5 miljoner vuxna svenskar läser böcker ofta, dvs. någon gång eller flera gånger i veckan. Vi vet också att närmare 2 miljoner aldrig eller ytterst sällan läser en bok. Detta är ett mönster som har varit relativt stabilt under längre tid. Glädjande nog finns det tecken på att bokläsandet ökar och att icke-läsarnas antal minskar. Boken behåller sitt intresse i förhållande till annan mediekonsumtion.

Men läsvanorna varierar kraftigt. Utbildningsbakgrund, arbete, boende-ort och ålder skiljer olika gruppers läsvanor. De som tycker om att läsa, de läser mer, medan fortfarande många inte har upptäckt läsandets glädje.

Det har visat sig att litteraturkunskapen är sämre bland svenska skolbarn än bland skolbarn i andra länder. Vi anser att de insatser som regeringen har föreslagit för att stärka kulturens ställning i skolan väl motsvarar en ökad medvetenhet inom skolan om språkets betydelse som grund för all inlärning

och som förutsättning för delaktighet i samhällslivet.

De olika verksamheterna med läsfrämjande insatser har nu förankrats och nya former för åtgärder – nya idéer – växer fram på många håll.

Statens kulturråd har nu avslutat den litteraturkampanj som Karl Boo refererade i sitt inlägg. Erfarenheterna därifrån är mycket positiva. Bokförmedlare, studieförbund, skolor, bibliotek, litteraturfrämjandet och bokhandeln har gemensamt upparbetat ett fungerande samarbete, och det finns alla skäl att tro att läsvanorna och läsintresset har förbättrats i Dalarna och att den utvecklingen kan fortsätta.

Propositionens förslag om litteratur och bibliotek bygger på de metoder och det synsätt som utredningar och försöksverksamhet har anvisat. Förslagen i propositionen kan ses som strategiska insatser för att ge ringar-på-vattnet-effekter i fråga om ökat läsintresse. Den förstärkning med 12,7 milj. kr. som föreslås kan väntas ge till resultat att vi får ett ökat samarbete, att man initierar följsatsningar och bättre användning av tillgängliga resurser.

Det är främst moderaternas önskan om systemförändring, där den offentliga sektorn och samhällets insatser anses böra minskas, som är intressant i det här sammanhanget. Hur ser moderaterna på samhällets ansvar och förutsättningar att stödja insatser för att grundlägga ett aktivt kulturintresse och, kanske framför allt i det här sammanhanget, väcka ett läsintresse?

Moderaterna vill minska statsbidragen till kulturen med 4,4 miljarder i förhållande till den av regeringen föreslagna ramen. Vad är det som säger att inte en sådan nedskärning skulle drabba både skolan och biblioteken mycket hårt liksom kommunernas kulturanslag, anslagen till studieförbunden osv.? De flesta kommuner skulle med stor säkerhet i första hand värna det sociala området från nedskärningar, och varje kommunalpolitiker inser att sådana nedskärningar som moderaterna föreslår skulle vara ytterst kännbara i den kommunala verksamheten.

Ulf Adelsohn anklagade för en tid sedan moderata kommunalpolitiker för att inte våga ta i tillräckligt hårt i moderata budgetförslag. I de kommuner där moderaterna har presenterat genomarbetade budgetförslag har kulturen så gott som undantagslöst kraftigt drabbats.

I den moderata gruppmotionen till kulturutskottet rekommenderas kulturinstitutionerna "en mer marknadsanpassad prissättning". Vad innebär det för ekonomiskt ansträngda barnfamiljers möjligheter till besök? Ökar inte det under alla omständigheter orättvisan vad gäller barnens kulturvanor beroende på föräldrarnas förhållanden? Vilket ansvar har samhället för allas tillgång till kultur? Moderaterna avvisar det föreslagna statsbidraget till kultur på arbetsplatserna. Samtidigt vet vi, som också har nämnts här i kammaren, att 25 % av de böcker som lånas på arbetsplatsbiblioteken är barnböcker. Ingrid Sundberg sade: Då kommer föräldrarna att ta hem böcker i stället för att ta med sig barnen till biblioteken. Det speglar en djup okunnighet om forskningsresultat som finns när det gäller verksamheten med arbetsplatsbibliotek. Detta finns dokumenterat, och jag rekommenderar Ingrid Sundberg att ta del av de forskningsrapporterna. Det är klart belagt,

att de föräldrar som utnyttjar arbetsplatsbiblioteken inte i särskilt hög grad är de som är trägna biblioteksbesökare, utan vi har fått en verksamhet som når nya grupper och som vidgar kulturintresset, och barnböckerna är här ringar på vattnet.

Men den här verksamheten vill inte moderaterna stödja med en enda krona. Och Karl Boo sade i sitt inlägg att det är 3 miljoner för mycket till arbetsplatsbiblioteken – även om han talade varmt för verksamheten och sade att den är viktig. 3 miljoner är inte mycket i ett sådant här sammanhang, men det är glädjande att man ändå har kunnat införa ett bidrag till verksamheten.

Anslaget till invandrarnas undervisning i svenska språket vill moderaterna i det närmaste halvera. Vilka effekter får det på språkförståelse och umgänge i invandrarfamiljer?

Studieförbundens verksamhet var i Dalarna-projektet en av hörnstenarna i det lässtimulerande arbetet. Moderaterna vill skära ned deras anslag med 10 %. Moderaterna vill också minska anslaget till kulturverksamhet i studieförbunden med 32 milj. kr. Däri ingår många författarbesök, som skulle försvinna. Moderaterna vill ta bort anslaget till uppsökande verksamhet i bostadsområden, en besparing med 6,6 milj. kr. Jag känner till en verksamhet som kallas Allä barn är allas barn. Det är ett projekt som ABF driver och som innebär att man har uppsökande verksamhet i bostadsområdena genom att gå ut till föräldrar och barn gemensamt och ha kurser och aktiviteter. Där tar man upp sådant som kunskap om barn, deras fantasi och utveckling, och barnböckerna har varit en mycket viktig del av innehållet. Andra studieförbund har arbetat på liknande sätt. Sådana insatser vill moderaterna upphöra med.

Moderaternas tal om kulturens betydelse, föräldrarnas insatser och skolans arbete skorrar falskt, när moderaterna i verkligheten vill strypa allt arbete med att föra ut kulturen till nya grupper och bredda kulturintresset. Stig Strömholms kritik av moderaternas kulturpolitik utgår från en genuin kulturkonserverism. Moderaterna känner inte något ansvar härvidlag. Förslagen mynnar ut i en ren krämarliberalism. Måttet på försäljningssiffrorna är det enda av intresse för den moderata kulturpolitiken.

Ingrid Sundberg sade i sitt huvudanförande att moderaterna vill påverka människorna att själva söka upp kulturaktiviteterna – jag tror att jag återger uttalandet rätt. Då vill jag ställa frågan: Efter de här strypningarna av alla kanaler på området – nedskärningen av kulturinstitutioner och resurser – via vilka man kan få kontakt med människorna och ställa till förfogande kulturella tillgångar, hur vill moderaterna då aktivt nå människorna och väcka ett kulturintresse? Hur vill ni gå till väga, när ni samtidigt tar bort alla möjligheter som finns?

Moderaterna vill att den klassikerutgivning som föreslås i propositionen skall ske utan statligt stöd. De anser att det räcker med att skolöverstyrelsen gör en förteckning över klassiker för skolan. Jag måste säga att det är en mycket centralistisk inställning!

Förstärkningen av svenskämnets ställning i skolan motiverar, enligt vad vi

inom utskottsmajoriteten anser, ett särskilt initiativ till en bättre klassikerförsörjning för skolan. Vi har gett skolan ett ökat lokalt inflytande. Klassikerlitteraturen skall naturligtvis användas i rätt sammanhang i undervisningen, inte nödvändigtvis bara i svenskundervisningen. Det är därför viktigt att inte klassikerserien representeras av ett alltför snävt urval. Genom ett brett användningsområde, både i och utanför skolan, kan produktionen spridas på flera titlar och utgivningskostnaden per exemplar bli lägre.

Moderaternas förslag att lösa hela frågan om klassikerutgivningen med en litteraturförteckning måste betecknas som rent nonsens – jag kan inte hitta ett lämpligare ord, och jag yrkar avslag på den moderata reservationen.

Folkpartiet vill att klassikerstödet skall utgå som ett konsument- och distributionsstöd. Som kommentar till detta kan sägas att stödformen faktiskt inte närmare preciseras i propositionen, utan kulturrådet skall lägga ett förslag till regeringen, som sedan får ta ställning till det förslaget. Men det är sannolikt att om man går vägen över direkta bidrag till skolorna för köp av klassisk litteratur, ges inte förutsättningar för att hålla ett så lågt pris som angivits som önskvärt, ca 15 kr. per bok.

Kulturutskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i centermotionen 2997 att Litteraturfrämjandets möjligheter att göra klassikerutgivningen till en framgång bör utnyttjas. Däremot har inte utskottet kunnat ställa sig bakom motionen då det gäller ensamrätt för Litteraturfrämjandet beträffande utgivningen. Önskemålet att det om möjligt skall bli en sammanhållen serie böcker med enhetligt utförande eller åtminstone en gemensam presentationsform, samt att marknadsföring och distribution av praktiska och kostnadsmässiga skäl bör ske förenade, ger naturligtvis Litteraturfrämjandet goda förutsättningar för denna uppgift, inte minst genom det kontaktnät som byggts upp till skolorna för En bok för alla barn och ungdomar. Jag vill därvidlag ansluta mig till Karl Boos bedömningar.

Folkpartiet har till betänkandet fogat en reservation där man vill öka utgivningsstödet med 2 milj. kr. Jag måste tyvärr yrka avslag på reservationen. Vi saknar pengar, och utskottsmajoriteten går på propositionens förslag.

När det gäller En bok för alla vill moderaterna inte ge något ekonomiskt stöd till utgivning av vuxenböcker.

En bok för alla kom till som ett alternativ till den undermåliga kiosklitteraturen. Att det i dag finns ett rikt och varierat utbud av högklassig litteratur till ganska låga priser kan ses som en lyckad effekt av En bok för alla.

En lika viktig uppgift är att söka nå läsovana grupper. Det låga priset i förening med direktförsäljning via folkrörelserna motiverar i högsta grad ett fortsatt stöd till En bok för alla. Förutom på arbetsplatser och i skolorna möter man En bok för alla på allt fler ställen – busstationer, sjukhusens väntrum, campingplatser osv. När verksamheten kan visa resultat, då vill moderaterna dra in stödet. Är de rädda för en ökad medvetenhet, eller varför finns det ingen kulturpolitisk ambition hos moderaterna? Jag yrkar avslag på reservation nr 11.

I betänkandet behandlas också frågan om statligt stöd till utgivning av ett

svenskt uppslagsverk. Jag tänker inte gå in på detta närmare. Den frågan kommer säkert statsrådet att ta upp i sitt inlägg. Jag vill ändå säga att det i den supersnabba utveckling inom informationsteknologin som vi nu upplever är glädjande att regeringen har för avsikt att genomföra satsningen på ett svenskt uppslagsverk. Både regering och riksdag har vid ett flertal tillfällen uttalat hur angeläget det är att ett sådant här uppslagsverk kan komma till stånd. Om detta nu skall kunna ske är det avgörande att vi inte låter tillfället gå oss ur händerna. Jag tycker att det är beklagligt att folkpartiet och moderaterna är så svala när det gäller konkreta insatser. Jag yrkar alltså avslag på reservation nr 10 och bifall till utskottets hemställan i den här delen.

Vpk vill öka kulturtidskriftsstödet med 3 milj. kr. Jag vill bara kommentera detta lika kort som när det gäller folkpartiets förslag om utgivningsstöd. Vi saknar dessa pengar, och jag yrkar avslag på den reservationen.

Slutligen kommer jag till frågan om statens kulturråd. Vi vet att moderaterna är emot statens kulturråd. I propositionen ges kulturrådet en ökad beslutsrätt vid fördelning av medel till de olika litteraturkategorierna. I utskottsmajoriteten anser vi att det finns klara fördelar med den modell som nu föreslås. Det är inte lämpligt att lägga myndighetsuppgifter på regeringskansliet, lika litet som det är lämpligt att bokbranschen skall överta uppgifter som till betydande del är kulturpolitiska. Moderaternas förslag kan inte uppfattas på annat sätt än att de egentligen helt vill ta bort utgivningsstödet och låta marknadskrafterna ensamma ta över.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 16 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Med den tid som står mig till buds kan jag inte delta i en stor kulturpolitisk diskussion som tar upp de kommunala ekonomiska förhållandena.

Jag skulle vilja beröra några av de frågor och kommentarer som utskottets vice ordförande tog upp. Det skulle bl. a. vara nonsens med en litteraturförteckning. Är det inte maktfullkomlighet och besserwissermentalitet att påstå att vad som är fallet i praktiskt taget samtliga europeiska länder, nämligen att man i läroplanen har inskrivit vilken litteratur eleverna bör ha kommit i kontakt med, skulle vara nonsens? Jag tycker att detta visar en brist på känsla för vilket värde litteraturen kan ha i vår skola, en brist som kanske är betecknande för socialdemokraterna i dag.

Ing-Marie Hansson försökte sedan få det att framstå som om de resultat man uppnår direkt kunde relateras till anslagets storlek. Varför har då socialdemokraterna inte gått med på kommunisternas förslag om en bibliotekslag och 3 milj. kr. mera? Detta skulle i så fall ge ett ännu bättre kulturutbud. Det är här fråga om vad vi vill använda pengarna till, men det är också fråga om en skillnad i uppfattningen om på vilket sätt de använda pengarna ger resultat.

Vi tror faktiskt att detta att göra människor mottagliga för kultur är betydligt mera effektivt än det socialdemokratiska förslaget att man skall kunna köpa kulturkonsumtion med statliga medel på alla områden. Jag kan ta exemplet med En bok för alla. Det framgick inte av Ing-Marie Hanssons anförande att även kulturministern har blivit alltmera skeptisk, sedan det blivit klart vilka det är som köper de här böckerna och, som jag tidigare sade, att restupplagorna säljs för att användas som priser vid tivoliaktiviteter.

Det är orimligt att dessutom inte konstatera att andra förlag – kalla dem gärna de fria marknadskrafterna – väl konkurrerar med En bok för alla när det gäller prissättning osv.

Ing-Marie Hansson frågar hur vi ser på samhällets insatser – med vår politik skulle vi på något sätt missgynna de kultursvaga grupperna.

Ing-Marie Hansson kan inte vara ovetande om att videon, som i dag är den stora konkurrenten till läsandet, är företrädd främst bland låginkomstfamiljer och andra socioekonomiskt svaga grupper. Videon är inte gratis, och det är inte heller hyrandet av filmerna. Det är i dessa grupper – den målsättning- en kan vi enas om – som vi strävar efter att nå nya läsare.

Anf. 17 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Ing-Marie Hansson nämnde att frågan om klassikerstödet utformning ännu inte är helt avgjord. Det tycker jag är bra, och jag tycker att regeringen skall ta sig en allvarlig funderare över hur det skall utformas, så att man inte i onödan stör marknadsbilden. Som jag nämnde ges det ju redan i dag ut åtskilliga klassiker. Och vi kan riskera att det i framtiden blir ett system där klassiker ges ut endast om man får direkt, statligt selektivt stöd. Jag tror därför att ett sådant stöd är en ganska farlig väg. Däremot är vi intresserade av att främja utgivning av klassiker, och det tror jag kan ske i andra former.

Vi vill satsa mer än socialdemokraterna på utgivningsstödet, och vi betalar det genom att inte anvisa pengar till arbetsplatsbiblioteken. Bakom det ligger övertygelsen att det är ett felaktigt spår att vid sidan av folkbiblioteken bygga upp ett alternativt bibliotekssystem – som är precis vad det handlar om. Vi hade ett sådant system en gång i tiden. Det fanns bibliotek i kyrkor, i ordenshus och på en del arbetsplatser. Där gjorde man en fantastisk pionjärinsats. Men sedan kom man till ett läge där man sade att detta var en uppgift för kommunerna. Kommunerna övertog dessa små bibliotek och sade: Till folkbiblioteken skall alla kunna komma.

I dag är det kärt för många kommuner. Jag tror att det är viktigt att då slå vakt om att folkbiblioteken skall vara öppna för alla och nå alla. Däremot kan man göra särskilda aktioner för att nå speciella arbetsplatser – det tycker jag är O.K. Men att bygga upp separata arbetsplatsbibliotek tror vi innebär ett alternativt system som kan komma att visa sig ganska besvärligt, och det kommer naturligtvis också att gå ut över folkbiblioteken.

Till sist vill jag beträffande uppslagsverket – eftersom Ing-Marie Hansson hänvisade till vad statsrådet kommer att säga – spara mina synpunkter till efter statsrådets anförande.

Anf. 18 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Ingrid Sundberg beträffande en litteraturförteckning: Jag tror inte att det är något som hindrar skolöverstyrelsen från att göra upp en förteckning med förslag till intressanta klassikerböcker. Men jag tror inte att det löser problemet att tillhandahålla skolorna ett klassikerurval till rimliga kostnader, som här föreslås. Jag tycker det är ett intressant initiativ att på detta sätt möjliggöra en utgivning som kan användas också på andra håll, såsom vuxenlitteratur och för biblioteksväsendet. Där tycker jag att moderaterna kryper undan, när de skär bort detta statsbidrag och säger att det inte löser problemet.

Ingrid Sundberg säger också: Anslagens storlek kan inte vara beroende av de kulturpolitiska ambitionerna. Jag frågar: I vad skall man annars spegla kulturpolitiska ambitioner, om vi inte från samhällets sida mäter dem i viljan att satsa?

Man kan se på vilka anslag som vi har prioriterat sinsemellan. Jag räknade upp några där moderaterna har skurit bort och inte vill satsa. Det handlar ju om vilka anslag som man vill satsa på, en prioritering. Som jag kan se är alla anslag som syftar till ett brett kulturintresse och till att nå nya grupper ointressanta för moderaterna.

Ingrid Sundberg säger: Det viktiga är att göra människorna mottagliga. Ja, men hur? Hur skall man göra det om studieförbunden skall bantas, om skolornas verksamhet skall skäras ned, om biblioteken får mindre anslag, om Litteraturfrämjandet inte skall vara kvar och om arbetsplatsbibliotek inte skall få finnas? Hur vill Ingrid Sundberg göra? Ge mig det receptet, det vore intressant att ta del av. Hur gör man människorna mottagliga utan att samhället går in och satsar pengar?

Hon kritiserar En bok för alla och säger att hon blir alltmer skeptisk då hon hittar dessa böcker på tivoli. Men det är kanske ett bra sätt att ge böcker som tivolivinster i stället för alla skära elefanter. Jag tycker det är ett bra alternativ.

Jan-Erik Wikström säger att det kan vara en risk för att det blir klassikerutgivning bara om det finns ett statligt stöd. Men vi har träffat ett fackbokhandelsavtal, och vi har en bra dialog med bokbranschen. I mitt anförande framhöll jag vikten av kulturpolitiska ambitioner också hos bokbranschen. Jag tror därför inte att den omnämnda risken är så stor. Jag tror tvärtom att liksom En bok för alla initierade ett problemområde, kan klassikerutgivning stimulera och öka konkurrensen, den som Jan-Erik Wikström tycker är så viktig. Vi får en konkurrenssituation förlagen emellan. Tag den utmaningen!

Anf. 19 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tycker böcker är bättre än skära elefanter, men de skära elefanterna har fördelen att inte vara betalda med skattemedel.

Ing-Marie Hansson ställer frågor om hur man tror att kulturen klarar sig utan alla dessa statsanslag.

Man kan av Ing-Marie Hansson få intrycket att moderaterna över huvud

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Litteratur och folk-
bibliotek*

taget inte vill vara med och stödja någon form av kulturaktiviteter. Men det vet hon lika väl som jag att vi vill.

Vi har i dag en situation som inte är alltför dålig men som kunde vara mycket bättre. En stor del av förklaringen till detta ligger i utformningen av den gamla Lgr 68. Där framtog vi eleverna möjligheter att lära sig svenska, att skaffa sig den orientering i omvärlden som är nödvändig för att söka sig fram till nya kulturaktiviteter. Detta ligger långt tillbaka i tiden. En förbättring kommer att ske. Jag hör till dem som är övertygade om att dessa insatser är oändligt mycket mera värdefulla än den starka centralstyrning som Ing-Marie Hansson förordar när det gäller svenskt kulturliv.

Anf. 20 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Till Ingrid Sundberg vill jag säga att det visst är riktigt att det finns kulturverksamheter som moderaterna vill stödja. Ni har ju inte nollbudgeterat inom kultursektorn, det skall jag villigt erkänna. Men jag sade att man måste titta på prioriteringen, på var man vill satsa. Där skiljer vi oss markant.

Moderaterna vill satsa på etablerade gruppers kulturkonsumtion. Man vill ge mer åt kulturintresserade kulturkonsumenter, som redan har upptäckt och funnit ett värde i detta. När moderaterna talar om att man skall låta människorna upptäcka kulturen och göra dem mottagliga, måste följdfrågan bli: Hur, och med vilka medel? Det har jag inte fått något svar på.

Anf. 21 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson inledde med att påminna om att vi den svenska nationaldagen 1985 diskuterar viktiga kulturfrågor.

Jag vill understryka att den här diskussionen, liksom propositionerna om litteratur och folkbibliotek, ytterst handlar om värdet av ett försvar för det svenska språket, för den svenska kulturen. Den handlar om att värna och hävda den gemensamma kulturbasen.

Förslagen framläggs mot bakgrund av värderingar av en politik, som har förts under några år nu. Jag syftar på den politik som utgår från riksdagens kulturpolitiska beslut 1974. Det intressanta är att kunna konstatera att de båda utredningarna, bokutredningen och folkbiblioteksutredningen, visar att politiska åtgärder, riksdagens beslut, i många avseenden har betydelse. Bokutredningen visar att det faktiskt i huvudsak är de privata konsumenterna som utgör bokmarknaden. Det statliga stödet på det området är bara ett par procent. Men det visar att det i långa stycken har räckt för att förändra marknaden, underlätta marknadsprocesser och förbättra förhållandena på bokmarknaden. Vi har alltså kunnat utgå från att det litteraturstöd, om vilket riksdagen fattade beslut 1975, i huvudsak har varit bra. Vi föreslår nu förändringar och utveckling av detsamma. Jag tror att det finns anledning att också erinra om detta.

Herr talman! Eftersom jag inte vill ta kammarens tid i anspråk för mera allmänna reflexioner, skall jag mycket konkret ta upp några punkter som varit uppe till debatt i dag. Först mycket kort om de fasta bokpriserna. Det

förhållandet att regeringen inte föreslagit en återgång till fasta bokpriser beror naturligtvis ytterst på insikten om att man inte återställer ordningen till 1969 genom ett riksdagsbeslut. Så enkelt förändrar man inte marknaden.

Vpk har i sin reservation föreslagit försöksverksamhet med fasta bokpriser. Inte heller en sådan kan man införa om man har det minsta begrepp om hur marknaden fungerar. Hur länge skulle ett försök pågå? Skulle det vara regionalt avgränsat, t. ex. så att man har fasta bokpriser i Vallentuna men inte i Täby? I realiteten är alltså en sådan försöksverksamhet omöjlig.

Klassikerutgivningen har varit uppe till debatt under förmiddagen. Låt mig på den punkten bara säga att det nu aktuella förslaget syftar till att möjliggöra för skolorna att köpa böcker. Det är alltså inte ett anslag till skolorna där man lämnar ut pengar och hoppas att de skall köpa böcker. Vi har i förslaget i stället valt att dirigera pengarna så att det faktiskt köps böcker i klassuppsättningar till eleverna. Det tror jag inte kommer att skada dem som kommer att få del av stödet. Tvärtom tror jag att väldigt många av utgivarna – det är en hel del som ger ut klassiska verk – kommer att upptäcka att också skolorna kan vara intressanta som köpare av klassiska verk. Jag tror att vi med detta kommer att få i gång en process också i det avseendet.

Jag har fått frågor från både Ingrid Sundberg och Jan-Erik Wikström om uppslagsverk. Jan-Erik Wikström konkretiserar sina frågor genom att fråga: Är bidrag till ett ekonomiskt bärkraftigt förlag kulturpolitiskt riktigt? Nej, det är inte fråga om stöd till ett förlag. Det är en insats för att få i gång utarbetandet av ett nationellt uppslagsverk. Det är för detta ändamål som pengarna lämnas, inte för att stödja förlaget. Men det kanske är en poäng i att man ber ett förlag och inte någon annan att ge ut en bok.

Finns det löften och garantier?, frågar Jan-Erik Wikström beträffande bidrag till näringslivet. Vilka utfästelser har givits till förlag och andra intressenter?, frågar Ingrid Sundberg. Inga utfästelser har gjorts i denna fråga. Låt mig bara säga när det gäller värdet av de insatser som kan komma från näringslivet att jag ser det angeläget att pröva den vilja och det intresse som kan finnas hos företagen i det svenska samhället att gå in och medverka till utgivandet av ett uppslagsverk, att konkret ta det ansvar som man i talarstolar ofta talar om att man är beredd att göra. Utgivande av ett uppslagsverk är ju inte bara en fråga om att förse ett antal hem med böcker. Där är det också fråga om att se till att forskare, vetenskapsmän och författare får möjlighet att samlat dokumentera sina kunskaper. Ett nationellt uppslagsverk har faktiskt flera dimensioner, där i slutändan en produkt kommer som man kan inhandla och läsa i.

Den första dimensionen är den att man under utarbetandet av uppslagsverket faktiskt samlar och dokumenterar kunskap och vetande. Detta kan vara viktigt att komma ihåg när någon ställer frågan: "Vad händer om man skulle få ont om pengar så att utgivningen tar slut vid bokstaven K som i kulturråd?" för att citera Jan-Erik Wikström. Till detta vill jag bara säga att frågan lika väl kan ställas, om man skulle välja Jan-Erik Wikströms modell och ge inköpsstöd till skolor för att köpa ett uppslagsverk som redan är under utgivning: Vad gör man om det förlaget skulle göra konkurs vid bokstaven G

som i "grundskola"? Skall man då sitta med ett halvt uppslagsverk, eller skall skolorna ge ut sitt eget? Jag tycker alltså inte att den anmärkningen var särskilt relevant.

När det gäller omfattningen av ett stöd från näringslivet vill jag säga till Ingrid Sundberg att det i och för sig inte är så förfärligt stora summor man räknar med. Om jag skall vara riktigt uppriktig hade jag mot bakgrund av de många entusiastiska anföranden som Ingrid Sundberg har hållit i denna kammare om sponsoring från näringslivet i sammanhanget hoppats att Ingrid Sundberg skulle vara en av dem som hjälpte till att fixa de här pengarna. Tills vidare tillåter jag mig att uttala förhoppningen att det skall kunna bli så och att vi kan få litet draghjälp.

Låt mig så säga något om biblioteken, bibliotekslagstiftningen och biblioteksvavgifterna. I detta sammanhang vill jag lämna datainformationsfrågorna åt sidan. Lars-Ingvar Sörenson har redovisat dem. Det handlar alltså om att vidare utreda både rätten till information för den enskilde och samhällets skyldighet att tillhandahålla information. De komplikationer som finns inblandade i detta sammanhang har vi alltså fått tillfälle att ta del av tidigare i debatten.

Vallentuna har figurerat i debatten. Det är intressant att ingen har talat om vad det egentligen är man där har tagit ställning till. Det kan därför vara av intresse att beröra detta.

Vallentuna kommuns kulturnämnd har, med ordförandens utslagsröst, beslutat ta upp avgifter: avgift för lån av språkkurser med 25 kr. per månad; avgift för för sent återlämnade barnböcker; den maximala övertidsavgiften för en veckas snabb lån höjs från 10 till 20 kr.; avgift för ett nytt lånekort om man har slarvat bort sitt första; reservationsavgiften höjs till 4 kr. Det gäller alltså en avgiftssättning som faktiskt inte på någon punkt gäller bokutlåningsavgifter. Man får låna böcker gratis också i fortsättningen. Det intressanta är att den moderata gruppen led nederlag när man begärde att få ta ut avgifter för boklån på nyutgivna böcker. De förlorade på den punkten, och det är skälet till att vi har sagt att det kanske inte är så stor risk för att man skall ta ut avgifter. Jag misstänker nästan att moderaterna i Vallentuna med avsikt har dramatiserat de här avgifterna för att dölja att de i realiteten har misslyckats med att få gehör för tanken att ta ut avgifter för vanliga boklån.

Ingrid Sundberg har tagit upp frågan och sagt att mat är nödvändig, men den får man betala för. Hon menar att därmed skulle man kunna ta betalt även för boklån. Där ansluter hon sig värdigt till sin partiledare, som i en intervju förra året sade att man med hänsyn till att man tar betalt för simhallsbad borde ta betalt för boklån – är det viktigare att läsa böcker än att hålla sig ren?, som han så utmärkt formulerade det. Ja, det kanske är så att vi tycker det är viktigt att folk faktiskt läser. Och det är lättare att avstå från boken än att avstå från maten. Det är faktiskt ett argument för avgiftsfria boklån.

Jan-Erik Wikström frågade om moderatpolitikerna kunde gå i bräsch för att hävda avgiftsfriheten. Nej, det tror jag inte. Den erfarenhet jag gjort under den här perioden är dess värre att moderaternas kulturpolitiker sällan

avviker från en enhetlig moderat partilinje. Det är ju så att kulturkonserverismen i moderata samlingspartiet i dag sitter trångt och föredrar att tåga still. Dess värre ser man ofta att många som man hade hoppats skulle vara mycket aktiva förkämpar för ett vitalt och fritt kulturliv inordnar sig i ett nyliberalt fälttåg, vars soldater sannerligen inte tillåts stiga ur ledet för att plocka några blommor; det kan vi i och för sig beklaga.

Carl-Henrik Hermansson frågade efter ett biblioteksmanifest, som en bibliotekslag. Låt mig då peka på att ett biblioteksmanifest redan finns i propositionen och i utskottsbetänkandet. Det talar om följande:

”Folkbiblioteket är vår viktigaste lokala kulturinstitution och det skall spela en aktiv roll som initiativtagare och samarbetspart i det lokala kulturlivet. Det skall ha ett allsidigt mediebestånd, stå öppet för alla och erbjuda sina tjänster utan kostnad för den enskilde.

Folkbiblioteket skall stimulera människor att söka kunskap och kulturupplevelser och arbeta målmedvetet för att nå ut med verksamheten till allt fler. Det skall bidra till en ökad medvetenhet och till ett engagemang i den demokratiska processen. Folkbiblioteket skall visa respekt för den enskildes önskemål och behov men alltid främja god kvalitet vid val av medier och aktiviteter.”

Det redovisas också fyra handlingslinjer:

- Folkbiblioteket skall föra en kamp för boken och läsandet.
- Folkbiblioteket skall arbeta för en fri och jämlik tillgång till information.
- Folkbiblioteket skall bygga ut den uppsökande verksamheten och knyta till sig förmedlare.
- Folkbiblioteket skall särskilt uppmärksamma barns behov av böcker och läsning.

Det är således fråga om att föra en folkbildningskamp, och det manifest som Carl-Henrik Hermansson efterlyste finns alltså redan.

Låt mig allra sist när det gäller arbetsplatsbiblioteken bara säga till Jan-Erik Wikström att det inte handlar om att skapa ett alternativt bibliotekssystem, utan om att engagera bibliotek och andra intresserade i uppbyggnaden av bibliotek också på arbetsplatserna. Det är lika rimligt att förutsätta att andra intressenter än folkbiblioteket skall ta ett ansvar på detta område som det är förutsätta att företaget kan medverka till att underlätta joggandet för sina anställda.

Anf. 22 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Det är självfallet glädjande för mig att höra att kulturministern tror att våra aktiviteter för att få utomstående att bidra till viktiga kulturinsatser kan bära frukt. I min strävan att åstadkomma detta har jag bl. a. samtalat med presumtiva sponsorer av uppslagsverket. De har genomgående sagt: Det gäller för oss att våra insatser, i likhet med reklamsatser, kan bli avdragsgilla. Kulturministern har här ett bra tillfälle att klargöra om sponsring av vår encyklopedi kan bli avdragsgill. I så fall tror jag att kulturministern knappast behöver min hjälp för att åstadkomma en god sponsring, som kan vara av värde.

Det andra som jag vill bemöta är kulturministerns fördömande av den moderata kulturpolitiken. Han ger sken av att vi skulle gå i konservativa spår, utan vilja till öppenhet och frihet. Det är faktiskt vi som kan plocka de blommor som kulturministern hävdade att vi inte kan plocka. Vi kan göra det av den orsaken att i vårt kultursamhälle blommornas antal och utseende inte nödvändigtvis är fastlagt av kulturrådet. Vi vill ha frihet och mångfald, och det vet Bengt Göransson i högsta grad.

Jag skall, herr talman, inte beröra resten av Bengt Göranssons anförande. De övriga frågorna har vi ju debatterat tidigare, och det kan vara onödigt att förlänga debatten.

Anf. 23 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Vi skulle väl alla gärna vilja se ett nytt, modernt, stort svenskt uppslagsverk. Man kan då fråga sig: Hur kan det komma sig att man i Norge och Finland i våra dagar klarar utgivning av ett sådant verk utan statsstöd?

Vi har också exempel på att Bra Böckers Lexikon, som jag personligen tycker är bra, har sålts i några hundratusen exemplar – och verket förnyas ständigt. Är det någon som tror att man efter ett statligt engagemang i denna bransch någonsin mer kommer att få se ett uppslagsverk, som ges ut av ett privat förlag utan statsstöd?

Jag var med om att tillsätta en utredning som skulle pröva denna fråga. Den slutsats som jag kom fram till, liksom de flesta som var engagerade i utredningen, var också denna att det är större risker än möjligheter, om staten engagerar sig i denna utgivning. Självfallet tackar inte Prisma eller Bonniers nej, om de får ett erbjudande om 20 milj. kr. Det är en underbar present, men jag tillåter mig betvivla att det är avgörande för, om man vill ge ut ett verk eller ej, ty resten skall ändå finansieras på vanligt sätt. Jag tror att det kan finnas förlag som kunde vara intresserade, om de visste att de när verket är färdigt har garantier för att få sälja något tusental exemplar till skolorna och något tusental exemplar till näringslivet, så att man vet att det verkligen finns en marknad för detta. Jag tycker alltså att det är nödvändigt att man funderar mycket noga över konsekvenserna av att man från statens sida ger sig in i ännu en bransch. Om ett enskilt förlag utan statsstöd inte orkar med utgivningen utan avbryter den är ju en sak, men om staten har varit initiativtagare och skaffat fram ett grundläggande kapital och det sedan visar sig att man inte orkar med, skulle jag vilja se den kulturminister som då karskt säger: Nej, nu får det vara slut, vi var med och gav pengar, nu får det vara nog. Då tvingas man naturligtvis till förhandlingar. Jag tycker att man skall undvika att försätta sig i en sådan situation.

Anf. 24 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg ställde frågor om villkoren för ekonomiska bidrag från privata företag till uppslagsverket. Jag kan förstå att det kan vara skattetekniskt avgörande om företaget vill ge 100 000 kr., 1 milj. kr. eller 2 milj. kr. Men jag förutsätter att viljan att bidra ändå inte är beroende av att man får sådana skatteförmåner att staten betalar alltihop. Något måste väl

ändå företagen betala. Då kan det vara intressant att pröva på vilken nivå man med Ingrid Sundbergs hjälp kan åstadkomma tillräckligt mycket för att ge ut ett nytt uppslagsverk.

Ingrid Sundberg är besviken på mig för mitt påpekande att moderata kulturpolitiker fronderar mot en del av de svajigaste nyliberala uttalandena. Jag har under senare år faktiskt med en viss förvåning noterat att så många moderater numera uppträder som konformismens apostlar i sina politiska uttalanden, eftersom jag vet att de i sitt privata liv gärna tillhör dem som plockar blommor inte bara till höger utan emellanåt också till vänster om vägen.

Jan-Erik Wikström påpekade att det är större risker än möjligheter med utgivning av ett uppslagsverk. Han påminner mig därvid om den litteraturvetenskapliga institution i landet som har skrivit till mig och påpekat det farliga i att ge ut klassiska verk till unga människor, utan att en litteraturvetenskaplig institution noga har granskat utgåvorna textkritiskt, gjort kommentarer i form av fotnoter och sett till att alla lärare har fått specialutbildning i att undervisa. Man tycker inte att vi skall ta risken att utsätta våra barn för Strindberg okommenterad. För att upprätta humanismen har i varje fall jag sagt att jag för min del är beredd att ta den risken. Och, Jan-Erik Wikström, skulle vi inte också kunna ta risken att medverka till att dokumentera svenskt vetande i en ny nationalencyklopedi?

Anf. 25 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi skall ta risken beträffande Strindbergsutgivning, och det har jag faktiskt också varit med om att göra. Vad vi talar om nu är formerna för stöd ifrån statens sida vid tillkomsten av ett nytt svenskt uppslagsverk. Här tycker jag att man skall vara försiktig med att snedvrider marknadsförutsättningarna och branschen, om det finns en annan modell för stöd. Det är det som jag tycker är så viktigt.

Sedan vill jag gärna tillägga, att om det nu finns 10 milj. kr. att satsa på kulturändamål, tror jag att jag skulle vilja använda pengarna på ett annat sätt, så att man kan tillgodose en del av de önskemål som har varit aktuella under denna vårriksdag.

Får jag också innan jag slutar instämma med Ingrid Sundberg och Carl-Henrik Hermansson i deras vädjan om att kulturministern prövar vad som kan göras för att rädda Marionetteatern i en svår situation.

Anf. 26 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Härr talman! Kulturutskötte deler mine synpunkter om va vektitt dä ä å ha rätten te ett ege språk. Rätt som dä ä sô stöter en på dä förhållane att fôlk töstner. Di töstner för att di, di taler te hör itte va di säjjer utta bare höss di säjjert. Fråga ä hâcken dä på sekt ä mäst sônn om i tåkkre sittvasjoner. Sjö luter ja nåck ôt dä hôle att dä blir mäst sônn om di som sluter å lössne, för dä att di vet itte va di går meste om.

Dä ä so môe som ligger i e männisches språk, å blir dä töst sô töstner itte bare talinga utta e stor del tå sjâlve männisches historie, kultur å sociale

sittvasjon blir tåst.

Å hørt ä männischa da? Ho ä bårtte.

Fôlk ä påkka te å ha rätten te å bære sett språk å sine o'l mä löfta panne.

Tänk om hör å en kunne begripe att i mett språk setter mett liv å mine manér.

Vi ä påkka te å värne om den rätta här i riksdann åg. Dä gäller bådde för alle sörters infödingen i Sværrje å för alle di som uttå olike anledninger flötter hit ifrå utlanne.

Hærr talman! Dä ä nog dags åg, å se åpp mä dænna amerikaniseringa som sker mä dä svenske språke.

Ska dä va nödvänditt å få, ett quenummer på displayen när en ha tågge sä en nommerlapp te settplassbiljätten på tåge.

När en fråger om nôe sô kann en få te svar att: "Det finns inte i denna filen", eller att "det saknas på desken".

Nä hä säjjer ja da. Å hæcken desk ha'ler dätta på? Vekke bo'l har du't på?

Dä blir litte kranglit i blann.

Hærr talman! Språke är vektitt som ett instrument för å åskådliggjøre å belyse ett männischolivs sociale å klassmässige orsakssammanhang å sambann mä'rôm lokale betingelserna å förutsætningera.

Utta språk är männischa historielös å ett lätt öffer för den kommersielle skräpkultur'n.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (statens roll på litteratur- och biblioteksområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 55 för reservation 1 av Karl Boo och Stina Gustavsson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (hemmets och skolans roll för litteraturintresset)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 77 för reservation 2 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 4 (fasta eller fria bokpriser)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 18 för reservation 3 av Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 5 (frågorna om en bibliotekslag och om avgiftsfrihet för boklån från de kommunala folkbiblioteken)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för hemställan i reservation 5 av Carl-Henrik Hermansson.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 4 av Ingrid Sundberg m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 7 (handhavandet av utgivningsstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

Mom. 8 (statligt stöd till utgivning av klassiker för skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

*Litteratur och folk-
bibliotek*

Mom. 9 (formen för stöd till utgivning av klassiker för skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Jan-Erik Wikström – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (statligt stöd till utgivning av ett svenskt uppslagsverk)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 89 för reservation 10 av Ingrid Sundberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (En bok för alla)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (statligt stöd till lokal biblioteksverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (arbetsplatsbibliotek)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 91 för reservation 14 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 26 (sammanslagning av anslagsposter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Karl Boo och Stina Gustavsson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (statligt stöd till verksamhetsutveckling vid folkbibliotek)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (stöd till kulturtidskrifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (beräkning av medel för Lokalt utvecklingsbidrag inom anslagsposten Lokal biblioteksverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (beräkning av medel för Inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (medelsberäkning för andra bidrag till folkbibliotek än dem som behandlats i tidigare moment)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (anslag till Bidrag till regional biblioteksverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (anslag till biblioteksverksamhet vid svenska skolor i utlandet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (videogram för döva)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 18 för reservation 38 av Carl-Henrik Hermansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

5 § Livsmedelspolitiken

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1984/85:33 om livsmedelspolitiken (prop. 1984/85:166).

Anf. 27 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 33 om livsmedelspolitiken är inte möjligt att diskutera med mindre än att man gör en återblick på tiden efter 1977 års jordbrukspolitiska beslut. Det gäller framför allt i de delar där socialdemokraterna under de här åren haft olika meningar.

I det anförande som riksdagsman Svante Lundkvist höll i riksdagen den 11 juni 1982 angavs anledningen till jordbrukets pressade ekonomiska läge vara den ekonomiska politik som förts under de icke-socialistiska regeringarnas tid. Riksdagsman Svante Lundkvist menade att det nu var hög tid att starta upp en ny jordbruksutredning och skapa en jordbrukspolitik som kunde mötas av förtroende av både konsumenter och producenter.

I anförandet angavs i princip de riktlinjer som livsmedelskommittén senare kom att arbeta efter. Om livsmedelskommitténs arbete skulle mycket kunna

sägas, men jag vill inskränka mig till omdömet att livsmedelskommittén gjorde så gott den kunde under den korta tid som den hade till sitt förfogande. Livsmedelskommittén möttes av en stark förväntan från inte minst LRF:s sida – en förväntan att utredningen ordentligt skulle kartlägga vid vilka stationer under varans väg, från producent till konsument, som den förädlades och med hur mycket.

Denna förväntan upplöstes i besvikelse och missnöje. De uppgifter som kom fram var av allmän karaktär och förut kända – utredningen hade av olika anledningar misslyckats med uppgiften.

Redan innan utredningen var färdig med sitt arbete bröts delar ut och allmänna riktlinjer för jordbrukspolitiken förelades riksdagen för beslut. En, som jag redan vid det tillfället uttryckte det, slarvigt hopkokad proposition, vars förslag i väsentliga delar inte remissbehandlats, blev riksdagens beslut.

På väsentliga punkter avvisades emellertid jordbruksministerns förslag – exempelvis när det gällde hur Norrlandsstödet skulle finansieras. Redan vid den här tidpunkten kunde man ana att utredningsresultatet inte skulle nå upp till jordbruksministerns målsättning – en jordbrukspolitik som skulle omfattas med förtroende av både konsumenter och producenter.

När vi i dag har att behandla jordbruksutskottets granskningsförslag med anledning av propositionen kan vi för historieskrivningens skull konstatera att få utredningar och få propositioner har mött ett sådant motstånd och missnöje, inte bara i den direkt beslutande församlingen, utan även ute hos dem som direkt berörs av besluten.

Den 23 maj i år – knappt tre år efter det att riksdagsmannen Svante Lundkvist deklarerat att socialdemokratin ville skapa en jordbrukspolitik som omfattades med förtroende av både konsumenter och producenter – demonstrerade mer än 20 000 producenter mot jordbruksministerns och regeringens jordbrukspolitik. Det var en mäktig och djupt imponerande demonstration som ägde rum. Från alla Sveriges bygder kom demonstranterna och genomförde värdigt sina protester mot den politik som man uppfattar leder till utslagning av människor och bygder.

Vi är många som delar deras oro. Oron grundas i det förhållandet att den politik som nu har en majoritet bakom sig i riksdagen av socialdemokrater och kommunister leder till en minskning av antalet brukningsenheter och av den totala åkerarealen. Samtidigt som man konstaterar att jordbruket självt skall stå för den del av produktionen som inte kan avsättas inom Sverige minskar man den möjligheten genom att betona nödvändigheten av utbytesexport och åtgärder för att lättare kunna lansera ersättningsprodukter till riktigt producerad mat – typ Vispädel och andra ersättningsprodukter.

Den nya ekonomiska ersättning som staten nu går in med för att hjälpa till att lyfta ut spannmålsöverskottet är naturligtvis välkommen, men såvitt jag förstår skall den bara räcka i fem år. Utskottsmajoriteten säger ju, liksom livsmedelskommittén, uttryckligen ifrån att det "ankommer på jordbruket att under denna period aktivt arbeta för en anpassning av produktionen så att samhällets delansvar kan upphöra".

I klartext betyder den anpassningen en krympning av produktionen under

prispress, vilket leder till att det är stor risk att ett stort antal jordbrukare försvinner, och det öppna landskapet växer igen såvida inte andra kostnadskrävande åtgärder sätts in för att hålla landskapet öppet. Det får nog betraktas som sannolikt att jordbrukets regionalpolitiska roll inte går att upprätthålla, eftersom det oftast är i de sämre jordbruksbygderna som jordbruket har denna roll. Det är förvisso inte bara i de bygder som i dag kan påräkna ett s. k. Norrlandsstöd som jordbruket är viktigt. Det är viktigt att man även fortsättningsvis kan bedriva jordbruk i hela det småländska höglandet, i delar av Östergötlands skogsbygd, i stora delar av Bohuslän och i delar av Västergötland, för att ta några exempel. Detta är viktigt inte minst ur beredskapssynpunkt.

I livsmedelskommittén kunde man konstatera att Sverige ur livsmedels-synpunkt vid en avspärrning är mera sårbart 1984 än det var 1977. Anledningen är att vi blivit mer importberoende framför allt av insatsmedel i jordbruket, exempelvis handelsgödsel i form av kväve. Utredningen konstaterar därför:

”Försörjningen med nödvändiga livsmedel vid en avspärrning torde bli acceptabel under första och andra krisåret. En längre avspärrning skulle medföra svåra påfrestningar på försörjningen.”

Vad utredningen egentligen säger är att vi klarar två år men inte det tredje, och detta är under nuvarande förhållanden, dvs. med odling på 2,9 miljoner hektar. Då har man dessutom räknat med import av kväve.

Herr talman! Med det nu anförda har jag velat påtala hur de uttalanden som gjordes 1982 nu 1985 leder till beslut som i allra högsta grad är kontroversiella och som är så långt från samförståndslösningar man gärna kan komma. Regeringen och regeringens jordbruksminister har själva bäddat för denna situation, och det kommer för oss i centerpartiet att vara en angelägen uppgift att rätta till de misstag som nu begås genom de beslut som kommer att fattas i dag. De 49 reservationer som är fogade till detta betänkande vittnar om hur olika syn på jordbrukspolitiken reservanterna har i förhållande till regeringen och socialdemokratin.

Tiden medger inte att jag här redogör för alla reservationerna, men jag vill något kommentera de förändringar som har skett av regeringens förslag under behandlingen i jordbruksutskottet.

För det första vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på vad utskottet skriver om familj jordbruket och dess roll:

”Utskottet delar jordbruksministerns uppfattning att familj jordbruket också i framtiden kommer att vara den dominerande företagsformen i jordbruket. Familj jordbruket har enligt all hittillsvarande erfarenhet visat sig vara den mest ändamålsenliga formen för bedrivande av ett effektivt jordbruk i vårt land. Någon anledning att förmoda att det under överblickbar tid skulle bli någon ändring i nämnda hänseende finns enligt utskottets mening inte.”

Jag vill gärna uttrycka min uppskattning över att alla partier nu står bakom dessa formuleringar, som i sig är ett riksdagens uttalade tack för de insatser

som de många familjejordbruken gjort i vårt land och som har visat sig vara så effektiva.

I mom. 11, som gäller samhällets kostnader för överskottsarealen, har regeringen föreslagit att kostnaderna skulle finansieras inom jordbrukssektorns ram. Vad som här avses är naturligtvis de 40 % av spannmålsöverskottet som skulle finansieras av staten. Regeringens förslag att det skulle finansieras inom jordbrukssektorns ram är ju knappast någon hjälp för jordbruket, eftersom finansieringen då skulle ske antingen genom att man tar pengar från de nu utgående livsmedelssubventionerna och därigenom minskar dem eller genom att man tar ut dem direkt av konsumenten i form av prishöjningar. Utskottets majoritet har avvisat denna form av kostnadstäckning och föreslår i stället att kostnaderna skall täckas av medel från statsbudgeten, dvs. av skattemedel.

I mom. 24 slår utskottets majoritet fast att uppräkningsen av Norrlandsstödet skall ske årligen, och i mom. 25 föreslår en majoritet i utskottet att finansieringen av prisstödet till Norrland skall ske genom medel ur statsbudgeten.

På samtliga dessa punkter har socialdemokraterna reserverat sig till förmån för förslagen i propositionen.

I mom. 33, som gäller differentierade avgifter och pristillägg, har utskottet enigt beslutat föreslå riksdagen att avslå regeringens förslag. Regeringens förslag gick ut på att dessa avgifter och tillägg fortsättningsvis inte skulle utgå. Det hade betytt exempelvis att de allra största svinproducenterna i det här landet skulle ha fått en inkomst på nära 100 000 kr., något som de övriga partierna i utskottet tyckte var helt orimligt i nuvarande pressade situation. Dessa avgifter och tillägg har varit avsedda att vara en favör för familjejordbruken på storproducenternas bekostnad. I det läge som uppstod i utskottet, där det fanns en majoritet för att dessa tillägg skulle finnas kvar, anslöt sig de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet till denna tanke, vilket hedrar dem. Jag tror att det kommer att visa sig att detta är ett alldeles riktigt beslut. Utskottet har funnit att dessa avgifter och tillägg är värdefulla och att de snarare borde öka än minska, framför allt därför att slakteriföretagen i stort sett nollställt dem genom att införa kvantitetstillägg.

Mycket mera skulle naturligtvis vara att säga kring ett så stort och viktigt betänkande, som har rest farhågor och åstadkommit stora demonstrationer och vars principer är så avgörande för vårt lands möjligheter att försörja landets invånare i en ofredssituation. Det helt avgörande är då hur stor åkerareal vi har att odla.

Sist men inte minst avgörande för jordbruksproduktionens omfattning är naturligtvis vår vilja att bistå och hjälpa de miljoner svältande människor som finns ute i världen. Det borde i vart fall kunna råda en bred enighet om att vårt land städse skall vara berett att bistå med katastrofhjälp av livsmedel i all den omfattning som vi har livsmedel till.

Vad som sedan ytterst bestämmer jordbruksproduktionens omfattning är möjligheten att i stället för att producera livsmedel odla energigrödor av olika slag. Enligt vår uppfattning skall en sådan odling få ske. Om vi finner att

en livsmedelsproduktion som leder till en olönsam livsmedelsexport onödigt fördyrar den totala varans pris, bör statsmakterna i omtanke om beredskapsmålet, det regionalpolitiska målet och naturvården stimulera och skapa förutsättningar för i första hand tillverkning av motoralkohol av jordbruksprodukter. Riksdagen hemställde ju i december månad under stor enighet att skatten på motoralkoholen etanol skulle tas bort för att möjliggöra denna produktion. Regeringen har tillsatt en utredning som skall utreda frågan totalt sett. Enligt vår mening krävs inga ytterligare utredningar – det krävs däremot handling av dem som i dag har den politiska majoriteten. Vi ställer upp för en sådan majoritet som är beredd att ta detta viktiga politiska beslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de reservationer i detta betänkande där det återfinns namn på någon centerpartist. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 28 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Det jordbrukspolitiska beslut som riksdagen i eftermiddag skall fatta kommer – oaktat det redan har utsatts för mycken kritik – att vara betydelsefullt för jordbruket. Jag kan inte underlåta att så här inledningsvis göra några kommentarer till den ganska häftiga jordbrukspolitiska debatt som har pågått under vintern och som egentligen inte har varit bra för jordbruket.

Lönsamhetsförsämringen i jordbruket i förening med den starkt polariserade jordbrukspolitiska debatten har skapat förväntningar – ibland helt orealistiska sådana och stundom kanske rent av baserade på missförstånd. Det har varit olyckligt och torde till inte ringa del ha bidragit till den starka jordbrukarreaktionen under vintern och senvåren. Opinionsbildning av den typen skadar mer än den gör nytta.

Mot denna bakgrund är det, herr talman, för jordbrukets del enbart bra att debatten återförts till en lugn och saklig nivå. Utskottets behandling av propositionen har också vittnat om att sans och besinning har vunnit på de mera opportuna utspelens bekostnad. Detta är att hälsa med stor tillfredsställelse.

Jag antydde inledningsvis att detta är ett viktigt jordbrukspolitiskt beslut. Det finns ändå anledning erinra om att många andra frågor än de som omnämns i detta betänkande kan sägas vara lika viktiga för svenskt jordbruk. Jag tänker på regeringens allmänna ekonomiska politik och på skattepolitiken, den flora av avgifter varmed jordbruket belastas, byråkratin kring handeln med fastigheter m. m. Vi har gjort en ämnesuppdelning innebärande att Sven Eric Lorentzon i ett senare anförande kommer att belysa dessa angränsande frågors betydelse för en god utveckling av svenskt jordbruk.

Jag skall nu övergå till att mera konkret omnämna en del frågor som vi bedömer vara alldeles särskilt viktiga i det riksdagsbeslut som vi nu går att fatta. Det är väsentligt att konstatera att det kring många av de viktigare frågorna råder en bred enighet. Således har det inte satts i fråga att jordbruket alltjämt är beroende av ett gränsskydd. Det gäller den trygghet som är nödvändig för produktionen i vårt land. Detta skydd är också vårt

lands svar till andra länder, utgångskretsen som på liknande sätt ger sitt jordbruk ett gränsskydd.

Något annorlunda uttryckt, men med samma innebörd, tror jag att det kan konstateras att partierna härmed gett bestämt uttryck för att den odlingsvärda åkermarken också i fortsättningen skall hållas i bruk. Denna stridsfråga i vinterns jordbrukspolitiska debatt torde därmed kunna avföras.

Samma breda enighet råder beträffande de redan förra året fastlagda målen för jordbrukspolitiken. Det är bra att en tvist om målen inte längre förekommer. Det torde numera vara tämligen okontroversiellt att ett huvudmål för jordbrukspolitiken är att trygga vår livsmedelsförsörjning såväl i fred som under avspärrning och krig.

Lika oomstritt torde det vara att som likaberättigade andra mål kan uppställas konsumentmålet och inkomstmålet. Viktigare än målens inbördes ställning är att de för jordbrukspolitiken uppställda målen skall uppfyllas. Jag tror att striden om målens inbördes ställning rätt mycket har berott på att de olika delmålen inte har kunnat uppfyllas. För den skull är det synnerligen angeläget att vi nu i stor enighet kan lägga fast dessa mål.

Det råder också enighet om att familj jordbruket skall vara den förhärskande företagsformen. Varje annat synsätt vore anmärkningsvärt. Gott och väl två tredjedelar av de svenska jordbruksföretagen har familj jordbrukets karaktär, och naturligt nog skall den svenska jordbrukspolitiken formuleras i enlighet med den dominerande företagsstrukturen. Härmed har ytterligare en fråga av debattkaraktär från i vintras kunnat avföras.

Från fjolårets delbetänkande kvarstår ett tvisteämne, nämligen frågan om prisförhandlingar skall föras som fria förhandlingar eller vara baserade på PM-index. För drygt ett år sedan biföll socialdemokrater och kommunister här i kammaren ett förslag om att förhandlingarna skulle föras som s. k. fria förhandlingar. Mot detta reserverade sig de borgerliga partierna. Vi upprepar nu denna reservation. Vi anser att det är en gentemot jordbruket helt onödig strid som regeringen tar på denna punkt.

Vi anser från moderata samlingspartiets utgångspunkt att det är tämligen självklart att jordbrukare liksom andra människor i samhället får känna av den stramare ekonomiska politik som med nödvändighet måste föras i Sverige. Det är däremot för oss fullkomligt obegripligt att jordbruket, när man så önskar, inte med stöd av PM-index skall erhålla full kompensation för insatsvarukostnader i produktionen. Så som PM-index används, konstaterade en expertgrupp i livsmedelskommittén, verkar PM-index inte inflationsdrivande.

Vi har ansett det angeläget att tillmötesgå jordbrukets krav att få behålla PM-index. Detta kan vi säga så mycket mer som jordbrukarnas ersättning för eget arbete inte direkt påverkas utan fortfarande är en öppen förhandlingsfråga.

En tillämpning av PM-index garanterar inte, vilket ytterligare kan understrykas, bonden någon säker ersättning för sin arbetsinsats, än mindre någon standardnivå. Vi anser för den skull att regeringen i fråga om användning av PM-index har varit provocerande och fört en gentemot

jordbruket utmanande politik. Även om vi först i morgon här i kammaren behandlar regeringens proposition om priser på jordbruksområdet, torde man kunna konstatera att med en tillämpning av PM-index vid årets förhandlingar skulle större förståelse för de bud som har lagts kanske ha kunnat uppnås och kanske gett en förbättring för jordbruket. Kanske det därmed rent av hade varit möjligt att få till stånd ett avtal som såväl konsumenter som jordbrukare hade kunnat acceptera.

Herr talman! Vi har ett välståndsproblem inom jordbrukspolitiken. Svenskt jordbruk producerar mer än vi konsumerar i landet. Detta är ett resultat av ett rationellt bedrivet jordbruk av duktiga företagare, som haft tilltro till det svenska jordbrukets förutsättningar även för framtiden. Det är också i någon mån ett resultat av den svenska statsmaktens ambitioner beträffande jordbruket. Vi har under åren ständigt haft en rationaliseringsvinst inbakad i den årliga prisöverenskommelsen. För att jordbruket skall kunna nyttiggöra sig den har det krävts nya investeringar och nya satsningar. Med hänsyn till jordbruksproduktionens långsiktiga karaktär är det ett självklart intresse att den nuvarande överproduktionssituationen skall klaras med gemensamma ansträngningar från staten och näringen.

Det är något senkommet, men jag vill ändå ge uttryck för den uppfattningen att vi har glömt en värdefull faktor i gemensamhetsföretaget jord och skog, nämligen skogsbruksdelen. I stället för den tämligen intensiva satsning från samhället på vad som kallas rationella företagsenheter, med nog så långtgående specialinriktad produktion, borde intresset hellre ha riktats mot kombinationsföretagens stora möjligheter. Hade vi för 10, eller ännu hellre 15, år sedan vid samhällets rådgivning till jordbruket riktat uppmärksamheten på betydelsen av ökad aktivitet och självverksamhet i skogsbruksdelen, i stället för på utbyggnad av nya sugg- och svinstallar och nya båsplatser i ladugårdar, hade sannolikt en betydande del av eller hela den överproduktion som nu ekonomiskt trycker jordbruket inte funnits.

Herr talman! Jag är medveten om att detta är en typ av efterklokhet som man kanske borde avstå från. Men jag anser ändå att det är så pass viktigt att vi i detta sammanhang bör erinra oss det och, om än sent påkommet, dra viss lärdom därav.

Beträffande åtgärder som behövs för att få en anpassning till stånd råder något mer delade meningar, liksom beträffande den ännu mer omdebatterade frågan om samhällets delansvar för överskottsproduktionen.

Inom moderata samlingspartiet har vi av principiella skäl alltid varit mycket restriktiva i fråga om reglerande inslag. Vi har under åren också fått stöd för uppfattningen att den typen av åtgärder ofta i långt högre grad utgör byråkratiserande inslag utan att ha någon avgörande betydelse för de frågor de är ämnade att påverka. Vi ser dock något annorlunda på reglerande inslag då jordbruket självt tar initiativ och ansvar för ett produktionsingrepp. Exempel på detta är det tvåprissystem inom mjölkproduktionen som nu är på väg att genomföras. Den produktionsanpassning som härmed åstadkoms är en mjölkproducenternas egen åtgärd, och vi har sannerligen ingen anledning att försvåra dess genomförande. Då den nu troligen kommer, anser vi att den

dessutom på sikt sannolikt kommer att ha viss betydelse för nötköttsproduktionen.

Vi avvisar det av regeringen med ett år förlängda investeringsstoppet. Denna reglering, om någon, ger belägg för hur litet värde sådana reglerande åtgärder från statsmakternas sida kan ha. Sedan hänsyn tagits till alla prioriterade intressen har vi så långt jag kunnat finna knappast haft några praktiska fall där man sagt nej till investeringar. Det är enbart byråkratin i lantbruksnämnderna som har frodats av denna reglerande åtgärd.

Kvar som en restprodukt från 1977 års jordbrukspolitiska beslut har vi differentierade pristillägg inom fläsk- och äggproduktionen. Inom äggproduktionen har systemet tillämpats något mera aktivt och torde ha haft en viss produktionsdämpande effekt. Annorlunda förhåller det sig beträffande den s. k. fläsk-tian, där beloppet under de senaste fem åren har varit detsamma och följaktligen kommit att få mycket underordnad betydelse. Vi har med anledning därav funnit att systemet med differentierade avgifter inte så lätt kan försvaras, i varje fall om det inte används mera aktivt än som varit fallet.

Vi har emellertid i vår partimotion inte motsatt oss att detta system också fortsättningsvis kan stå till jordbrukets och jordbruksnämndens förfogande. Det skall enligt vår mening ankomma på jordbruksnämnden och jordbrukets företrädare att formulera hur detta instrument i framtiden bör användas.

Beträffande det sedan 1977 gällande delansvaret för överskottsproduktionens kostnader har vi enats om att det i detta jordbrukspolitiska beslut bör preciseras så att tolkningssvårigheter, som efter 1977 års beslut, inte skall uppstå.

Enighet har rått om att vi bör formulera delansvaret som en parternas procentandel av den genomsnittliga årskostnaden för spannmålsexporten. I livsmedelskommittén gick parternas bud i denna fråga utomordentligt långt isär. Den minsta gemensamma nämnare som kunde uppnås stöddes av socialdemokrater, folkpartister och moderater. Vi enades som bekant om att statens andel skulle vara 40 %. Mot detta stod ett något mindre noggrant preciserat krav från vpk, där det gjordes gällande att staten skulle ha ett huvudansvar, och slutligen centerpartiets krav att statens andel skulle vara 100 %. Sedan Lantbrukarnas riksförbunds ordförande Sven Tågmark i flera tal under våren gjort bekant att man från LRF:s sida menade att en rimlig ståndpunkt borde vara att staten svarade för 60 %, ansåg vi detta vara värt att pröva.

Vi hälsar för den skull med tillfredsställelse att de tre borgerliga partierna har kunnat enas vid nivån 60 % som statens andel. I vpk:s partimotion hade den preciseringen gjorts att man också från det partiets sida ansåg 60 % vara en lämplig nivå. Vi hade hoppats att socialdemokraterna i den situationen skulle gå med på detta jordbrukarkrav. Kanske än mer överraskande än att så inte skedde var att socialdemokraterna som enda parti inte heller var beredda att finansiera statens andel med budgetmedel. Man ansåg från regeringspartiets sida – och gör det tydligen fortfarande – att konsumenterna skall betala med höjda livsmedelspriser, vilket i rådande förhandlingsläge för jordbruket, med betydande klyfta mellan jordbrukarnas inkomster och

andra grupper, skulle ha inneburit att konsekvenserna hade kommit att få tas av bönderna själva. Detta är helt uppenbart, och vi tycker att det är mycket otillfredsställande.

Att socialdemokraterna härefter under utskottsbehandlingen fann det angeläget att till nästan vilket pris som helst föra kommunisterna över på sin sida förvånar också. Detta är för övrigt, herr talman, en av anledningarna till att denna viktiga jordbruksfråga kommit att behandlas så sent under riksdagsperioden som nu är fallet. Förhandlingsuppgörelsen med vpk blev ju faktiskt dyrbar för socialdemokraterna. Dessutom fick man släppa till budgetmedel, vilket man tidigare hade motsatt sig.

Jag skall återkomma till Norrlandsstödet, men jag måste redan nu säga att jag inte missunnar Norrland att få 60 milj. kr. utöver regeringens förslag. Jag måste dock bestämt invända mot att denna uppräknig av Norrlandsstödet skett på bekostnad av statens andel för spannmålsöverskottet. Genom regeringens uppgörelse med vpk har jordbruket, totalt sett, förlorat i storleksordningen 80–100 miljoner per år under de närmaste åren.

Sedan må nämnas, eftersom vi har reservation på denna punkt, att vpk inte nöjt sig med detta utan utöver 60 milj. kr. till Norrland dessutom förhandlat sig till 40 miljoner till särskilt krisdrabbade jordbruksföretagare. Detta är ett förslag som vi inte har kunnat biträda, dels därför att vi saknar medel för det, dels därför att det inte föreligger några som helst närmare preciseringar av vilka företagare som skall komma i åtnjutande av detta stöd.

När det gäller överskottet på animalieproduktionen föreslås liksom 1977 att jordbruket självt skall stå för dessa kostnader. I sammanhanget är det nödvändigt att erinra om den enighet som råder om att exportansträngningar skall göras. Utskottet föreslår här att detta sker i nära kontakt med Sveriges exportråd. Detta är positivt för jordbruket. Det har kanske dock inte den snabba effekt som en del möjligen förväntar sig, men jag är övertygad om att det kommer att på sikt få stort värde för jordbruket liksom att det självfallet också har betydelse för bytesbalansen.

Norrlandsfrågorna har som vanligt i dessa sammanhang tilldragit sig ett betydande intresse. Förslagen i dessa frågor har för övrigt också föregåtts av en särskild utredning, den s. k. Norrlandskommittén.

Jag vill också, herr talman, något beröra de bakomliggande skälen till att vi över huvud taget har en Norrlandspolitik. Av flera skäl, såsom regionalpolitiska och försvarspolitiska, är det angeläget att hela Sverige är befolkat. Att de människor som sysslar med jord- och skogsbruk har stor betydelse i detta hänseende behöver knappast nämnas. Jordbrukare i Norrland har av främst två skäl högre kostnader än andra för sin produktion. För den skull råder sedan länge enighet om att dessa jordbrukare skall kompenseras för merkostnader på grund av klimatologiskt och geografiskt sämre betingelser än jordbrukare i Mellansverige har. Det säger sig självt att även med aldrig så finurliga beräkningar och stödområdesindelning kan det alltid diskuteras om full rättvisa uppnås. Detta kan gälla förhållanden inom stödområdet men naturligtvis också beträffande Norrland kontra jämförbara jordbrukare utanför stödområdet.

Av här nämnda skäl kan beloppet naturligtvis nästan alltid ställas under diskussion. Det är bara att konstatera att det här inte finns någon absolut sanning. Enighet tycks råda om att regeringens förslag om uppräknings av Norrlandsstödet med 22 miljoner var otillräckligt. Regeringens uppgörelse med vpk ger besked om detta. Från moderaternas sida har vi tillsammans med folkpartiet enats om att en uppräknings med 50 miljoner – alltså en förstärkning av regeringens propositionsförslag om 28 miljoner – borde var en rimlig nivå. Vi är som framgått på denna punkt helt överspelade och vi får finna oss i det. Vi kan bara konstatera att Norrlandsintressena med detta är väl tillgodosedda, men av politiska skäl har Norrland kommit att gynnas betydligt mer än vad vi orkat erbjuda.

Kvar står den så hett debatterade frågan om stödområdesindelning. Det råder enighet i utskottet om att vissa förhållanden, främst avseende Jämtland, än en gång skall granskas. Beträffande lämplig hantering av ärendet i fortsättningen har utskottet blivit delat. En majoritet företräder uppfattningen att den nya stödområdesindelningen skall sättas i kraft från den 1 juli, men att man samtidigt ger lantbruksstyrelsen i uppdrag att än en gång se över beräkningsunderlaget för Jämtland. Vi reser ansett det mest logiskt att denna granskning av beräkningsunderlaget, som möjligen skulle kunna ge anledning till justerad stödområdesindelning, skulle komma före ikraftträdandet. Det är på denna punkt vi skiljer oss. Följaktligen framför vi i reservation 27 att här nämnda översyn skall ske, varefter stödområdesindelningen träder i kraft om ett år. Vi reser ansett inte haft anledning att göra några invändningar vare sig mot det föreslagna stödet till potatisodling eller mot den beloppsmässiga uppräknings. Vi anser att detta hade kunnat gälla även om den gamla stödområdesindelning- en fått vara i kraft ytterligare ett år.

Herr talman! Jordbruket har rätt att ställa krav på samhället. Ryckighet i besluten är särskilt olycklig i en näring som jordbruket. Framtidstron måste återställas, med långsiktighet och fasthet i besluten. Detta främjar arbetsro i en just nu pressad näring. Ett bra näringsklimat förutsätter att onödiga regleringar, byråkrati och en klåfingrig avgiftsbelastning rensas bort. Detta är på sikt viktigare åtgärder än en inlevelsefull diskussion när det gäller sista kronan i statens stöd till jordbruket.

Jag yrkar bifall till de reservationer där moderata samlingspartiets företrädare finns nämnda.

I anledning av reservation 12 vill jag dock klargöra att vi delar den uppfattning som där framförs av centerpartiet. Det betyder att någon ytterligare utredning beträffande sockernärings, utöver vad som skedde i 1982 års sockernäringskommitté, inte behöver göras. Detta borde vi kanske ha klargjort i ett särskilt yttrande. Då så inte blivit fallet avser vi i dag att rösta för reservation 12.

Anf. 29 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag ber först att få yrka bifall till de reservationer som jag finns med på i jordbruksutskottets betänkande 1984/85:33.

När den socialdemokratiska regeringen i december 1982 tillsatte, och gav direktiv till, den jordbrukspolitiska utredning som tog namnet livsmedelskommittén – LMK – var inte vi från folkpartiets sida särskilt positiva. Vår ledamot i utredningen, förre riksdagsledamoten och jordbruksministern Eric Enlund, har dock sökt medverka konstruktivt i utredningsarbetet.

Det jordbrukspolitiska beslutet från 1977 låg ju tämligen nära i tiden. Detta beslut hade föregåtts av en relativt lång utredningsperiod. Utredningen lade fram ett enigt betänkande – en bra grund att grunda riksdagsbeslut på. Tyvärr byggdes det i 1977 års jordbrukspolitiska beslut in motsättningar beträffande vissa målformuleringar.

I den jordbrukspolitiska atmosfär som rådde vid tillsättandet av livsmedelskommittén tornade åskmoln upp sig vid horisonten. Blixt och dunder var att vänta. Så blev det, och så har det varit. Det har mullrat hela tiden – inom och mellan de politiska partierna, tror jag man kan säga. Ledaren för en stor löntagarorganisation har talat om bondens arbete som en för landet mycket kostsam terapiverksamhet. Bondekåren har upplevt sin situation så, att kåren är trängd från alla sidor. Prispress och lönsamhetskris är fakta, och oron inom jordbruksnäringen har vuxit.

I spåren på den s. k. fria förhandlingsordningen, som vänsterpartiet kommunisterna och socialdemokraterna har drivit igenom här i riksdagen, har följt att bönderna inte erhåller kostnadskompensation för ökade kostnader när det gäller insatsvaror eller stigande lantarbetarlöner. Socialdemokraterna, med jordbruksminister Svante Lundkvist i spetsen, har lyckats få till stånd seklets andra stora bondetåg i huvudstaden.

Torsdagen den 23 maj 1985 kan bli historisk, också ur den synpunkten att en väldigt stor andel av de yrkesverksamma bönderna slöt upp i demonstrationståget i Stockholm. Fler än 20 000 bönder, ca en femtedel av hela kåren, deltog. Det är imponerande.

Herr talman! Folkpartiet hävdar att näringslivet i stort skall grundas på enskilt ägande och enskild företagsamhet. Detta synsätt gäller givetvis också jordbruksnäringen. Enskilt ägda familjejordbruk bör vara den dominerande ägandeformen. Den formen bör gynnas. Lantbrukets ekonomiska organisationer bör inte missgynna de små enheterna med rabatter för de stora. Bondesolidaritet kan lätt urgröpas i så fall. Detta framhåller vi i reservation 6.

Man bör inte ensidigt satsa på stora jordbruksenheter. Vid sidan om de stora bärkraftiga jordbruksföretagen måste det finnas utrymme för mindre enheter, deltidsjordbruk. I många glesbygder är fastighetsstrukturen sådan att det finns ett stort antal mindre fastigheter som inte kräver så stort kapital för ett övertagande. För många människor kan det vara ett bra alternativ att på detta sätt starta i mindre skala och känna sig för. Erfarenheterna visar att man på en liten gård, där man har inkomst också från annat arbete, har goda möjligheter att hitta specialprodukter för att tillgodose särskilda delmarknader. Deltidsjordbruken fyller en viktig funktion för bevarandet av det öppna landskapet och en levande landsbygd.

Folkpartiet framhåller jordbrukets betydelse för landskapsbild och miljö.

Många som är verksamma inom jordbruk har också en genuin känsla för miljö- och naturvård. Men modernt jordbruk innebär också naturvårdsproblem i viktiga avseenden. Jordbrukslandskapet består av monokulturer. Genom ogräsbekämpning, dikning av våtmarker osv. försöker man undanröja olika ursprungliga naturinslag. Det sker i syfte att effektivisera jordbruket. De långsiktiga, ekologiska följderna av detta är emellertid inte klarlagda. Miljö- och naturvårdsaspekter måste ges en betydande vikt i den framtida jordbrukspolitiken. Alternativa odlingsformer måste t. ex. få bättre stöd. Detta framhåller vi i reservation 20.

Livsmedelskommittén fick mycket omfattande direktiv. Kommittén gavs dock inte den tid som måste anses erforderlig för ett så omfattande arbete som direktiven anger. Anspråken på att lämna utredningsmaterial om en samlad livsmedelspolitik har visat sig svåra att uppfylla. Detta framgår bl. a. av att regeringen aviserar ytterligare utredningar av t. ex. förhållandena inom industri- och handelsleden.

En samlad utvärdering bör ske av frågan om livsmedlens kvalitet. Vidare anser vi att kostfrågorna behöver uppmärksammas. I samband med dessa utredningar bör uppmärksamheten också riktas mot vad som brukar kallas djurfabriker. För matens kvalitet är djurhållningen och djurens miljö av stor betydelse. Från folkpartiets sida understryker vi vikten av dessa utredningar. Jag yrkar bifall till reservationerna 36 och 38.

I reservation 36 tar vi upp lantbrukskooperationens dominerande ställning inom livsmedelssektorn. Det är också, *menar jag, för näringen mycket viktigt att inte onödigtvis utsätta sig för bedömningen att åt sig ha ordnat en monopolliknande position i förädlingsledet.* I det här sammanhanget vill jag betona att prisregleringen inte får hindra utvecklingen av nya produkter. Detta betonar vi särskilt i reservation 26.

Samtidigt måste det sägas att det finns en naturlig strävan att vara så effektiv som möjligt inom den svenska lantbrukskooperationen. Utländska jordbruksexperters studier i Sverige och omdömen från parlamentariker som varit på besök och som jag vid något tillfälle har träffat ger vid handen att den svenska modellen står sig utomordentligt bra i jämförelse med andra industriländers system. Detta hindrar dock inte att bra kan bli ännu bättre.

I reservation 4 tar vi upp förhållandet att Sverige skulle ha allt att vinna på om en sanering av statliga stöd och regleringar kunde ske i industriländernas jordbrukspolitik.

Om subventioneringen av jordbruket upphörde i alla länder, skulle situationen för svenskt jordbruk te sig annorlunda, tror jag. Det finns anledning att anta att det svenska jordbruket då, utan subventioner, skulle vara internationellt konkurrenskraftigt – i varje fall inom flera produktionsgrenar. Jag menar att Sverige har all anledning att bl. a. inom ramen för tullöverenskommelser verka för en internationell sanering av stödet till jordbruket. Under överskådlig tid är dock gränsskydd nödvändigt som prisstöd för svenskt jordbruk.

Kommande livsmedelsutredning måste ta upp och söka genomlys och minska jordbrukets reglering. Detta framhåller vi i reservation 22.

Huvudmålet för vår jordbrukspolitik är att trygga vårt lands försörjning av livsmedel, såväl i fredstid som under avspärrning och krig. Som likställda delmål gäller dessutom att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet och till rimliga priser och att jordbrukarna skall få en med andra jämförbara grupper likvärdig standard.

Åkerarealen i Sverige uppgår till drygt 2,9 miljoner ha. Det är alltså mer än vad som krävs av beredskapsskäl, enligt den utredning som finns i bakgrunden till livsmedelskommitténs arbete. Trots detta finns det starka skäl att acceptera en viss överproduktion av spannmål under ett antal år framåt. Det är främst utsikterna att genom pågående forskning och industriell utveckling finna lönsam alternativ användning för denna överskottsareal som motiverar en överproduktion. Som exempel på sådana alternativa användningar kan nämnas energigrödor och etanol.

I utskottets arbete har vi haft uppvaktningar från flera håll. Jag vill särskilt betona att uppvaktningen från Malmöhus läns länsstyrelse och hushållnings-sällskap gav ett mycket positivt intryck. Sådana exempel behöver vi fler av, där man tar upp de möjligheter som finns till förnyelse, till nya friska tag beträffande jordbruksproduktionen.

Det kan också framhållas att det kan bli aktuellt att ställa större krav på jordbruket vad beträffar begränsningen av användning av kemikalier, vilket skulle leda till ökad arealanvändning. Det är sådant som gör att man bör vara försiktig när det gäller att vidta åtgärder som drar ner arealen odlingsbar mark i vårt land. Till det kommer att den samhällsekonomiska kostnaden för en viss överproduktion av spannmål är förhållandevis ringa.

Det är mot denna bakgrund som livsmedelskommittén har föreslagit att samhället skall ta ett delansvar för finansieringen av överskottsproduktionen.

Regeringen föreslår nu att samhällets kostnader skall bäras genom högre priser på prisreglerade livsmedel. Det innebär att den enda effekten av regeringens förslag är att vissa kostnader övervältras från i huvudsak mjöl och bröd till andra konsumentprodukter, t. ex. mjölk och kött. Det tycker vi inte är tillfredsställande. Enligt vår mening bör dessa medel anvisas över statsbudgeten. Det är bra, tycker jag, att det har kunnat åstadkommas en majoritet i jordbruksutskottet för en sådan finansiering.

I utskottsbehandlingen har folkpartiet nått samförstånd med moderata samlingspartiet och centern om att kostnadsfördelningen för att lyfta ut spannmålsöverskottet skall vara 40 % för jordbruket och 60 % för staten. Jag tror också det är bra för den framtida handläggningen att vi har nått överenskommelse om just detta förhållande. Det tar vi upp i reservation 13.

Regeringen föreslår, i motsats till livsmedelskommittén, en förlängning av investeringsförbudet. Folkpartiet har hela tiden motsatt sig förbudet mot nybyggnader av djurstallar, både av principiella skäl och därför att det skapar onödig byråkrati. Den dispensgivning som blivit nödvändig till följd av förbudet har orsakat stora problem både för enskilda lantbrukare och för handläggare på lantbruksnämnderna. I likhet med livsmedelskommitténs förslag i utredningsbetänkandet anser vi därför att investeringsförbudet bör

upphöra. Vi framhåller detta i reservation 32.

Vid sidan av försörjningsmålet finns som tidigare nämnts två delmål: inkomstmålet och konsumentmålet. Inkomstmålet innebär att jordbrukarna skall ha samma inkomster som jämförbara grupper. Detta kan ses som en rättvisefråga, men målet har också en nära koppling till försörjningsmålet. Om jordbrukarnas inkomster skulle halka efter kraftigt blir det inte möjligt för människor att ägna sig åt och försörja sig på jordbruk. Då klaras inte heller försörjningsmålet.

I jordbruksförhandlingarna har kompensation tidigare automatiskt utgått för fördyringen av produktionsmedel, mätt enligt produktionsmedelsindex. Efter förslag från regeringen och beslut i riksdagen har i de senaste förhandlingsomgångarna ett system med fria förhandlingar genomförts. Som jag tidigare sagt motsatte vi oss införandet av detta system.

Motiveringen var den osäkerhet det skulle skapa för jordbrukarna. Detta är en onödig oro. Eftersom produktionmedlen svarar för den helt övervägande delen av jordbrukets totala kostnader, skulle en liten utebliven kostnadskompensation kunna innebära en stor minskning av jordbrukarnas ersättningar. För att undvika osäkerheten inför framtiden finns det emellertid skäl att också formellt återgå till det tidigare systemet med kompensation baserad på produktionsmedelsindex.

Vi tar upp detta i reservation 24.

Så några ord om Norrlandsjordbruket. Av beredskapsskäl är det nödvändigt att ha en regionalt väl differentierad jordbruksproduktion. Produktionskapaciteten i Norrland bör därför inte minska från dagens nivå. Detta är också väsentligt med hänsyn till den stora betydelse som jordbruket har för försörjningsmöjligheterna i Norrland. Det är inte heller i Norrland som de stora överskotten i förhållande till konsumtionen uppstår.

Det s. k. normjordbruket har i Norrland en något sämre lönsamhet än i övriga delar av landet. Klimatologiska förhållanden, jordmån osv. har sin betydelse härvidlag. Av bl. a. detta skäl finns ett särskilt inkomststöd till de norrländska jordbrukarna. Till förra årets riksmöte hade regeringen inte föreslagit någon uppräknings alls av detta stöd, trots att ett enhälligt utredningsförslag fanns. Folkpartiet föreslog då en ökning med 50 milj. kr. Riksdagen beslöt sedan med anledning av detta förslag om en uppräknings med 40 milj. kr.

I den nu aktuella propositionen föreslår regeringen en ökning av Norrlandsstödet med 22 milj. kr. Vid motionsskrivandet ansåg vi att detta inte var tillräckligt, utan hade ett förslag om 50 milj. kr., dvs. 28 milj. kr. mera än regeringens förslag, och att årliga uppräknings därefter bör ske, grundade på produktionsmedelsindex.

Så har en överenskommelse träffats mellan regeringens representanter och vänsterpartiet kommunisterna om ett högre stöd i pengar till Norrland. Dock har man inte bundit sig för detta med produktionsmedelsindex, vilket jag tycker är en svaghet.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 48.

I sammanhanget har den av regeringen föreslagna nya områdesindelning-

en blivit livligt diskuterad. I vår motion har vi yrkat bibehållande av nuvarande system i avvaktan på ytterligare belysning av problemområdet i fråga.

Jag yrkar bifall till reservation 27.

Avslutningsvis, herr talman, om vårt globala ansvar. Jag vill kort beröra frågan om sambandet mellan vårt livsmedelsöverskott och svälten i världen. Enigheten är stor om att Sverige skall hjälpa till vid katastrofer, och att det svenska katastrofbiståndet, bl. a. i form av spannmål, bör öka. Däremot är det inte någon långsiktig lösning på världens försörjningsproblem att Sverige planerar för permanenta spannmålsöverskott och för export till u-länderna. En sådan export från flera länder får ogynnsamma effekter på u-ländernas egen situation. Vi menar i stället att svenskt bistånd gör störst nytta i landsbygdsutveckling och uppbyggnad av egen produktion av livsmedel.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 30 TALMANNEN:

Jag kan meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 31 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! När livsmedelskommittén tillsattes, med uppgift att framlägga ett förslag om en samlad livsmedelspolitik, så noterade vi detta med tillfredsställelse. Vi har tillhört dem som ansett att livsmedelspolitikens alla led närmare borde studeras. Vi riktar ingen anklagelse mot ledamöterna i utredningen, men det måste konstateras att resultatet har blivit en besvikelse för både producenter och konsumenter.

Om det har funnits en vilja till ett samlat grepp om livsmedelspolitiken så blev resultatet inte detta, enligt vår mening. Det kan ju finnas flera orsaker. Från många håll, inte minst från utredningens egna ledamöter, har framförts kritik över att utredningsarbetet gick för snabbt. Men vad som framstår allra tydligast är intrycket att det var överskottsproblemet som tilldrog sig intresset från regeringens sida och att den övriga problematiken på livsmedelspolitikens område var av inget eller underordnat intresse.

Den slutsatsen anser jag mig kunna dra av vad som finns och inte finns i utredning och proposition, av de förslag som förs fram och av dem som saknas, osv. Det är att beklaga att efter alla dessa uttalanden om att livsmedelspolitikens alla led nu äntligen skall ordentligt studeras blir resultatet så magert.

Herr talman! Detta är vår huvudkritik mot såväl utredningen som den nu framlagda propositionen.

Vilka frågor dominerar den jordbrukspolitiska diskussionen i dag, om man undantar lönsamhetsfrågan? Ja, det är de ekologiska och miljömässiga kraven, överskottsproblemen, bevarandet av familj jordbruken, en större social rättvisa mellan olika jordbrukarkategorier samt en hälsomässigt sund inriktning av produktion och konsumtionsvanor. Det finns här en naturlig samstämmighet mellan konsumentintresset av att få sunda och näringsriktiga livsmedel och det sociala intresset av att inte gynna långtgående stordrift,

hård exploatering och långt driven kemikalieanvändning. Här kommer också kravet från konsumenterna på bra livsmedel till rimliga priser, liksom producenternas krav på rimliga villkor för sin näringsutövning.

I hela detta frågekomplex, där säkert fler delfrågor kan infogas, har alltså överskottsproblemet fått den framskjutna platsen, och utan tanke på vilka konsekvenser det får skall överskottet snabbt minskas. Vi tycker att det knappast finns ett bättre tillfälle att lägga om jordbruks- och livsmedelsproduktionen än när man har ett tryckande överskott. I det här sammanhanget skulle jag också vilja säga, att när det gäller dagens situation för jordbruks- och livsmedelspolitiken får nog riksdagen och dess partier samt de regeringar vi haft gemensamt ta sitt ansvar. Jag vill påstå att det under lång tid varit ganska så stor enighet om jordbrukspolitiken. Visserligen har vi haft borgerliga regeringar bara under sex år, men jag kan inte finna att några avgörande förändringar hände under den tiden. Vi hade då t.ex. en centerpartistisk jordbruksminister, som började tafs på livsmedelssubventionerna, till stor nackdel för både producenter och konsumenter.

Även då det gäller att ställa effektiviseringsanspråk på jordbruket har det rått stor enighet. Kravet på effektivisering och rationalisering har inneburit en utveckling mot stordrift och djurfabriker, ökad användning av kemikalier och handelsgödsel samt andra manipulationer i strävan att öka avkastning och lönsamhet. Jag tror det skulle vara välgörande om vi alla inser att vi nu hamnat i en återvändsgränd och att det nu måste tas beslut som syftar framåt.

Om vi är överens om att familjejordbruket skall vara den dominerande företagsformen, om vi är överens om att bekämpningsmedel och handelsgödsel samt andra medel avsedda för manipulation av jordbruksprodukterna skall minska eller upphöra, om vi är överens om att vi skall sträva efter bra livsmedel till rimliga priser och att näringsutövarna skall ha en rimlig ersättning för sitt arbete, om vi är överens om att vår nuvarande jordbruksmark skall bestå och användas, då är det dags att lämna de valtaktiska värderingarna och allvarligt diskutera vad som behöver göras nu och för framtiden.

Det här betänkandet från jordbruksutskottet om livsmedelspolitiken innehåller 49 reservationer. Av dessa har jag undertecknat 7. Jag skulle ha kunnat skriva under några till – så litet anser jag att det skiljer mellan vissa reservationer och vad utskottsmajoriteten sagt.

Utan att påstå att vi allena hade lösningar på alla de problem som finns på livsmedelspolitikens område måste jag säga, att vi genom våra motioner till aktuell proposition har föreslagit en del åtgärder, som enligt vår mening borde vidtas för en annan inriktning av livsmedelspolitiken. För en sådan förändring ansåg vi det naturligt att samhället skulle ha huvudansvaret, eftersom den är att betrakta som en samhällsangelägenhet. Utifrån detta ansåg vi då att samhällets andel av kostnaderna för överskottsarealen skulle vara 60 %, medan näringen skulle svara för 40 %. Vid utskottets behandling av propositionen och motionerna fick vi bl. a. stöd för vårt yrkande om fördelningen mellan samhälle och näring.

Just detta fördelningstal har blivit mest uppmärksammat i debatten om

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

jordbrukspolitiken både före och under behandlingen i utskottet, och det har sina naturliga skäl. Det var ju socialdemokraterna, moderaterna och folkpartiet som i livsmedelskommittén kom överens om fördelningen 40–60. Centern hade liksom vi en särskild linje. Moderaterna och folkpartiet följde upp denna överenskommelse i sina partimotioner, men vid utskottsbehandlingen gjorde man tvärtom, och då även centern ändrade sig hade plötsligt vpk majoritet för sitt förslag. Att vi får stöd för våra motionskrav har vi självfallet inget emot, tvärtom – men eftersom vi såg våra yrkanden som en helhet, ett åtgärds paket för en förändring, och eftersom vi inte samtidigt fick stöd för våra övriga yrkanden, fick vi ta oss en funderare. Bl. a. vårt yrkande om en ordentlig uppräknings av Norrlandsstödet fick inget gehör. Annars tycks det ju råda enighet om att vi skall ha ett Norrlandsjordbruk, men det är kanske bara läpparnas bekännelse.

Hur den här situationen utvecklades är väl känt och det behöver det kanske inte ordas så mycket om. Vi gjorde en överenskommelse med regeringssidan på tre punkter. Den överenskommelsen innebar att fördelningstalet blev 40–60, att Norrlandsstödet höjdes med ytterligare 60 milj. kr. och att 40 milj. kr. anslogs för att rekonstruera särskilt skuldtyngda jordbruksföretag. Med tanke på resultatet av den preliminära behandlingen i utskottet och vad som blev det slutgiltiga resultatet fick vi ut mera genom den gjorda överenskommelsen.

Jag vill också göra den kommentaren, att behandlingen av propositionen om livsmedelspolitiken är mycket märklig. Här har partier bytt ståndpunkt och motionskrav på ett sätt som för många människor ter sig oförståeligt. Jag har en känsla av att det stundande valet i hög grad har påverkat agerandet från visst håll. Det är i så fall att beklaga att de idogt arbetande jordbruksutövarna hamnat i ett sådant spel.

Herr talman! Efter dessa kommentarer övergår jag så till att beröra de motionskrav vi ställt i anledning av aktuell proposition och de reservationer jag undertecknat i detta betänkande.

Först vill jag säga något om ett yrkande från vårt parti som kommer att behandlas i kammaren i samband med prisregleringspropositionen. Att jag nu tar upp detta yrkande – det avser den höga matskatten – sammanhänger med att vi anser att en sänkning av matmomsen eller ökade matsubventioner är en nödvändig åtgärd för en annan och bättre livsmedelspolitik.

Sverige har världens högsta matskatt. Detta, tillsammans med en reallönesänkning för de stora grupperna löntagare har lett till att de flesta tvingats att dra in på utläggerna för mat. Maten är ju en av de få dagliga kostnader som konsumenterna direkt kan reglera. Uträkningar i LMK:s utredning visar att livsmedelskonsumtionen sjunkit nästan exakt lika mycket som hyrorna ökat, nämligen med drygt 4 %. Det går inte att komma ifrån att den höga matskatten är en bidragande orsak till det överskott vi i dag har.

Regeringen sägs vilja hålla nere matpriserna, men om den verkligen vill detta, är det radikala greppet att sänka matskatten eller att öka matsubventionerna. Nu läggs matskatten ovanpå alla andra prispåslag, och därför blir matskatten den stora boven i dramat när det gäller frågan om rimliga priser

för maten och att jordbruksnäringen samtidigt skall erhålla lönsamhet i sin utövning. Om jordbrukarna skulle arbeta helt gratis, skulle detta inte sänka matpriserna nämnvärt – det kan ingen bestrida. Nej, det är matskatten som driver upp matpriserna. Därför är borttagandet av matskatten en av de viktigaste åtgärderna för att förändra vår livsmedelspolitik. Det är en åtgärd till gagn för både producenter och konsumenter.

Herr talman! Reservation nr 1 avger vi tillsammans med centern. Som jag inledningsvis sade kan vi inte dela det synsättet att den nu framlagda propositionen är ett samlat program för en livsmedelspolitik. Det jag nyss berört, den höga och orättvisa matskatten, behandlas inte alls, och i övrigt skall nya utredningar bli en följd av det som kallas för ett samlat program.

Reservation nr 8 gäller den regionala balansen i livsmedelsproduktionen. Flera remissinstanser har påpekat behovet av regional balans i nämnda produktion, och vi delar deras uppfattning. Dels är regional balans nödvändig av beredskapsskäl, dels är det en fråga om livsmedlens kvalitet. Vi anser därför att frågan om en mer regional spridning av livsmedelsproduktionen omgående bör utredas och att man då särskilt skall beakta de norra delarna av vårt land.

Jag vill också kommentera reservation nr 14 av utskottets socialdemokrater. Vi anser att finansieringen av samhällets kostnader för överskottsarealen skall ske över budget. Ur fördelningspolitisk synpunkt är det bättre att samhällets kostnader tas den vägen. Att lägga ut dessa kostnader genom prishöjningar blir mest kännbart för dem som har det sämst ställt. Vi har hela tiden varit beredda att medverka till en finansiering av dessa kostnader genom en kapitalbeskattning. Jag vill här endast beklaga att regeringen inte har samma synsätt som vi när det gäller fördelningspolitiken.

I reservation nr 19 vill vi att frågan om en minskning av användandet av bekämpningsmedel samt åtgärder för att minska olika läckage från jordbruksmarken skall studeras vidare. I en sådan studie måste alla aspekter läggas in och så långt möjligt olika handlingsvägar för att uppnå högt ställda miljö- och resursmål preciseras.

Jag vill också med några ord beröra reservation nr 27, som gäller områdesindelningen för prisstödet. Det har blivit en het fråga, och debattens vågor går höga. Tydligen skär dessutom åsikterna genom alla partierna. Jag har som utskottsrepresentant för vpk lagt ner mycken tid och stor möda på att lyssna till alla synpunkter som i denna fråga har förts fram. Jag tänkte inte här göra någon större utläggning om skälen för mitt ställningstagande, utan vill bara säga att mitt ställningstagande grundar sig på en helhetsbedömning som jag har gjort. Jag vill emellertid påpeka att utskottsmajoriteten ingalunda nonchalerat den kritik som framförts. Därför har vi ansett det finnas skäl till att förhållandena i Norrlands inland, och då framför allt Storsjöområdet, ses över och att eventuella förslag till förändringar föreläggs riksdagen snarast möjligt.

När det sedan gäller reservation nr 29 av utskottets socialdemokrater om finansieringen av prisstödet, vill jag bara hänvisa till vad jag anfört i fråga om samhällets kostnader för överskottsarealen. Jag vill dock tillägga att Norr-

I reservation 30 har jag reserverat mig för ökade resurser till Röbäcksdalen. Sedan vår motion skrevs har jag besökt Röbäcksdalen och fått bekräftat att man har brist på resurser. Bl. a. saknas pengar för att man skall kunna fullfölja ett mycket intressant växtförädlingsförsök. Många gör ju den bedömningen att det är just beträffande växtförädlingen som man kan göra en stor insats för Norrlandsjordbruket.

När det gäller industri- och handelsleden inom livsmedelssektorn har jag två reservationer, 34 och 37. Den stora delen av konsumenternas matpengar går inte till själva jordbruket utan till industri- och handelsleden före och efter jordbruket. Dessa led domineras av monopolföretag och kännetecknas av en snabb koncentration. En del ägs av jordbrukskooperationen, och i vissa av dessa företag, som ligger inom prisreglering, har samhället en viss insyn. Inom staten och den konsumentdelegation som deltar i jordbruksprisöverläggningarna finns det möjlighet till påverkan och insyn i dessa led. I övrigt har livsmedelskommittén och den nu aktuella propositionen helt gått förbi konsumentinflytandet och anser att allt i stort sett är bra.

Vi anser att det är nödvändigt att öka insynen i och kontrollen av monopolen och de koncentrerade företagen i leden både före och efter bonden. Det gäller handelsgödselindustrin, bekämpningsmedelsförsörjning, maskinföretag, livsmedelsindustrin, de stora livsmedelsgrossisterna samt livsmedelshandeln. Vi anser att industri- och handelsledet ytterligare bör utredas. Vad som bl. a. närmare bör undersökas för att öka konsumentinflytandet över matpengarna är frågan om att inrätta konsumentdelegationer inom statens pris- och kartellnämnd och att använda priskontroll, övervakning och prisstopp i större utsträckning.

Med detta, herr talman, har jag även berört reservation 40 om konsumentinflytande.

Slutligen har jag reserverat mig för ytterligare 10 milj. kr. till jordbrukets rationalisering, vilket behandlas i reservation 47.

När det gäller den framtida livsmedelspolitiken finns det i övrigt mycket att orda om, men med tanke på kammarens begränsade tid nöjer jag mig med det jag nu har anfört.

Jag vill emellertid göra ett par kommentarer med anledning av vad som sagts tidigare i dag. Anders Dahlgren sade att en majoritet av SAP och vpk vill lägga ned åkermark. Men jag skulle vilja fråga: Vill verkligen Anders Dahlgren påstå att skillnaden mellan fördelningstalen 40–60 och 60–40 – vilket beräknas till ca 80 milj. kr. – skulle vara avgörande i denna fråga?

Arne Andersson i Ljung sade att han inte missunnar Norrlandsjordbruket ytterligare 60 milj. kr., men han har trots detta reserverat sig. Jag måste fråga: Hur skall egentligen Arne Andersson ha det?

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är intressant att notera den förändring som har skett av vänsterpartiet kommunisternas politik. Numera visar man större omsorg om jordbruket. Kanske är det John Anderssons förtjänst, och för det skall han inte klandras utan hedras.

På John Anderssons direkta fråga skulle jag vilja svara att det inte är andelen 40–60 eller 60–40 som i sig är avgörande för om vi skall kunna odla all mark, utan det är vad som skrivs av den utskottsmajoritet som John Andersson står bakom, nämligen att stödet skall utvärderas. Såvitt jag förstår skall det finnas bara under en femårsperiod och jordbrukarna skall åläggas att aktivt verka för att statens kostnadsandel skall försvinna. Detta innebär, John Andersson, prispress och nedläggning, om jordbruket självt skall stå för den ifrågavarande delen, hålla landskapet öppet och klara de regionalpolitiska åtgärderna, vilket inte är rimligt. Det är det här som alltså leder till nedläggningar.

John Andersson sade att en centerpartistisk jordbruksminister tafsade på livsmedelssubventionerna. Om John Andersson med ordet "tafsa" menar "minska" förstår jag honom bättre. Det är riktigt att livsmedelssubventionerna minskades under vår tid.

Jag tycker nog att detta var hederligare än den kohandel som vpk gav sig in på hösten 1982, när man för att hjälpa socialdemokraterna att höja momsen med ett par procentenheter fick 600 milj. kr. i ökade livsmedelssubventioner. Denna höjning av momsen gjorde ju betydligt mer i ökad kostnad för familjer med låga inkomster och barnfamiljer än vad de ökade livsmedelssubventionerna hjälpte. Bara ni väl hade hjälpt regeringen genom att trycka på "rätt" knapp tog man ju bort livsmedelssubventionerna. John Andersson kommer säkert ihåg hur landets statsminister stod här och utnämnde Lars Werner till stjärngosse i bondtolvan och hur glad statsministern var över att lille Kalle nu kunde äta ost på sin smörgås även i fortsättningen. Men den glädjen försvann, för regeringen tog ju bort de 600 miljonerna inom ett år. Det är litet farligt att kasta sten när man sitter i glashus, John Andersson.

Anf. 33 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! John Andersson uppträdde som en försmådd friare i förhållande till de tre icke-socialistiska partierna. Det framgick att han inte hade fått löfte om någonting.

Får jag fråga John Andersson: Vilka inviter fick vi om att vara med på en höjning av Norrlandsstödet? Det var väl så att det faktiskt erbjöds en brudgäva till John Andersson med hänsyn till att det fanns motioner från vpk som vi stödde. I ett läge då vpk har motioner som vi stöder blir partiet plötsligt intressant för socialdemokraterna att göra affärer med.

Jag vill påminna John Andersson om förra årets utskottsarbete och riksdagsbeslut när det gäller Norrlandsstödet. Regeringen agerade då som om det inte skulle bli någon höjning. Vi föreslog en höjning. Och så småningom fick vi ytterligare krafter som stödde vårt förslag. Socialdemokraterna har handlat på liknande sätt i år. Och på grund av vissa politiska

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

omständigheter i utskottet har John Andersson fått socialdemokraterna med sig.

Får jag fråga John Andersson: Varför då inte samtidigt tillförsäkra Norrlandsstödet PM-indexuppräknig för varje år i stället för det litet diffusa talet om årliga uppräknig, vilka vi ju vet väldigt litet om?

Anf. 34 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Av John Anderssons anförande framgår att majoriteten på vissa väsentliga punkter är så pass bred att den omfattar alla riksdagspartier. Det tycker jag är bra. Det finns dock andra punkter som vi ser litet annorlunda på.

John Andersson frågade hur jag skulle ha det beträffande Norrlandsstödet. Han sade att jag inte missunnade Norrland när vi yrkade pengarna. Nej, det gjorde vi inte. Men jag beklagade att uppgörelsen med socialdemokraterna var sådan att det blev Sveriges jordbruk totalt sett som fick betala för det ni hade för er.

Vi har svårt att begripa den skrämselhicka som kommunister får om de plötsligt – låt vara att de är ovana vid det – någon gång får majoritet. Då får man fart på sig. Det var intressant att notera att det inte går att bygga några uppgörelser som möjligen kan komma nära era ståndpunkter, för då flyr ni fältet – det har vi lärt oss nu.

Jag vill också peka på den märkliga vokabulär som man har i det kommunistiska kansliet. Användningen av handelsgödsel kallas t. ex. manipulerad jordbruksproduktion. Jag uppfattar det som ett negativt värdeladdat uttryck, och följaktligen är ni emot tillförsel av växtnäring som inte kommer från den naturliga gödseln. Är det på det sättet? Skadeverkningarna av naturlig gödsel är för övrigt precis lika stora som för konstgödsel. Hur ser John Andersson på gödselanvändningen över huvud taget? Har John Andersson någon uppfattning om hur svenskt jordbruk skulle ha kunnat uppnå de resultat som det har gjort om det inte hade funnits de krav – jag vill inte säga att de varit helt omotiverade – som jordbruket hela tiden har haft när det gäller kloka investeringar, skicklig användning av modern maskinteknik, handelsgödsel och andra preparat? Den omständigheten att vi för tillfället har en överproduktion skall vi inte betrakta så kortsiktigt att vi anser det vara en olycka och följaktligen börjar lägga oss till med ett annat synsätt. Det är väl bättre att vi talar om saken precis så som den är och att vi försöker lära Sveriges bönder att felaktig gödselanvändning, i den mån sådan förekommer, skadar. Felaktig användning skall vi vända oss emot.

Till slut ett par ord om områdesindelningen för prisstödet. Vore det inte skäl, John Andersson, att fundera över den ståndpunkt som majoriteten har intagit? När det rådde enighet i utskottet om att viss översyn borde ske, sade ni mycket ologiskt: Vi sätter bestämmelserna i kraft. Samtidigt bad ni lanbruksstyrelsen se över galenskapen. Vi reserverar oss helt och hållet för vår mening mer logiska metoden att först se över bestämmelserna och därefter sätta dem i kraft.

Anf. 35 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill säga direkt till Arne Andersson i Ljung, innan jag glömmar bort det, att han har dragit en helt felaktig slutsats, när han tror att jag med manipulationer menar handelsgödsel. Jag tänker på stråförkortningsmedel och andra medel med vilka man manipulerar växten för att få en ökad skörd.

Anders Dahlgren och jag är ganska överens om att nedläggning av åkermark inte är ett program för ett samhälles livsmedelspolitik. Det skall utvärderas efter fem år. Jag tror inte att vi behöver vänta fem år utan att det redan nästa år finns anledning att återkomma med olika förslag. Jag tror att vi får den händelseutvecklingen, eftersom det saknas väldigt mycket i det här förslaget. Det har man delvis erkänt i propositionen, eftersom man ytterligare skall utreda en hel del frågor. Jag tror som sagt att vi får anledning återkomma.

I fråga om matsubventionen var det ju så när det gäller den uppgörelse som Anders Dahlgren talade om att vi fick 600 miljoner. Regeringen tog sedan på eget bevåg bort de miljonerna. Sålunda faller inget ansvar på oss – det måste ligga helt på regeringen. Däremot var det ju Anders Dahlgren som började minska dessa subventioner. Därför tycker jag inte att ordspråket att man inte skall kasta sten när man själv sitter i glashus kan tillämpas på mig i detta sammanhang.

Arne Andersson tog upp Norrlandsstödet och undrade varför vi inte kunde gå med på reservanternas förslag. Men, snälla Arne Andersson, ni hade ju gjort upp med socialdemokraterna i livsmedelskommittén om fördelningstatlet 40–60. Det fanns med i er partimotion, som togs upp till utskottsbehandling. Det som vi förhandlade fram med regeringssidan var ju ett tillmötesgående även gentemot moderaterna. Någon konsekvens måste det väl ändå vara, om vi skall försöka att allvarligt diskutera jordbrukspolitiken.

Börje Stensson efterlyser inviter. Vi springer inte omkring i det här huset och gör inviter till de andra partierna. Vi utgick ifrån behandlingen i utskottet, där folkpartiet inte ställde upp för motionsyrkandet om ytterligare 80 milj. kr. till Norrlands jordbrukare. Så enkelt är det.

Anf. 36 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Vid behandlingen i utskottet av proposition 166, som ligger till grund för det utskottsbetänkande som nu diskuteras, hoppades vi från socialdemokraternas sida på en stor enighet om de mest väsentliga delarna i propositionen. Denna förhoppning grundade sig på att propositionen, med undantag för smärre kompletteringar, följde livsmedelskommitténs av en bred majoritet framlagda förslag. Det var med mycket stor förvåning som vi i utskottet konstaterade att det där inte fanns någon bred majoritet av socialdemokrater, moderater och folkpartister motsvarande den som hade funnits bakom livsmedelskommitténs förslag.

Arne Andersson i Ljung kritiserade oss och vpk för att vi skulle ha medverkat till att förhala behandlingen av detta ärende. Jag måste med anledning därav till Arne Andersson ställa frågan om han inte själv är

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

medskyldig till denna förhållning. Inte ens under motionstiden i anslutning till propositionen kunde Arne Andersson redogöra för den ställning som han sedan intog i utskottet. Självfallet tar det litet tid när man tvingas arbeta under ändrade förutsättningar.

Men, herr talman, med tanke på de borgerliga partiernas tidigare agerande i andra frågor är det väl ändå inte så förvånande att vart och ett av de tre borgerliga partierna nu intar en helt annan ställning än den man lade fast för mindre än ett halvt år sedan. Genom att moderaterna och folkpartiet gick ifrån sitt ställningstagande i livsmedelskommittén, i första hand i frågan om fördelningen av kostnaderna för spannmålsöverskottet, var det för oss naturligt att ställa frågan vad som har hänt inom jordbruket och som har gjort att det underlag på vilket livsmedelskommittén tog ställning inte längre var aktuellt för moderaterna och folkpartisterna. Från vår sida kunde vi inte finna att något som inte tidigare varit känt hade tillkommit. Därför kan vi i praktiskt taget alla större delar ställa oss bakom propositionen.

När Anders Dahlgren här talar om den stora opinion som demonstrationståget var uttryck för och om missnöjet på jordbrukarhåll kan man undra vilken ställning ni själva har intagit. Av de 39 reservationer som de tre borgerliga partierna har fogat vid utskottsbetänkandet är ni överens om två. Det skulle vara bra för jordbruket om ni, för den händelse att ni eventuellt skulle få majoritet i kammaren och även fick uppdraget att bilda regering, något ville ange vilken jordbrukspolitik ni då skall föra. Vad är det för trygghet ni skall erbjuda jordbruket? Ni kan inte säga något om det.

Arne Andersson sade att det kännetecknande för moderaternas politik var att den skulle vara "restriktiv, med reglerande inslag". Jag har läst era motioner, Arne Andersson, och de innehåller till största delen krav på ytterligare restriktioner. Dessa gäller importen av lupinfrö, begränsning av importen av vissa köttprodukter och en mycket hård styrning och reglering av förhandlingssystemet. Det är bara några av de saker som Arne Andersson tar upp – det finns många fler, som jag av tidsskäl skall avstå från att nämna.

Dessutom står ni bakom de förslag som vi socialdemokrater i tre reservationer har vänt oss mot. Ni står visserligen eniga bakom dem i dag, men vi vet inte vad som händer när beslutet om prisregleringen skall fattas. Då kanske ni spricker också i den frågan.

Herr talman! Jordbrukspolitiken berör mycket omfattande och svåra frågor. Väsentligt är att vi kan forma ett förslag som inte bygger enbart på jordbrukets förhållanden utan mera på hela kedjan från producenter till konsumenter, så att vi får en enhetlig livsmedelspolitik. I denna skall även konsumenternas krav på livsmedelskvalitet framkomma mer än vad som hittills har varit fallet. Detsamma gäller kraven på miljöhänsyn och på minskning av användningen av farliga kemikalier.

Även om man i propositionen inte har utformat alla detaljer på de olika områdena, anger den en väg som innebär att vi nu kan fastlägga riktlinjer för en livsmedelspolitik vilken – som jordbruksministern uttryckt det – kan mötas med förtroende av såväl producenter som konsumenter. Det är många

frågor som återstår att lösa, och i vissa måste man kanske omforma sitt ställningstagande.

Låt oss följa den inriktning som regeringen ger uttryck för i propositionen, så kan vi återkomma senare och lösa de frågor som återstår.

Det finns många svåra problem inom jordbruket, och det har vi i utskottet försökt att ta hänsyn till när vi utarbetat betänkandet. Genom problemen med det stigande livsmedelsöverskottet, ökade bidrag till regleringskassorna för subventionering av exporten och ökade producentkostnader befinner sig många nystartade jordbruksföretag, särskilt under senare år, i en svår ekonomisk situation. Det är framför allt problem för jordbruket i de norra delarna av vårt land, där man kräver speciella insatser. Det här är frågor som vi i utskottet har tagit särskild hänsyn till.

Genom att vpk släppte sitt krav på procentuell fördelning mellan näring och samhälle när det gäller kostnader för spannmålsöverskottet och anslöt sig till det socialdemokratiska förslaget, som också var majoritetsförslag i livsmedelskommittén, innebärande att samhället svarar för 40 % och näringen själv för återstående del, fick vi utrymme för att göra speciella insatser för de svårast drabbade jordbrukarna.

I det förslag som nu föreligger i propositionen har regeringen avsatt 40 milj. kr. till insatser för de jordbruksföretag som drabbas av höga räntekostnader men som på sikt kan bedömas bli lönsamma, om de höga kapitalkostnaderna under en viss tid kunde sänkas. Att staten under en tid ger företag bidrag för att minska deras höga kostnader för räntor, innebär att företag som står inför en brydsam ekonomisk situation inte drabbas av konkurser eller ackordsuppgörelser. I och med att staten går in med dessa bidrag drabbas ingen av svåra ekonomiska förluster.

När det gäller stödet till jordbruket i de norra delarna av Sverige är vi en majoritet i utskottet som, med hänsyn till de speciella förhållanden där som rör odlingsbetingelserna och produktionen, står bakom förslaget att detta stöd skall räknas upp med 60 milj. kr. utöver vad som föreslås i regeringens proposition.

Vi kan, trots de svåra ekonomiska förhållandena i vårt nuvarande budgetläge, redovisa en ökning av stödet till jordbruket i norra Sverige med 24,8 %. Det är den högsta uppräknings som har gjorts sedan Norrlandsstödet införande.

När det gäller Norrlandsstödet har vi i utskottet ställt oss bakom förslaget i propositionen om ändrad stödområdesindelning. Det nya förslaget har kritiserats mycket hårt, framför allt från Jämtland. Vi är medvetna om den stora betydelse som jordbruket har i Jämtland. Vad som emellertid har gjort att vi vill pröva det nya förslaget till områdesindelning är att det förslag som utarbetades i Norrlandskommittén bygger på ett mycket omfattande beräkningsunderlag. Det är betydligt mera omfattande än de underlag för beräkningar som man tidigare har haft.

Vi anser därför att förslaget till ny stödområdesindelning trots kritiken ändå bör provas. Vi är självfallet beredda att nogsamt följa förhållandena och se till att de negativa effekter som den nya indelningen kan innebära så

skyndsamt som möjligt rättas till och att erforderliga justeringar görs.

Herr talman! Till betänkandet har vi socialdemokrater i utskottet fogat tre reservationer. De gäller samtliga finansiering av samhällets kostnader. När det gäller överskottet av spannmål är vi en majoritet i utskottet som anser att samhället under en övergångstid skall ta ett kostnadsansvar för överskottskostnader, som för nästkommande budgetår skulle innebära att samhället tar 40 % av kostnaderna, vilket enligt beräkningar skulle bli 160 milj. kr.

Problemet med kostnaderna för överproduktion har under senare år blivit alltmer påtagligt. Här måste vi alla hjälpas åt så att produktionen på vår åkerareal kan bli lönsam, så att produktionsinriktningen anpassas till vårt produktionsbehov men också så att exporten sker till priser som täcker produktionen.

De som är mest lämpade att göra denna anpassning är självfallet jordbrukarna själva men också deras organisationer. De har ett kunnande på detta område, och därför kan de bidra till att skapa en mera anpassad livsmedelsproduktion och se till att åkerarealen används till att producera det som är bäst. Vi är dock medvetna om att en sådan omställning tar en viss tid och att samhället under en övergångstid bör ta ett delansvar för dessa kostnader.

Vi anser emellertid från vår sida att kostnaderna kan inrymmas inom ramen för jordbrukssektorn. Det skulle, som vi ser det, inte behöva anslås nya budgetmedel. Men när det gäller finansieringen av förslaget återkommer vi i samband med propositionen om prisreglering.

Jag yrkar bifall till reservationerna 14 och 29.

När det gäller den årliga justeringen av prisstödet anser vi att det inte skall vara en automatik i prisjusteringarna. Man måste vid varje förhandlingstillfälle vara obunden i fråga om att göra bedömningar av vilka åtgärder som kan vara nödvändiga att vidta. Då först kan man få en anpassning av de prisjusteringar och de justeringar i övrigt som kan vara nödvändiga och som kan inrymmas under normala förhållanden och inom det budgetläge som råder.

Herr talman! Slutligen vill jag yrka bifall till reservation 28 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 37 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Sedan Håkan Strömberg "rivit av" den värsta vreden i inledningen av sitt anförande, så blev det också ganska mycket jordbrukspolitik, och det var väl bra.

Vi var överens med socialdemokraterna på en mycket väsentlig punkt, nämligen om finansieringen av spannmålsöverskottets kostnader. Jag sade också i mitt anförande att vi tyckte att den överenskommelsen var bra. Det var den minsta gemensamma nämnare som då gick att uppnå. Däremot tyckte jag kanske – och det är en uppfattning som även John Andersson har gett uttryck för – att det avgörande för om jordbruket klarar sig mer eller mindre bra inte ligger i skillnaden mellan 40 och 60 %. Men när RLF gjorde den preciseringen, så tyckte vi ändå att det låg inom möjligheternas ram att

tillgodose detta önskemål, och vi anslöt oss till den linjen.

Sedan kan det väl, Håkan Strömberg, synas småaktigt att jag använde argumentet att vi har kommit litet sent till kammaren med detta betänkande i år därför att ni förhandlade med kommunisterna – så mycket mer som vi tidigare har sagt att tiden för hela utredningsarbetet var för kort. Men det var väl ändå så, vilket utskottets protokoll kan vittna om, att det tog åtta-tio dagar och dessutom kostade 100 milj. kr. Var det möjligen därför som upphetsningen var så påfallande? Det var inte enbart 100 miljoner utan dessutom 100 miljoner av budgetpengar, som ni tidigare så konsekvent hade vägrat att använda.

Jag vill gärna säga om regeringens förslag till finansiering, att hade inte klyftan mellan jordbrukarnas inkomstmål och jämförbara gruppers inkomstmål varit så påfallande stor, vore det väl egentligen inte någon avgörande skillnad om konsumenterna betalar i egenskap av konsumenter eller i egenskap av skattebetalare. Men i nuvarande situation är det alldeles uppenbart att jordbruket inte hade kunnat ta ut ersättning genom höjda livsmedelspriser och följaktligen, med ert förslag till finansiering, självt fått stå för den kostnaden. Det har vi envetet vänt oss emot, och vi har också talat för budgetfinansiering.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 38 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg uttryckte en viss förvåning över att förändringar i fråga om ställningstagande har skett i utskottet. Det är väl ändå inte så ovanligt att så sker. I det här fallet har ju samtliga partier intagit ändrade ståndpunkter.

Sedan nämnde Håkan Strömberg att det finns många reservationer och att det på mycket få punkter råder samstämmighet mellan de tre icke-socialistiska partierna. Nu finns det ju större och mindre frågor. Det finns frågor som behöver lösas ganska snabbt, och det finns frågor som kan lösas på längre sikt. Vi kämpar givetvis för en regimförändring vid höstens val, och av den anledningen är det viktigt att man kan komma fram till en gemensam ståndpunkt i vissa frågor.

När det gäller kostnadskompensationen och procentfördelningen var det så att böndernas egen organisation "klev ned" från mycket höga anspråk. Och det skedde utan att, vad jag vet, något parti hade kontakt. I det avseendet tog vi bara vara på synpunkter från bönderna utan att föra några direkta förhandlingar. För socialdemokraternas del är det ganska vanligt att man för förhandlingar med vissa stora organisationer och kommer tillbaka med förhandlingsresultaten och gör dem till riksdagsbeslut. Det har vi dock inte gjort i det här fallet.

Beträffande kostnadskompensationen är det av stor vikt att de tre icke-socialistiska partierna är överens. Jag tycker att det är bra.

På längre sikt kan man lösa andra frågor som folkpartiet har tagit upp, exempelvis tullöverläggningar, vårt anspråk på en ny jordbruksutredning och vad den skall syssla med samt förslaget om en genomlysning av jordbruksregleringen för att om möjligt förenkla den och göra den mer

lättöverskådlig och mer effektiv. – Allt detta är saker som kan lösas på längre sikt.

Anf. 39 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg får många frågor, och jag skall bara ställa ett par korta frågor till honom.

Ni har i betänkandet reserverat er för att samhällets kostnad för överskottsarealen skall läggas på matpriserna. Det innebär att kostnaden främst kommer att drabba barnfamiljer och andra grupper med små ekonomiska resurser. Vad är det för fördelningspolitiska ambitioner som leder fram till ett sådant ställningstagande? Ni anser också att den av regeringen föreslagna höjningen av Norrlandsstödet skall betalas genom en prishöjning på mjölken med 2 öre. Tycker Håkan Strömberg att maten är för billig? Jag vill verkligen beklaga att vi inom arbetarrörelsen inte är överens om att hålla matpriserna nere.

Många länder har också en lägre moms på livsmedel än på andra varor. Det stöter inte på några problem, enligt vad som har uttalats i berörda länder. Jag vill fråga: Tror Håkan Strömberg att vårt land verkligen är så underutvecklat att vi inte kan klara det som andra länder klarar?

Anf. 40 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i trätan om vem som har övergivit vem eller varför det är ett annat majoritetsförhållande i dag i kammaren än det var i livsmedelskommitténs betänkande. Jag vill bara säga att jag naturligtvis hälsar med stor tillfredsställelse att uppslutningen kring 1977 års politik är lika stor i dag och omfattas av samma partier i dag som 1977, när det förslaget antogs av den dåvarande riksdagen. Detta är självfallet en bra utgångspunkt – om det blir så, vilket jag hoppas, att vi får förändrad majoritet efter höstens val.

Jag vill också säga till utskottets vice ordförande att det förvånar mig att man från socialdemokratisk sida fortfarande har den målsättningen att det material som nu ligger på riksdagens bord skall utgöra en bra grund för en jordbrukspolitik eller livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende av både konsumenter och producenter. – Det var ju så vice ordföranden uttryckte sig.

Jag måste fråga om ni går omkring i blindo, om ni inte ser den verklighet som finns runt omkring er. Det finns knappast en enda större tätort i det här landet, som inte under våren har haft demonstrationer av lantbrukarna, vilka berörs av det här beslutet. Det är inte länge sedan som mer än 20 000 var här och överlämnade sina krav till de olika politiska partierna – just med utgångspunkt i den politik vi beslutar om i dag!

Ändå står utskottets vice ordförande här och säger sig tro, att bara det har fattats beslut om en viss politik här i riksdagen, skall denna politik mötas med förtroende av alla. Jag måste säga att det inte är möjligt.

Det är likadant som med vice ordförandens yttrande om nödvändigheten av att prissystemet var flexibelt och att man skulle ha fria förhandlingar.

Resultatet av den metodiken har vi sett i år: det blev ingen överenskommelse – förhandlingarna strandade.

Då är det väl ändå rimligt att tänka om och se ifall det går att införa ett annat system.

Anf. 41 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på frågan om utskottets arbetsformer och den tid det har tagit för oss att få fram detta betänkande. Men jag måste ändå till Arne Andersson i Ljung säga, att när man byter ståndpunkt hit och dit i en rad frågor och knappast ens vet vilken ställning man skall inta i en fråga när man sätter sig till ett utskottssammanträde, blir det jobbigt att försöka hitta lösningar på frågorna.

Till Börje Stensson vill jag säga att vi socialdemokrater inte har ändrat uppfattning. Vi står fast vid livsmedelskommitténs förslag. Vad vi gjort är att vi räknat upp Norrlandsstödet. Det står i propositionen att man skall utreda finansieringsfrågan. Och på grund av den rådande situationen för jordbrukets ekonomi ville vi under tiden lägga dessa 40 milj. kr. på stödet åt de svårast drabbade jordbrukarna.

Så några ord till John Andersson. Jag tycker inte alls att maten är för billig, utan matkostnaderna står för en stor del av familjernas kostnader. Men å andra sidan har vi ett budgetunderskott – en omständighet som jag hoppas att även John Andersson någon gång funderar över, när det ställs krav i denna kammare. Man måste också ta hänsyn till räntekostnaderna för de lån som tagits upp framför allt av de borgerliga regeringarna. Det kommer att ta lång tid innan vi får balans i budgeten igen. När så skett kan vi kanske börja tänka på nya reformer, men först måste vi spara och se till att vi får ett acceptabelt budgetläge. Under tiden blir det en del problem – det är vi för vår del medvetna om.

Till Anders Dahlgren: Jag går inte omkring och handlar i blindo på det här området, och det tror jag inte att någon gör. Men vi skall veta vad det hela innebär. Det var väldigt tyst bland jordbrukarna när Anders Dahlgren satt som jordbruksminister, men det var egentligen då de här problemen uppstod. Jordbrukarna har nu kanske ett uppdämt behov av att få protestera. Vi arbetar emellertid fortfarande enligt 1977 års jordbrukspolitiska beslut, och det är dessa beslut som har vållat problemen. Till viss del gäller det den ökade inflationen under åren, men därutöver gäller det problemet med överskottet. När Anders Dahlgren skrev sin proposition tog han inte någon som helst hänsyn till hur man på sikt skulle komma till rätta med detta. Det är där problemen ligger, och det är dessa problem vi har att brottas med.

Jag är övertygad om att ifall vi kan fortsätta att diskutera i lugn och ro och får litet distans till de opinionsyttringar som förekommit, skall vi här i landet kunna hitta en jordbrukspolitik som kan mötas med förtroende av samtliga parter.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 42 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Visst, Håkan Strömberg, är jag medveten om budgetunderskottet. Jag vet också vilka det var som började skapa detta budgetunderskott. Den saken behöver vi alltså inte tvista om.

Men jag tror att det är olika värderingar som ligger bakom våra ställningstaganden. Tydligen har vi – det har framgått även tidigare – olika syn då det gäller marginalskattereformen, som gynnar främst höginkomsttagarna. Vidare har vi olika syn då det gäller detta att momsen är 23 % på den mat vi skall äta, medan aktiehandeln slipper undan med 1 %.

Det borde vara möjligt att göra en omfördelning här, så att vi kunde sänka matpriserna genom att ta bort den orättvisa matskatten.

Vi vet att börsvärdet under de här tre åren har mer än fördubblats. Antalet miljonärer har ökat mycket kraftigt. Vi vet att företagen gör enorma vinster. Det handlar inte bara om Volvo, som kammade hem 7 miljarder under förra året. Det handlar om vinstökningar på 15–20 miljarder under förra året. Det finns alltså möjligheter att göra omfördelningar i samhället och att prioritera det som vi utifrån arbetarrörelsens intentioner tycker ligger närmast till hands.

Anf. 43 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg vill ge intryck av att socialdemokraterna inte i något avseende ändrade sig under utskottsbehandlingen. Men jag vill verkligen påstå att ni gjorde detta.

Om inte vpk hade fått vårt stöd i 60–40-frågan, vad hade då hänt med Norrlandsstödet? Det hade legat på regeringens nivå, 22 miljoner, såvitt jag kan förstå. Ni ändrade er.

Vad hade hänt med de 40 miljoner som nu finns med i utskottets förslag? De hårt skuldsatta jordbrukarna, som Håkan Strömberg nu talar ömsint om, hade inte haft de här 40 miljonerna som lantbruksnämnderna skall fördela. Så nog har också socialdemokraterna ändrat sig.

Anf. 44 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är ju så, Håkan Strömberg, att riksdagen beslutade om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken under våren 1984. Det är alltså inte 1977 års jordbrukspolitik som nu gäller, och det är inte i enlighet med 1977 års jordbrukspolitik som de nu strandade förhandlingarna har drivits.

Anf. 45 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Först vill jag till John Andersson säga att vi ibland har skilda synpunkter när det gäller fördelningspolitiken. Vi försöker emellertid från socialdemokratisk sida att göra de avvägningar som behövs för att vi skall få en rättvis fördelning av de resurser som finns i samhället. Det gäller också att fylla de hål i budgeten som blir resultatet av John Anderssons förslag.

Vi vet även att differentierad moms inte är något att rekommendera, eftersom man inte vet riktigt hur priserna sätts. Det är många och svåra problem med detta. Det har också utredningar visat.

Jag skall, Börje Stensson, erkänna att vi ändrade oss på en punkt. Det gällde differentierade slakthusavgifter. Vi ansåg inte att det var värt att reservera oss, eftersom vi inte tyckte att det var en så stor fråga. Detta borde man kunna avgöra inom näringen. Vi vet – och detta finns det mycket som talar för i propositionsförslaget – att avgiftssystemet inte fungerar bra. Men vi tyckte, som sagt, inte att det var värt att skriva en reservation på den punkten, eftersom man inom näringen vill ha det på det här sättet.

När det gäller spannmålsöverskottet vill jag säga, Börje Stensson, att ni tvingade oss till vårt ställningstagande genom att ni själva intog en annan ståndpunkt när det gällde fördelningen än ni hade gjort i utredningen. Vi stod inför frågan om man skulle genomföra stora satsningar från samhällets sida för spannmålsproducenterna eller om man skulle genomföra en bättre fördelning bland de jordbrukare som drabbats av den svåra situationen. Vi tyckte att det i den här frågan var ganska lätt att välja. Jag är glad över att ypk intog samma ståndpunkt och frångick sin egen motion, där man hade en annan fördelning. Detta var vad som hände. Vi stod kvar vid våra 40 %. Men de medel som det hade kunnat bli en majoritet för i utskottet och riksdagen hade vi på det sättet kunnat styra över till dem som drabbats av den svåraste situationen.

Anf. 46 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tänker inte fördjupa mig i debatten kring de olika reservationerna – den debatten sköter ju utskottets företrädare – utan skall i stället försöka komma med några allmänna synpunkter i den här frågan, som är så angelägen för hela svenska folket. Jag skall göra som Anders Dahlgren gjorde nyss – se tillbaka något på bakgrunden till den situation som vi i dag diskuterar, anledningen till att vi har de problem som vi nu försöker lösa.

Jag skall då börja med att hålla med Börje Stensson. Han erinrade om att det i 1977 års jordbrukspolitiska beslut – enligt hans uppfattning tyvärr – hade byggts in i de övergripande formuleringarna motsättningar som var onödiga. Jag delar den uppfattningen. Och detta skedde utan att det hade varit någon remissbehandling. Det fanns ett enhälligt utredningsförslag, men detta tillägg gjordes i alla fall. Dess bättre har vi nu kommit bort från de formuleringarna genom de skrivningar som nu gäller och som vi är överens om.

Låt mig få konstatera att situationen för vårt jordbruk och vår livsmedelsförsörjning naturligtvis hänger intimt samman med den ekonomiska utvecklingen i övrigt i landet. När den socialdemokratiska regeringen år 1976 efter valnederlaget trädde tillbaka hade vi en relativt stabil samhällsekonomi, en god reallönstillväxt, en bra lönsamhet i jordbruket, måttliga prisstegringar och en ökande konsumtion och produktion av baslivsmedel.

Framtiden för jordbruket bedömdes som ljus, och de omställningar och rationaliseringar som genomfördes kunde ske i ordnade och lugna former.

Utvecklingen under åren därefter i svensk ekonomi ledde fram till ett mycket stort budgetunderskott, bristande balans i utlandsaffärerna, kraftiga prisstegringar och en mycket högre räntenivå. Orsakerna till detta stod att

finna dels i den svaga tillväxten i världsekonomin, dels i den ekonomiska politik som under dessa år fördes i Sverige av de fyra borgerliga regeringar som med täta mellanrum avlöste varandra.

Effekten blev kännbar även för jordbruket och livsmedelsförsörjningen.

Liksom på andra områden i samhället drabbades i första hand de mest sårbara grupperna. Inom jordbruket kom de nyetablerade och räntetyngda i svårigheter, medan de som i utgångsläget var mer välbeställda klarade sig bättre.

De jordbrukspolitiska riktlinjer som riksdagen hade fattat beslut om 1977 baserade sig på den gynnsamma situationen vi hade haft ditintills. Effekterna av den ekonomiska utvecklingen under åren därefter skärpte konflikterna med de jordbrukspolitiska mål som uppställdes år 1977 och försvårade möjligheterna att tillgodose dem. 1977 års jordbrukspolitik gick helt enkelt över styr i den ekonomiska utveckling som vi fick uppleva under de borgerliga regeringsåren.

Självfallet blev det den främsta uppgiften för den socialdemokratiska regeringen, när den trädde till, att försöka få ordning på vår ekonomi igen. Det har krävts hårda tag för att pressa ner det stora budgetunderskott som tillkom under åren 1976–1982.

Åtgärderna för att pressa ner budgetunderskottet har tvingat oss till att både spara och skaffa staten nya inkomster, bl. a. i form av avgifter på olika typer av tjänster, avgifter som drabbat alla områden i samhället, också jordbruket.

Den ekonomiska politiken i övrigt har fått gå ut på att försöka hålla kostnadsutvecklingen i samhället under kontroll för att vi skulle få nytta av devalveringen, stärka vår konkurrenskraft, få upp investeringarna och kunna ta ner arbetslösheten.

Den som objektivt vill bedöma den utveckling som skett efter hösten 1982 måste konstatera att den här politiken vänt den ditintills negativa utvecklingen. Sverige kan numera sägas vara på rätt väg igen, även om det återstår – det vill jag gärna understryka – en hel del problem för att säkra möjligheterna till en fortsatt gynnsam ekonomisk utveckling.

Regeringen fann det nödvändigt att se över konsekvenserna för jordbruket och vår livsmedelsförsörjning av den ekonomiska utveckling vi fick under de borgerliga åren.

Vi ansåg det också angeläget att sätta in jordbrukspolitiken i ett vidare sammanhang, i ett livsmedelspolitiskt perspektiv. Alla delarna i den s. k. livsmedelskedjan spelar ju en viktig roll för den slutliga produkten beträffande såväl konsumentpriserna som kvaliteten på våra livsmedel. De är också alla beroende av varandra.

En åtgärd som sänker kostnaderna i ett visst led i livsmedelskedjan kan "ätas upp" i ett annat. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att se livsmedelskedjan som en helhet. Därför behövs en samlad livsmedelspolitik där konsumenten står i centrum. Det är konsumentens krav på säker tillgång till fullgoda och hälsosamma livsmedel till rimliga priser som skall tillgodoses genom livsmedelspolitiken.

Därför tillsatte vi livsmedelsutredningen. Som en utgångspunkt för utredningen fastslogs att huvudmålet för en samlad livsmedelspolitik och därmed också för jordbrukspolitiken måste vara att trygga vår livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som vid avspärrning och i krig. Det skall ske genom en långsiktig och planerad hushållning med de naturresurser som utnyttjas i jordbruket, under starkt hänsynstagande till miljön. Det skall vidare ske genom en rationellt bedriven produktion som ger konsumenterna livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och den som arbetar i jordbruket likvärdig standard med jämförbara grupper.

Familj jordbruket kommer också i framtiden att vara den dominerande företagsformen inom ramen för en geografiskt väldifferentierad jordbruksproduktion. Jag vill också understryka den roll jordbruket spelar för att skapa arbetstillfällen i bygder där annan sysselsättning är svår att få.

Utredningen skulle bl. a. pröva vad den ökade koncentrationen i olika led inneburit för priset och kvaliteten på livsmedlen, men också från beredskaps-, sysselsättnings- och regionalpolitiska synpunkter.

Vi ville också ha prövat vad den koncentration av ägandet som pågår inom livsmedelshanteringen kan komma att innebära för framtiden, och vilken roll de stora multinationella företagen kan komma att spela i sammanhanget. Och vi ville veta mer om den roll som vår föda har för vår hälsa.

Livsmedelskommittén hade tveklöst ett stort utredningsuppdrag.

Med stöd av livsmedelskommitténs arbete kan konstateras att utvecklingen under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet innebar kännbara prishöjningar på livsmedel. Under perioden 1977–1982 steg livsmedelspriserna i konsumentledet med i genomsnitt 10,7 % per år. Samtidigt föll reallönerna med över 8 % på sex år.

Prisökningarna och den minskade köpkraften ledde till att konsumtionen av vissa livsmedel, främst kött och fläsk, minskade. Samtidigt ökade produktionen när jordbrukarna försökte att kompensera en sämre lönsamhet med utökade besättningar och större arbetsinsatser. Det var naturligt att man försökte sig på det.

Jordbruket måste därför i allt högre grad sälja produkterna utomlands med ökade exportkostnader som följd.

Detta har inneburit ytterligare försämrad lönsamhet för jordbruket och verkar på sikt höjande på den inhemska konsumentprisnivån.

För stora grupper av konsumenter, inte minst barnfamiljerna är priset avgörande för vilka livsmedel man kan köpa. Samtidigt som många konsumenter här i landet på grund av prisnivån tvingas avstå från att köpa t. ex. kött i den utsträckning de skulle önska, måste svenskt kött säljas till utlandet till priser som ligger långt under produktionskostnaden. Vi är inne i en ond cirkel, dyrare kött, minskad konsumtion, minskade inkomster för jordbrukarna, höjda priser för att kompensera de minskade inkomsterna osv.

Både från konsumenternas och näringens utgångspunkt är det angeläget att denna onda cirkel bryts.

De växande kostnaderna som i dag satsas för att finansiera en olönsam

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

köttexport måste i stället i högre grad komma den svenska konsumenten till godo.

I den proposition som Anders Dahlgren levererade 1977 konstaterade han att för animalieprodukter bör eftersträvas att balans i stort sett uppnås mellan produktion och avsättningsutrymme inom landet.

Köttkonsumtionen sjönk under åren 1979–1982 med 5 kg per person och år. Hittills har man försökt lösa det här problemet med köttrealisationer med jämna mellanrum. Konsumenterna kan av naturliga skäl inte se det vettiga i att köttet måste hänga i kylhusen och dra kostnader för lagring innan det kommer ut på marknaden till ett pris som de svenska hushållen klarar i sin budget.

Det är därför angeläget att man provar metoder för att mer kontinuerligt anpassa pris och produktion så att man kan återerövra den svenska marknaden. Det är trots allt den som är tryggheten för den svenske bonden. Det är bakvänt när en ökning av produktionen innebär sämre lönsamhet för bonden och dyrare kött för konsumenten.

Att låta skattebetalarna subventionera möjligheten för hushållen i andra länder att köpa vårt kött till vrakpriser samtidigt som priserna stiger här hemma är i varje fall enligt socialdemokratins mening en orimlighet.

Vi löser, uppriktigt sagt, inga problem genom att blunda för verkligheten och konservera förhållanden som inte fungerar bra. Den största björntjäns-ten vi kan göra näringen är att säga: Fortsätt att producera oberoende av konsumenternas efterfrågan, staten betalar. Eftersom ingen ansvarsfull regering kan acceptera en sådan politik, blir näringen med en sådan inställning sin egen prispress genom allt större kostnader för en olönsam export.

Jag inser naturligtvis att det här inte är några lätta problem för näringen att lösa. Neringen har ett betydelsefullt stöd från samhällets sida i gränsskyddet och prisregleringen. Staten kan inte dessutom reglera fram en produktionsstyrning, som resulterar i fullständig inhemsk balans i tillgång och efterfrågan på livsmedel. Det skulle medföra så starka ingrepp i produktionen att eventuella kortsiktiga samhällsekonomiska vinster snart skulle uppvägas av kostnaderna för att bl. a. ordna en stor regleringsapparat. På längre sikt skulle troligen ett sådant system med detaljstyrning av olika produkter för en hel näringsgren med över 100 000 egna företagare också leda till en stagnerad utveckling och ett efterblivet svenskt jordbruk i förhållande till omvärlden. Neringen måste ta eget ansvar för att vi får en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på livsmedel.

Den debatt som förekommit har framför allt gällt frågan om åkerjorden. Centern har påstått att 300 000 hektar skall läggas ner och att detta är den uppfattning socialdemokratien står bakom. Man har t. o. m. portionerat ut denna areal på olika kommuner i landet. Låt mig slå fast att det inte föreligger några socialdemokratiska förslag med den inriktningen.

Livsmedelskommitténs majoritet, som i dessa stycken bestod av socialdemokrater, folkpartister och moderater, pekade för sin del på olika tänkbara möjligheter som skulle kunna utnyttjas för ett bättre utbyte av den areal vi

inte behöver för vår egen livsmedelsförsörjning, vår beredskapslagring och våra utfästelser till katastrofhjälp och livsmedelsbistånd. Man underströk det värde som åkerarealen har som produktionsresurs. Man pekade på de negativa konsekvenser som en nedläggning av åkerareal skulle få för landskapsbild och regionalpolitik. Man pekade på den roll nuvarande åkerareal kan komma att spela om vi vill utveckla ett mindre kemikalieberoende jordbruk.

Man insåg att en anpassning till alternativ produktion av andra grödor än dagens inte kan ske över en natt, utan tar sin tid och att jordbruket därför måste beredas möjligheter till rimliga förhållanden under anpassningen.

Att centerpartiet tror sig vinna fördelar av att tillvita sina politiska motståndare åsikter och ståndpunkter som dom inte har är uppenbart. Envist vidhöll man i debatten påståenden att moderater, folkpartister och socialdemokrater ville lägga ner 300 000 hektar åkermark.

Sedan centern numera kompromissat sig samman med moderater och folkpartister om hur stort statens resp. jordbrukets ekonomiska ansvar skall vara för spannmålsöverskottet och därvid kraftigt prutat på sina ursprungliga ambitioner borde anständigheten bjuda centern att upphöra med sin osannfärdiga skrämselfpropaganda.

Jag märkte att Anders Dahlgren i sitt inlägg försökte att fortfarande hålla liv i detta påstående. Jag måste erkänna att jag från början när vi diskuterat dessa frågor har haft en känsla att man inom centern är besviken på att vi inte motsvarar de förväntningar man haft om att vi skulle inta en ståndpunkt, som centern i valrörelsen skulle kunna slå på. Men vi intar inte den ståndpunkten. Det är alltså inte våra program som skall refuseras, utan det är centern som får se över sina.

Det finns anledning att i det här sammanhanget också notera moderaternas och folkpartiets agerande. Först kommer man på sakliga grunder överens med socialdemokraterna i utredningen om fördelningen av kostnadsansvaret. Därefter öppnar sig en möjlighet att tillfoga regeringen ett nederlag. Då låter man de sakliga skälen fara.

Att Ulf Adelsohn och moderaterna i sin iver att tillfoga regeringen ett nederlag skulle agera på det sättet var i och för sig ingen överraskning, det skall jag gärna medge. När en sådan möjlighet öppnar sig väger den sparsamhet man pläderar för när man vill försämma förhållandena för sjuka och arbetslösa lätt.

Men att folkpartiledaren Bengt Westerberg skulle ha så lätt att springa ifrån uttalade överenskommelser och offentligt deklarerade ståndpunkter var för mig personligen en besvikelse, inte minst därför att folkpartiet i sammanhanget körde över jordbruksministern i folkpartiregeringen Eric Enlund, som jag lärde mig betrakta som en hederlig karl.

Jag förstår nu att det gäller att vid bedömningen av folkpartiets inställning i de politiska sakfrågorna inse vad som för folkpartiet är huvudsak och bisak. Att tillfoga regeringen nederlag oberoende av den sakliga motiveringen är uppenbarligen huvudsaken. Detta underströk också Börje Stensson i ett av

sina inlägg. Det är viktigt att få ett regimskifte, och då får det andra underordna sig.

Sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl, vid sidan om försörjningspolitiska skäl ur beredskapssynpunkt, talar för att jordbruksproduktionen i norra Sverige bör bibehållas på nuvarande nivå. Jordbruket i norra Sverige får mot den bakgrunden, enligt min mening, på ett oskäligt sätt vara med och ta stötarna för överskotten.

En uppräknig av prisstödet till jordbruket i norra Sverige föreslås i propositionen ske fr. o. m. den 1 juli i år. Det var naturligt för regeringen att följa livsmedelskommitténs enhälliga förslag. Med hänsyn tagen till vårt generella önskemål att få en bred samling kring livsmedelspolitiken baserades, som Håkan Strömberg nyss sade, praktiskt taget hela propositionen med något litet undantag på livsmedelskommitténs förslag, i syfte att underlätta denna breda samling. Det är tillfredsställande att ytterligare medel under utskottsbehandlingen kunnat ställas till förfogande för stödet till jordbruket i norra Sverige.

Det hade varit helt orimligt att i stället öka det generella stödet till spannmålsodlingen, som de borgerliga partierna föreslår. Jag har vid åtskilliga tillfällen markerat som min och regeringens ståndpunkt, att de av den ekonomiska utvecklingen under de borgerliga regeringarna särskilt hårt drabbade jordbrukarna, som i hög grad finns i norra Sverige, i första hand skulle ha rätt att påräkna stöd från samhällets sida.

Det skulle vara fel att den som etablerade sig med stöd och råd från samhällets sida, som är väl skickad att vara jordbruksföretagare och uppenbarligen skall vara morgondagens jordbrukare skall behöva gå från gård och grund och ställa sig i arbetslöshetskön därför att han drabbats av en ekonomisk utveckling som han inte haft den minsta möjlighet att påverka.

Denna jordbrukares situation kan vi inte klara med generella åtgärder. I ett läge med begränsat ekonomiskt utrymme är det självklart i första hand sådana jordbrukare som bör komma i fråga för samhällets insatser. Det är därför tillfredsställande att särskilda medel också kan ställas till förfogande för sådana åtgärder.

Nu har man från folkpartiets och moderata samlingspartiets sida sagt nej till att göra på det här sättet. Jag menar att detta avslöjar även hur de ser på vad man kan göra i en situation som vi alla måste vara överens om är av den karaktären att vi i första hand måste inrikta åtgärderna på dem som bäst behöver vårt stöd.

Detta om de akuta fallen. En särskild översyn bör dessutom, som föreslås i propositionen, göras av de nyetablerade och högt skuldsatta jordbrukarnas problem. Det blev en sådan utveckling under de borgerliga åren att det är nödvändigt att se över vilka konsekvenser det som hände då kan ha för fortsättningen.

Jordbrukets roll i vår miljöpolitik har under senare tid tagits upp i debatten – med all rätt. Vi måste beakta de långsiktiga effekterna på miljö och livsbetingelser av våra produktionsmetoder.

I den proposition för förbättrad kemikaliekontroll som regeringen lagt

fram och riksdagen antagit föreslår vi också en betydande skärpning av användningen av bekämpningsmedel. Vi inför förbud mot flygbesprutning över åkermark. Vi ger myndigheterna i uppdrag att se över den programmerade besprutningen. Vi vill ha bort den onödiga användningen av bekämpningsmedel.

Inom animalieproduktionen har man inte alltid i tillräcklig omfattning beaktat djurens naturliga beteende, varför negativa effekter beträffande djurens hållbarhet och motståndskraft mot sjukdomar, med negativa effekter också på livsmedlens kvalitet. Vi måste därför nu allvarligt överväga möjligheterna till sådana produktionsformer som med bibehållande av hög effektivitet motverkar dessa risker.

Vi satsar därför på en integrerad forsknings- och utvecklingsverksamhet om alternativa produktionsformer på jordbrukets och trädgårdsnäringsområden. Den bör åstadkommas inom ett sammanhållet program. Huvudansvaret för att upprätta ett sådant program och stödja forsknings- och utvecklingsverksamheten inom detta område har lagts på skogs- och jordbrukets forskningsråd, som inom kort skall presentera sitt program.

Forskningen om livsmedlens kvalitet måste ägnas ökad uppmärksamhet. Livsmedelsforskningen skall ju försöka ge svar och även bidra till att öka förståelsen för sambanden mellan kost och hälsa. Den skall också ge underlag för produktutveckling inom hela livsmedelskedjan.

Regeringen har i en proposition om livsmedelsforskningen föreslagit ökade resurser till forskningen om våra livsmedel.

En effektiv livsmedelskontroll är en viktig byggsten i en god livsmedelspolitik. Konsumenterna måste veta vad de får för pengarna och att kvaliteten på livsmedlen håller vad de lovar. En särskild utredning ser för närvarande över livsmedelskontrollen på regeringens uppdrag.

Herr talman! Den debatt om vår livsmedelsförsörjning som vi har fått i gång som ett resultat av livsmedelskommitténs arbete har varit både nyttig och nödvändig.

Å ena sidan står det klart att Sverige inte isolerat kan gå över till en frihandelspolitik på detta område. Det skulle slå ut stora delar av det svenska jordbruket och i övrigt i olika avseenden få sådana konsekvenser för samhället att den tanken avisats av en nära nog enhällig remissopinion.

Å andra sidan måste man komma till rätta med de orimligheter som uppstått genom den obalans vi fått mellan produktion och konsumtion.

Boven i dramat är de effekter på regleringssystemet som följde av den ekonomiska utvecklingen under de borgerliga regeringsåren. Att vi får ordning på Sveriges ekonomi är därför en av förutsättningarna. Att vi får en bättre anpassning av produktionen till våra behov är en annan.

När jordbrukarna själva, som nu är fallet, börjat inse att det blir nödvändigt att i högre grad satsa på att den svenske konsumenten kan få en köttbit på bordet än att offra alltmera pengar på att få ut ett växande överskott av kött på världsmarknaden till allt sämre priser, har det kommit in mera realism i debatten.

Om livsmedelskommittén inte har kunnat lösa alla uppgifter som väntar

om vi vill åstadkomma en livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende av hela svenska folket, tror jag ändå att vi genom propositionen, som i huvudsak baserats på livsmedelskommitténs förslag, lägger grunden till en mera konstruktiv debatt om dessa viktiga frågor och till åtgärder som pekar i rätt riktning.

Det är självfallet inte möjligt att på två år förändra en jordbrukspolitik som bedrivits i fyrtio år till en livsmedelspolitik inriktad på konsumenternas behov.

Ytterligare utredningsarbete måste följa, bl. a. om förhållandena inom industri- och handelsleden och med sikte på den viktiga frågan om livsmedlens kvalitet.

Det har ju stormat en del kring jordbruksfrågorna under den allra senaste tiden. Man talar om en het sommar.

Reservationerna mot regeringens förslag står dess bättre inte i proportion till tonläget i debatten. Även om många reservationer är fogade till utskottets betänkande, råder det en betydande enighet om de stora dragen i politiken, vilket också Arne Andersson i Ljung gav uttryck för.

Vi är överens om att vi inte kan tillämpa frihandelns principer på detta område.

Vi är överens om att frågan inte gäller om vi skall lägga ner 300 000 hektar jordbruksmark, utan hur vi skall kunna utnyttja vår åkermark bättre, såväl för egen livsmedelsförsörjning som – i den mån den inte behövs för detta eller för våra åtaganden i samband med katastrofhjälp och bistånd – för produktion av andra grödor.

Vi är beredda att forska om och utvärdera dessa möjligheter. Regeringen har t. ex. tillsatt en parlamentarisk utredning för att undersöka förutsättningarna för låginblandning av bl. a. etanol i bensen och möjligheterna att över huvud taget utnyttja motoralkoholen som drivmedel.

Av de 38 borgerliga reservationerna är, som Håkan Strömberg sade, endast 2 gemensamma för alla de tre borgerliga partierna. När dessutom oenigheten är stor emellan de borgerliga partierna om livsmedelssubventioner, finansiering och mycket annat, saknas i den meningen ett alternativ till regeringens politik.

Jag är nu, liksom tidigare, övertygad om att även vår jordbruks- och livsmedelspolitik är betjänt av en konstruktiv och saklig debatt, där man tar till vara möjligheterna att skapa breda lösningar, i stället för att profilera sig och söka konfrontation.

Jag kan mot bakgrunden av min nu relativt långa politiska erfarenhet, herr talman, till slut inte avhålla mig från några reflexioner kring den roll den nuvarande politiska blockbildningen spelar i den fråga vi här diskuterar.

Avgörande för utvecklingen inom jordbruksnäringen har under de tidigare gynnsamma åren varit utvecklingen av ett samhälle, som byggde på välfärdspolitikens grund. Det misstag som, enligt min mening, centern begår, i den mån centern vill verka för goda förhållanden för jordbruket, är att centern tar steget över till höger i politiken, där moderata samlingspartiet

driver kravet på systemskifte och lockar centern med i sina angrepp på välfärdsstaten.

Det finns ingen näring som mår bättre av att alla kan äta sig mätta än jordbruksnäringen. Att de stora löntagargrupperna har det hyggligt är därför av avgörande betydelse för jordbrukarnas situation.

Vi som var med redan på 1930-talet kan vittna om hur naturligt detta samband lade grund för en politik, som så småningom skulle förändra Fattigsverige till ett välfärdssamhälle.

Den välsituerade kan inte äta sig mer än mätt. Det gör han redan nu. Han ökar och förbättrar inte sin livsmedelskonsumtion, därför att han genom försämringen av sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring och andra sociala trygghetsförmåner kan få mera tillbaka på skatten. Men den som drabbas av dessa försämringar måste dra åt svängremmen.

Inser inte Anders Dahlgren att centern med sin högervändning hoppat i galen tunna? Det påslag som ni vill göra på stödet till jordbruket väger i den här jämförelsen mycket lätt i det långa loppet.

Centern sviker genom sitt engagemang på högerkanten de värderingar som lade grunden till ett samhälle, som socialdemokratin nu får försvara mot högerkrafternas attack. Centern sviker därmed också många jordbrukare, som ingenting har att hämta i högerkrafternas politik för de mera välsituerade, men som är beroende av att vi kan fortsätta att utveckla välfärdssamhället.

Anf. 47 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar verkligen att jag bara har tre minuter till mitt förfogande. Jordbruksministern är ju en märklig man. Han varken ser eller hör, utan läser bara obekymrat upp ett anförande som i långa stycken saknar förankring i verkligheten.

Jordbruksministerns fråga till mig om jag inte var bekymrad inför det samarbete som han menade finns mellan centern och moderaterna gör att jag för min del vill fråga: Var inte jordbruksministern bekymrad, när moderaterna slöt upp i LMK på socialdemokraternas linje? Jag hörde aldrig att jordbruksministern vid det tillfället gjorde några skarpa utfall mot moderaterna och betackade sig för deras hjälp.

Vad som nu hänt är att partierna står bakom 1977 års politik. Det är naturligtvis inte lätt att vara jordbruksminister och ha blivit så grymt övergiven, att utskottsfolket tvingas uppta förhandlingar med kommunisterna för att propositionen över huvud taget skall gå igenom. På väsentliga och viktiga punkter har nu propositionen förändrats till det bättre.

Centern har aldrig påstått att 300 000 hektar åkermark skall läggas ned, men centern har sagt att LMK-utredningar har visat att vi har minst 300 000 hektar åkermark för mycket. Och i mitt språkbruk är detta detsamma som nedläggning. Inte någonstans i utredningen och inte någonstans i propositionen tar jordbruksministern ansvar för detta. Göm er inte bakom uppgörelsen 40-60. Det är inte tillräckligt, vilket jag också har sagt till John Andersson. Det avgörande är naturligtvis att staten tar ett övergripande ansvar för

överproduktionen. Gör staten inte detta blir det prispress, åkernedläggelse och avfolkning. Läs gärna, herr jordbruksminister, på s. 36 i utskottsbetänkandet. Där står det bl. a.: "Utskottet delar regeringens uppfattning att det i första hand bör ankomma på jordbruket att aktivt arbeta för att anpassningsåtgärderna på vegetabilieområdet leder till att samhällets delansvar i finansieringen av överskottsproduktionen kan upphöra."

Tidigare har jordbruksministern, liksom LMK, sagt att det skall vara balans på animalicsidan. Överskottet skall tas i form av spannmål. Nu säger man t. o. m. att överskottet skall försvinna på vegetabilieområdet. Tala då om vad marken skall användas till, när ni inte ens har ett förslag beträffande energigrödor, etanol eller annat.

Anf. 48 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jordbruksminister Svante Lundkvist har angripit min partiledare Bengt Westerberg, och det hugget får väl sitta kvar tills de träffas.

Svante Lundkvist säger vidare att en övergripande målsättning har varit att tillfoga regeringen ett nederlag. Detta har, som jag ser det, inte varit något självändamål. Man skall givetvis uppnå någonting med ett sådant handlande, och jag menar att vi gjorde detta vid jordbruksutskottets behandling av det ärende som har med frågan om 40 eller 60 % att göra. Ett gemensamt ståndpunktstagande måste givetvis vara av mycket stor betydelse för en eventuell regeringskoalition mellan tre partier – det tror jag Svante Lundkvist bättre än de flesta förstår.

När företrädare för näringen uttalade att fördelningen 60 % för staten och 40 % för näringen kunde vara acceptabel, var vi beredda att ställa upp på detta. Jag tycker inte att det är något fel i att ta intryck av vad också de berörda anser. Man kan säga att det förefaller som om socialdemokraterna i detta sammanhang helt har tappat ambitionen att komma på talefot med bönder.

Jag frågar mig varför man först vid jordbruksutskottets behandling upptäckte de mycket hårt skuldsatta och i mycket akut, besvärlig situation varande jordbrukarna. Departementet borde långt tidigare ha känt till deras svårigheter, så att det hade kunnat specialdestinerats en summa och inte blivit något som man köpslår om.

Anf. 49 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag är måhända en aning överraskad av jordbruksministerns avslutning på sitt anförande. Jordbruksministern förde där resonemang om blockpolitiken såsom vore han omedveten om att det handlar om åtminstone två block.

Är det för socialdemokratin så självklart att man för att rädda det block som nu tydligen står jordbruksministern allra närmast då och då får ta fram portmonnän och slänga upp några hundra miljoner? Vi har inte haft några pengar i den storleksordningen att bolla med. Men när det stod klart för oss vad jordbruket kunde nöja sig med i en hårt pressad ekonomisk situation, tyckte vi att kraven ändå låg inom rimlighetens gräns. Det är detta som ligger

bakom jordbruksministerns något långsökta insinuans om att det har varit viktigare att åsamka socialdemokratin ett nederlag än att tillföra jordbruket 80 miljoner, eller kanske något mera. Skulle vi inte kunna bli överens om att jordbruket generellt mår gott av denna extraförstärkning?

Det finns ett nära samband mellan denna ståndpunkt och den som jordbruksministern med ett visst patos senare gav uttryck för, nämligen värdet av de 40 miljoner kronorna. Jag vill, liksom Börje Stensson för en stund sedan gjorde, uttrycka min förvåning över att det kom som en överraskning för departementet att det fanns sådana grupper bland jordbrukarna som hade det mycket svårt. Propositionen lades fram så sent att det sannerligen inte är något som har hänt sedan dess. Det hade varit rimligt att redan i propositionen tillgodose dessa jordbrukares behov. Vi tycker i och för sig inte det är fel, men det var svårt för oss att ta ställning till det. Vi har inte kunnat vara med om det.

Från den utgångspunkten, jordbruksministern, är det emellertid långt viktigare att vi för en jordbrukspolitik, som långsiktigt har den inriktningen att vi inte får in flera i de skadelidandes fålla och då och då tvingas göra brandkårsutryckningar med 40 milj. kr. därför att man för en felaktig jordbrukspolitik i Sverige.

Jag sade avslutningsvis i mitt första anförande att det är långsiktigheten som betyder mest för svenskt jordbruk. Vi bör inte "kratta omkring" med en mängd avgifter som på sikt avlövar jordbruket, icke på grund av storleken på varje enskild avgift utan därför att de sammantagna betyder väldigt mycket. Vi arbetar för långsiktigare lösningar och tror att det är ett hederligt alternativ till den jordbrukspolitik som jordbruksministern med stöd av vänsterpartiet kommunisterna nu för.

Vi känner oss faktiskt tryggare i sällskap med de borgerliga partierna på den här punkten och tänker nog fortsätta med det. Den oro ni hyser för en borgerlig jordbrukspolitik kan ni väl vänta med tills vi har prövat den några år och sett hur det går.

Anf. 50 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill naturligtvis utnyttja detta tillfälle för att ställa några korta, enkla och raka frågor till jordbruksministern. Men först vill jag säga att jag instämmer i många av de reflexioner som jordbruksministern gjorde i slutet av sitt anförande.

Jordbruksministern sade att det för stora grupper, inte minst för barnfamiljerna, är priset som är avgörande för vilka livsmedel de kan köpa. Jag drar då slutsatsen att jordbruksministern har ambitionen att hålla livsmedelspriserna nere. Detta föranleder några frågor till jordbruksministern.

Om regeringen får som den vill kommer det fram t. o. m. den 1 januari 1986 att bli 1 miljard kronor i matprishöjningar. Ovanpå detta kommer olika handelspåslag och till sist den orättvisa matskatten. Summan blir uppskattningsvis 1,5–2 miljarder kronor i matprishöjningar. Nettoskatten på maten har under perioden 1978–1984 stigit med 210 %. Vilken omtanke har jordbruksministern om barnfamiljerna och om andra grupper med små

ekonomiska resurser, när regeringen tillåter att den orättvisa matskatten får driva upp matpriserna på detta sätt?

Vidare visar jordbrukarens andel av matkronan en sjunkande tendens. Anser jordbruksministern att det finns ytterligare kostnadsinbesparingar att göra på det området? Om jordbrukaren t. ex. skulle arbeta helt gratis, med hur mycket skulle då matpriserna sjunka, uttryckt i procent?

Nästan hälften av matkronan går till moms och till handelsleden. Vad anser jordbruksministern om detta? Föranleder detta några ytterligare åtgärder?

Herr jordbruksminister! Borde inte ett avvecklande av den orättvisa matskatten vara en förstahandsuppgift? Dels skulle vi då få billigare livsmedel, dels skulle det bli möjligt att ge jordbruket bättre förutsättningar utan att det drabbar konsumenterna.

Jordbruksministern har här använt uttrycket "ond cirkel". Men, jordbruksministern, handen på hjärtat: Är det inte den orättvisa matskatten som i det här sammanhanget åstadkommer den onda cirkeln?

Anf. 51 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! För att börja med att kommentera John Anderssons inlägg vill jag säga att vi inte har en likadan portmonnä som John Andersson har. Han har en mycket större portmonnä och tillgång till betydligt mera pengar.

I ett läge när vi icke har möjligheter att avskaffa matmomsen, när vi alltså inte kan ta fram 16 miljarder kronor, tycker vi det är angeläget att slå vakt om mjölksubventionerna, och det anstränger vi oss att göra. Även på den punkten får vi kritik – både moderater och folkpartister vill ju avskaffa mjölksubventionerna – men vi håller fast vid att mjölksubventionerna betyder så mycket för barnfamiljerna att man inte skall röra dem.

Arne Andersson i Ljung liksom också Börje Stensson talade om att vi blivit överraskade och att vi plötsligt kommit på att det fanns svårt skuldsatta jordbrukare.

Jag kan utan vidare erkänna att jag redan när vi var i opposition for upp till Norrbotten. Jag konstaterade då vad som höll på att hända. Det första som skedde var att jag tog kontakt med lantbruksstyrelsen och bad om en inventering. Jag ville veta hur man bedömde och hur man såg på läget i de norra delarna av landet. Det föreföll mig nämligen som om svårigheterna var särskilt stora just där, kanske bl. a. beroende på att ett och annat jordbruksföretag hade etablerats under den borgerliga tiden på premisser som inte var särskilt välgrundade.

Lantbruksstyrelsen har ju möjligheter att inom ramen för sitt bemyndigande agera i sådana här sammanhang. Men vi har hela tiden sagt oss att vi är tvungna att finna former för ett aktivare agerande beträffande de mest akuta fallen. Det har jag faktiskt hela tiden sett till att lantbruksstyrelsen varit inne på. Det gäller alltså två saker – dels de mest akuta fallen, dels den översyn som måste göras när det gäller situationen för de skuldsatta över huvud taget. I det avseendet kommer vi att göra den översyn som propositionen har förordat. Jag hoppas att riksdagen ansluter sig till det förslaget.

Börje Stensson sade: Självfallet är det inte alls så, att vi till varje pris vill gå emot regeringen. Men det är klart att vi även i den här frågan måste agera så, att vi kan öka förutsättningarna för ett regimskifte.

Det är ungefär vad jag sade. I livsmedelskommittén försökte vi att hitta möjligheter till en bred lösning. Jag tror att både folkpartiet och moderaterna när det gäller livsmedelskommitténs arbete ansåg att centerpartiet lade fram förslag som det var orimligt för något parti att ansluta sig till. Vi lyckades då nå en överenskommelse som vi tyckte var rimlig. Men även i detta avseende har Stensson gjort klart att det för folkpartiet är viktigare att få till stånd åtgärder som underlättar ett regimskifte. Därmed får saken i de här frågorna ge vika. Det är intressant att konstatera detta.

Sedan till Anders Dahlgren. Han säger: Är det ändå inte så, att man tänker utvärdera, efter fem års tid, resultatet av de förändringar som kan ha uppstått i samband med den anpassning som bör kunna ske gradvis inom jordbruket och med stöd av det statliga engagemanget när det gäller de 40 procenten? Är det inte så, att man då kan konstatera att staten på grund härav ålägger jordbruket ett sådant ansvar att det måste bli fråga om en nedläggning av jordbruksföretag?

Jag måste säga att det är en oerhört pessimistisk inställning som Anders Dahlgren har i fråga om förutsättningarna över huvud taget att åstadkomma någonting som är bättre än det vi har i dag när det gäller att utnyttja vår åkerareal. Det måste väl ändå vara riktigt att vänta sig att jordbrukarna är positiva till och intresserade av att finna möjligheter att odla grödor som ur ekonomisk synpunkt kan vara mera intressanta för jordbruket. Jag vet att ett sådant intresse finns. Det är inte så få jordbrukare i dag som t. ex. har gått över till att odla proteingrödor – vilket naturligtvis är värdefullt. Det är det intresset som vi vill ta vara på. LRF för sin del har förordat etanolproduktion, och det gör även centern. Vi har sagt att vi måste veta något mera om detta innan vi drar i gång en fabrikation av etanol. Vi måste veta hur vi skall utnyttja etanolen och eventuella motoralkoholer i vår energiförsörjning. Det kan ju inte vara en förstahandsuppgift i fråga om energiförsörjningen att utnyttja spannmål, utan det är fråga om att lösa energiförsörjningsproblem. Dessa måste vi ha ett riktigt grepp om, så att vi inte i det här sammanhanget drar på oss nya problem.

Allra sist: Jag såg att Anders Dahlgren blev något konfunderad vid slutet av mitt anförande. Möjligheten att skapa hyggliga förhållanden för jordbruket i det här landet är emellertid beroende av i vilket samhälle vi skall leva i framtiden. Detta är en insikt som både Anders Dahlgren och jag har – jag har den i varje fall fortfarande, jag vet inte om Anders Dahlgren har det.

I början på 1930-talet baserade vi hela uppläggningsen av en aktiv konjunkturpolitik och viljan att göra någonting för människorna och förändra det här samhället på bl. a. insikten att de stora, breda folklagren – löntagare, jordbrukare, osv. – var beroende av varandra. Nu arbetar moderata samlingspartiet för ett systemskifte. Man accepterar inte välfärdsstaten. Man accepterar inte, de värderingar som har legat till grund för hela den uppläggning av utvecklingen som vi har haft under dessa år. I fråga om

detta sitter centerpartiet i moderaternas släpkärra.

Det skulle förvåna mig om inte Anders Dahlgren innerst inne – jag tycker att jag känner honom så pass bra – understundom mår litet illa av att veta att det här inte kan vara i linje med de värderingar som hans parti tidigare har haft. Jag kan förstå att han och hans parti befinner sig i ett politiskt predikament. Men jag tror att det skulle vara värdefullt om centerpartiet tog sig en ordentlig funderare på hela den här problematiken, innan man definitivt sätter sig fast i högerburen och därmed medverkar till det systemskifte i detta avseende som moderaterna nu med full styrka i den borgerliga delen av parlamentet vill driva så hårt. Det är fundamentalt, Anders Dahlgren, för dessa diskussioner. Det är när de många människorna kan äta sig mätta som vi har bättre förutsättningar att lösa även jordbrukets problem.

Anf. 52 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag har full förståelse för att jordbruksministern inte vill diskutera jordbrukspolitik utan i stället vill diskutera allmänpolitik. Jag har full förståelse för det, och jag skall inte klandra honom för det. Jag skulle ha gjort exakt likadant, om jag hade haft lika dåligt på fötterna i sakfrågan som jordbruksministern.

Men, jordbruksministern, tro för all del inte att bönder är dumma, för det är de verkligen inte. De har i alla tider odlat de grödor och bedrivit den produktion som de fått det största utbytet av. Det kommer de att fortsätta med. Problemet är bara att jordbruksministern genom att ge allmänna råd och anvisningar, vilket socialdemokraterna är duktiga på, tror att han skall kunna rädda dessa 300 000 hektar utan att säga vad de skall användas till och utan att stimulera till någon användning av dem. Ni utreder etanolen, och ni hoppas att det skall bli någonting av det. Men lika litet i denna fråga som i ert miljöarbete – exempelvis beträffande den blyfria bensinen och beslutet om subventioner och om inblandning av etanol i bensinen – kommer ni till skott. Ni gör ingenting annat än talar.

Var i propositionen eller i utskottets majoritetsskrivning finns det en garanti för att dessa 300 000 hektar skall odlas? Ingenstans! Är jordbruksministern medveten om att det varje sekund försvinner 1 hektar åkermark ur produktion på grund av ökenutbredning i världen – 1 hektar varje sekund. Sveriges överkapacitet på 300 000 hektar försvinner då på fyra dygn. På fem veckor föds 8 miljoner människor. På fyra dygn föds nära 1 miljon människor. Ändå ger ni socialdemokrater med allt ert vackra tal om solidaritet inte någon som helst garanti för att vi fortsättningsvis skall kunna odla denna mark, utan ni hänvisar till utredningar och hyser fromma förhoppningar om att problemet skall lösas. Men hela tiden ställer ni krav på utövarna, på dem som skall leva på marken, att de skall anpassa sig till en situation där man inte producerar mer än vad svensken äter upp. Jag tycker inte det är hederligt, herr jordbruksminister. Jag tycker inte det är hederligt att lägga ansvaret för det öppna landskapet, beredskapspolitiken, regional-

politiken på utövarna – de utövare som ni samtidigt inte ger några garantier. Vi kommer aldrig att acceptera en sådan politik.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 53 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag kan inte vara speciellt ömsint beträffande den socialdemokratiska regeringen. Det finns många anledningar till att vi behöver byta regim i landet. Jag vill ha bort löntagarfonderna. Jag var inte med på den bensinskatteshöjning som vpk och socialdemokraterna ordnade i höstas. Jag tycker inte skatterabatten är särskilt bra. Den fördubblade bilaccis som nu skall genomföras, förmodligen också den med hjälp av vpk, är kvartalspolitik som vi egentligen inte har råd med i det här landet. Det finns alltså många anledningar till att vi behöver ha en annan regim.

Jordbruksministern var inne på mjölksubventionerna. Enligt folkpartiets förslag skall inte en enda krona försvinna vid saneringen av budgeten. Vi har hela tiden sagt att dessa medel skall gå till stöd åt barnfamiljerna. Barnstödet skall höjas med dessa pengar under en treårig avvecklingsperiod, som är den tid vi har talat om. Jag lade också märke till att jordbruksministern sade att mjölksubventionerna är av största vikt just för barnfamiljerna. Nu är det ju så att många andra också får del av dem på bekostnad av bättre stöd till barnfamiljerna. Jag vet inte om vi har råd med det.

Beträffande samhällskostnaden för överproduktionen vill jag fråga: Är det inte viktigt att få med näringens företrädare i den här frågan? Jag tycker att socialdemokraterna borde ha lyssnat litet mer lyhört på uttalanden från dem som mer direkt arbetar i råvaruproduktionen. Ett sådant lyssnande och agerande kunde ha varit en mycket viktig byggsten i en ny plattform, varifrån ett förtroendefullt samarbete med näringens företrädare kunde ha börjat för att sedan fortsätta.

Anf. 54 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! De som av olika intressen till äventyrs läser det här protokollet kommer säkert att förvånas mycket över jordbruksministerns inlägg. Som för dagen förste företrädare för moderata samlingspartiet har jag i ett inlägg för ett par timmar sedan framfört den syn på jordbrukspolitiken som vi har. Det måste i hög grad förundra en läsare av protokollet att detta kan göras till den märkliga politik och den konstiga högerbur vari en samling borgerliga partier kan enas. Det är ju helt enkelt en jordbrukspolitik varom vi är överens, varom vi i stora delar är överens också med er socialdemokrater. Jag tycker att resonemanget om blockpolitik, herr jordbruksminister, var en ganska misslyckad del av ert inlägg. Vi kan väl för vårt vidkommande kosta på oss att glömma det.

Ännu konstigare blev det. Vi gjorde faktiskt det påståendet att det var litet sent påkommet med de 40 miljonerna. I ett försök att prydligt legalisera åtgärden och tala om att den ingalunda var hastigt påkommen berättade jordbruksministern att han redan för flera år sedan – jag är övertygad om det – reste omkring i Norrland och tittade på svaga jordbruksföretag. Det är ju intressant men knappast något stöd för uppfattningen att ni inte redan när ni

skrev propositionen borde ha kommit på att göra någonting åt detta. Sanningen var väl att denna eländiga blockpolitik krävde ett årligt ingripande. Det kostade rasande mycket pengar den här gången. Kommunisterna måste till varje pris fångas in, och det kostade 100 milj. kr.

Klaga sedan inte på att John Andersson har mycket pengar i sin portmonnä, för här var det ni som fick svinga portmonnän ganska duktigt. Jag sade tidigare här i dag att det tog tio dagar och kostade 100 milj. kr. Det är vad den här manövern kostade er, och jag tycker inte att ni hade mycket att yvas över i det sammanhanget.

Anf. 55 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jordbruksministern sade att John Andersson och han själv inte har samma portmonnä, och det är väl tur att vi inte delar på den. Men det handlar här inte om några portmonnäer, utan enligt min mening om hur vi prioriterar de resurser som vi har inom landet. Då måste man t. ex. välja mellan att minska på matmomsen eller att göra en marginalsattesänkning som främst gynnar höginkomsttagarna.

Man kan fundera över varför vi tillåter en kapitalexport på 15 miljarder kronor om året. Man kan också fråga sig om vi skall fortsätta att gynna aktiehandeln genom att matskatten skall vara 22 ½ procentenhet högre än aktieskatten. Man kan ställa sig frågan om det är bättre att miljonärernas eller – vilket man nu talar om – miljardärernas antal ökar än att vi försöker prioritera om resurserna för att sänka matskatten.

Jag tror att det skulle vara möjligt, om viljan fanns, att göra en sådan omprioritering att åtminstone det första steget till en sänkning av matmomsen kunde tas. Oavsett vilken regering vi får framöver kommer allt starkare krav på att något skall göras åt den orättvisa matskatten att tvinga fram åtgärder – och det ganska snabbt. Minns mina ord!

Anf. 56 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skall börja med att vända mig till Arne Andersson i Ljung, som fortfarande tycker att det lät något konstruerat när jag talade om de insikter som jag har beträffande situationen i första hand uppe i Norrbotten men även i stora delar av norra Sverige i övrigt. Det är, som jag antydde förut, så att lantbruksstyrelsen har möjligheter att ingripa. Jag har – vilket lantbruksstyrelsen kan intyga – begärt att det skall göras inventeringar för att vi skall få ett grepp om hur situationen egentligen är. På det ena eller andra sättet måste en rekonstruktion komma till stånd för dem som skall vara morgondagens jordbrukare och som är oförskyllt drabbade av en utveckling under den borgerliga regeringstiden, innebärande att deras kalkyler inte höll trots att de hade följt de råd lantbruksnämnderna hade givit och trots att de hade fått stöd från staten.

Det finns, som jag sade tidigare, ingen anledning till att kanske duktiga personer, som skall vara morgondagens jordbrukare men som har hamnat i denna svåra situation, skall behöva ställas i arbetslöshetskön. Det har hela tiden varit min inställning. Nu fanns det en möjlighet att också ta fram de här

pengarna. Visst kunde vi ha gjort det i propositionen, men det fanns anledning att fundera över i vilka former det hela skulle ske, och då gick det utomordentligt bra att just nu redovisa omfattningen av behoven och att låta riksdagen slå fast att särskilda medel kunde utnyttjas för detta ändamål.

Jag fann för min personliga del att man kanske kunde låta stödet få andra former än om man hade arbetat enbart med det bemyndigande som lantbruksstyrelsen kan ge i denna typ av sammanhang. Konstigare än så är det inte. Jag anser framför allt att de pengar som vi begagnar på detta sätt för att lösa dessa människors problem är riktigare och bättre använda pengar än de pengar som man från borgerligt håll vill ge åt spannmålsjordbrukarna.

Börje Stensson har fortfarande litet bekymmer med regimskiftet. Jag skall inte uppehålla mig vid det resonemanget längre, därför att det är egalt – det är folkpartiets sak att bestämma sig för hur man skall ha det på denna punkt. Jag konstaterar att det inte fanns möjligheter att hålla fast vid den breda lösning som Börje Stensson säger sig eftersträva och som vi redan hade uppnått på utredningsnivå. Det får vara som det vill med den saken.

Anders Dahlgren och Arne Andersson i Ljung viftar bort det fundamentala, när de påstår att jag inte diskuterar frågor som har med jordbrukspolitiken att göra – precis som om den ekonomiska utvecklingen i vårt samhälle inte skulle ha med jordbruket att göra! Självfallet är det så, vilket vi har fått bevis för när den ekonomiska utvecklingen gick snett. Av avgörande betydelse för jordbrukarnas trygghet är att vi styr den ekonomiska utvecklingen genom att hålla fast vid den inriktning vi hade tidigare, nämligen att eftersträva en rättvis fördelning i vårt samhälle i enlighet med välfärdsstatens principer. Det var när reallönerna började sjunka med 8 % som konsumtionen sviktade och effekterna för jordbruket därmed blev påtagliga.

Om man fortsätter att hävda uppfattningen att det är likgiltigt för jordbruksnäringen att vi kan uppehålla konsumtionen och att vi bygger ett samhälle där människor i gemen har möjligheter att äta sig mätta, då nonchalerar och underskattar man det kanske viktigaste elementet för jordbruksnäringen i samhällsutvecklingen. Det är trots allt det som är helt avgörande.

När andre vice talmannen nu snart står inför sin centerpartistämma tycker jag att han skall ta sig en funderare över varthän den politik som moderata samlingspartiet förordar kommer att leda, också med hänsyn tagen till jordbruksnäringen. Det hör faktiskt till bilden. Jag vet att Anders Dahlgren, när han kommer hem till sin kammare och börjar fundera, ger mig rätt på denna punkt. Jag vet att han i varje fall har haft denna inställning, och jag tror inte att han innerst inne har övergett den. Jag inser dock att han just nu befinner sig i ett visst politiskt predikament, som skapar svårigheter för honom.

Jag tror inte att Anders Dahlgren har övergett föreställningen om nödvändigheten av att vi fortsätter att utveckla ett välfärdssamhälle. Det är viktigt också för jordbruksnäringens vidkommande, viktigt för många jordbrukare som inte är betjänta av den utveckling i samhället som moderata

samlingspartiet förordar och som skulle vara förtjänta av mera omtanke, när Anders Dahlgren intar sina ståndpunkter i dessa frågor.

Talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, anmälde att andre vice talman Anders Dahlgren, Arne Andersson i Ljung och Börje Stensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 57 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! Här står då en högerviden – dock ej välsituerad – moderat lantbrukare, enligt Svante Lundkvist. Svante Lundkvist säger att vi skall ha en saklig och konstruktiv debatt. Jag vill i det avseendet ta upp ett par uttalanden, som jag skall återkomma till senare i mitt anförande.

Jag blir något besviken när vännen och ministern Svante Lundkvist gör de missgrepp som han gjorde i slutet av sitt inledningsanförande. Han angrep moderata samlingspartiet för att inte acceptera välfärdsstaten. Han ger sken av att vi inte skulle tillåta de många människorna att äta sig mätta. Svante Lundkvist är ändå en av veteranerna i den regering som i dag har att styra det här landet. Det är verkligen att ta i när Svante Lundkvist talar på detta sätt – allt fler människor tvingas söka socialhjälp och allt fler ungdomar är oroade för sin framtid, bl. a. därför att de inte vet om de får något jobb. Jag tycker att man skall vara litet mer försiktig med orden när man vet att en normalfamilj under de senaste tre åren förlorat ungefär 8 500 kr. i köpkraft på grund av de skattehöjningar och sådant som socialdemokraterna genomfört. Jag tror att beloppet nu är uppe i över 9 000 kr. efter den senaste räntehöjningen, bilaccisen och sådant. Detta kan man inte lasta de borgerliga regeringarna för.

Herr talman! Om man ser tillbaka på historien finner man att vi ungefär vart tionde år i detta land fått ett jordbrukspolitiskt beslut. Om man studerar motiven för besluten och tar del av debatten och utredningsarbetet, finner man att dessa beslut egentligen varit en framskrivning av en utveckling som redan ägt rum. Man har alltså anpassat sig till det läge som rådde.

Låt oss också konstatera att samhällsekonomin och de näringspolitiska förutsättningar som lantbruket arbetar under har betydtt mycket mer än de jordbrukspolitiska besluten.

1960-talet var ett oerhört kärvt årtionde för jordbruket. 1967 års beslut uppfattades av jordbrukarna som mycket negativt. I början av 1970-talet och ända fram till den ekonomiska kraschen i mitten av 1970-talet var utvecklingen för jordbruket mycket positiv. 1977 års jordbrukspolitiska beslut uppfattades som ett för jordbruket positivt beslut. Men den utveckling som vi därefter haft har varit negativ.

Det är ganska intressant att studera historien på detta område. Det framgår då helt klart att ekonomin i samhället är helt avgörande för hur jordbruket har det. Jag tycker att man bör fundera över det. Därför anser jag också att den politiska debatt som vi fört under det senaste året varit ganska underlig. Vi politiker har fört en debatt som egentligen varit destruktiv för

näringen. De aktiva lantbrukarna har hela tiden uppfattat denna debatt som ett angrepp på näringen, och det är inte bra.

Vi har inom näringen – om jag får göra mig till tolk för jordbrukarkåren – fått en känsla av att vi i långa stycken är en belastning för samhället. Det är heller inte bra. Men det är inte så konstigt efter den debatt som förts och med den ekonomiska utvecklingen i samhället, vilken drabbat även jordbruket.

Flera talare – även ministern – har sagt att livsmedelskommittén har arbetat under tidspress. Det är riktigt. Den ende som har ansvaret för det är ministern – det är helt klart.

När propositionen äntligen kom hade den inget framtidsperspektiv. Man rörde om mycket – det framgick även av ministrarnas anförande –, men man gick aldrig på djupet, och man drog inte konsekvenserna av de analyser som gjorts. Propositionens förslag kom ut från utskottet till stor del omarbetat. Utskottet har fått arbeta under mycket stor brådska och har nu lagt fram sitt förslag. Resultatet blev egentligen ingen genomtänkt livsmedelspolitik, det blev en ny jordbrukspolitik. Vi lantbrukare hade önskat en genomlysning av hela livsmedelskedjan. Vi hade ingenting att förlora på det.

Vi tror också, som flera talare har sagt, att vi kommer att få en fortsatt jordbrukspolitisk debatt. John Andersson i vpk säger att han tror att debatten kommer att fortsätta redan om något år. Håkan Strömberg talar om att vi skall "hitta" en jordbrukspolitik. Det förstår jag mer än väl. Han har inte hittat någon än, och han får nog söka ytterligare. Och Svante Lundkvist talar om livsmedelspolitiken, men jag uppfattar det så att den inte är genomlyst.

Sveriges bönder hade gärna sett att vi fått en genomlysning av hela livsmedelskedjan. Jag blir förvånad när det här, från krafter som talar om marknadsekonomi och sådant, talas om Kooperationens monopolställning. Så länge Kooperationen arbetar på samma villkor som andra företagsformer får den bli hur stor som helst! Så länge vi har mätare av konkurrens är det ingen fara! Det skulle således ha varit intressant att få den nämnda genomlysningen, antingen den hade varit positiv eller negativ för Kooperationen. Hade den varit negativ – vilket jag inte tror – hade bönderna varit mycket tacksamma för att få veta det, och i så fall skulle det rättas till.

Herr talman! Sveriges jordbruk har två vägar att gå. En reglerad och av politiker styrd väg, utvecklingshämmande och för brukarna ganska ointressant. Vi har den andra vägen att gå: Vi kan välja ett samhälle med ett friare och öppnare näringslivsklimat. Det skulle skapa en näring i utveckling och med framtidstro. Vi måste få en förbättring av det näringspolitiska klimat som vi lantbrukare skall jobba i. Den moderata skatte- och avgiftspolitik – som Svante Lundkvist benämner högerpolitik – skulle ge ett sådant klimat.

Jag vill här nämna en rad faktorer som påverkar jordbrukarnas arbetsförhållanden: Fastighetsskatterna, gödselmedelsavgifter, avgifter på växtskyddsmedel, arvs- och förmögenhetsbeskattningen, skatt på i företaget arbetande kapital, generationsskiftesproblematiken och, om jag får vidga debatten litet, skogsvårdsavgifter och skogsvårdslagstiftning, jordförvärvslagstiftningen med prisprövningsklausulen, möjligheterna till deltidjord-

bruk, miljölagstiftningen och det senaste hotet – plan- och bygglagen samt naturresurslagen. En lösning av problemen på de områden som jag här har nämnt betyder sammantaget mer, enligt moderat synpunkt, än de frågor vi i dag diskuterar. Det betyder över 3 000 kr. efter skatt, dvs. netto, för ett normalt familjejordbruk om man genomför det moderata förslaget.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga att svenskt lantbruk är och kommer att förbli en resurs för landet. Svenskt lantbruk är en nödvändighet för att vi skall kunna klara regionalpolitiken och en nödvändighet ur beredskapssynpunkt. För att lantbruket skall kunna fylla dessa samhällsuppgifter fordras det att lantbruket och annan företagsamhet får bättre villkor att arbeta under. Kalla gärna, som herr ministern Svante Lundkvist gör, våra förslag systemförändringar och högervridning. Vi är då helt övertygade om att svenskt lantbruk är mer betjänt av en mycket snabb högervridning än av en socialdemokratisk politik.

Anf. 58 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi har i dag att diskutera hur jordbrukspolitiken skall se ut framöver. Det är Sveriges nationaldag, och jag tycker att det kan vara ett bra sätt att fira nationaldagen på att diskutera vår modernäring. Tyvärr är det väl så att de beslut vi kommer att fatta inte svarar mot de krav på en långsiktig jordbruks- och livsmedelspolitik som i varje fall centerpartiet vill ställa. Mot den bakgrunden har vi från centerns sida till betänkandet fogat 29 reservationer, där vi talar om, hur vi skulle vilja utforma jordbrukspolitiken och livsmedelspolitiken på ett bättre sätt.

Jordbruksministern talade i sitt anförande om den ekonomiska politikens betydelse för jordbrukets situation. Det är alldeles riktigt att den ekonomiska politiken har en väldigt stor betydelse härvidlag. Att den socialdemokratiska regeringen misslyckats med den ekonomiska politiken och därför tvingats vidta en räntehöjning på 2 % är utan tvekan förödande för svenskt jordbruk och kommer att ytterligare försvåra situationen.

Från centerpartiets sida anser vi att det svenska jordbrukets produktionsförmåga är en tillgång. Vi menar att det måste vara en huvuduppgift för oss att utnyttja denna tillgång på ett så bra sätt som möjligt och inte strypa den så som den socialdemokratiska majoriteten vill göra.

Vi har i många sammanhang framfört – och det gör vi också i de reservationer vi nu avgivit – att denna produktionsförmåga är någonting nyttigt för samhället. Det är ju genom den produktionsförmågan som vi får fram livsmedel till de svenska konsumenterna – livsmedel som är av hög kvalitet och som kan säljas till rimliga priser. Om man sätter livsmedelspriserna i relation till övriga priser, så framgår det faktiskt att livsmedlen inte är så förfärligt dyra. Det är – som bl. a. John Andersson varit inne på – i många fall momsen, skatten på mat, som gör att det blir en så stor fördyring.

Vi exporterar ganska mycket livsmedel från Sverige, och även detta innebär att livsmedelsproduktionen är en tillgång för landet. I vår handelsbalans ingår som en viktig del att vi har jordbruksprodukter som vi kan exportera. Ur sysselsättningssynpunkt samt ur regionalpolitisk synpunkt och

ur landskapsbildssynpunkt är jordbruket en absolut nödvändighet för många bygder. Detta kommer Karl Erik Olsson att närmare gå in på längre fram i debatten.

Sverige har, i likhet med de flesta länder, ett skydd för jordbruket, därför att man vill gardera sig så att det finns livsmedel i alla situationer – även i en situation där det skulle uppstå svårigheter att importera. Jag syftar på en avspärrningssituation. Det behöver inte bara vara fråga om en ren krigssituation, utan det kan vara så att vi har oro i världen och blir avspärrade på det ena eller andra sättet. Anders Dahlgren har något varit inne på den här saken tidigare.

Klart är att om vi skall hålla denna krisberedskap, så behöver vi all den åkermark vi har i dag. Därutöver behöver vi ökade möjligheter att producera protein, energi och annat, och här är den svenska åkerjorden av grundläggande betydelse. Vi måste vidare få en bättre beredskap när det gäller kvävegödsel – något som vi inte har i dag. Det förutsätts att så skall bli fallet, men några förslag har inte lagts fram om hur det hela skall genomföras. Det är därför tveksamt i vilken mån sådana här möjligheter står till buds, om vi skulle komma i en avspärrningssituation. Vi har alltså inte den beredskap som vi skulle behöva ha för en trygg livsmedelsförsörjning även i en krissituation.

Vårt globala ansvar för livsmedelsförsörjningen är likaledes en viktig del. Vi vet att väldigt många människor svälter ute i världen. I propositionen och i livsmedelskommitténs betänkande står att omkring 600 miljoner människor är undernärda, och den här skaran växer. Samtidigt vet vi – som Anders Dahlgren påpekade här – att ökenutbredningen pågår i en ganska fasansfull takt. Det innebär att regeringens resonemang, att vi måste lära de olika länderna att själva försörja sig, egentligen inte räcker. Det är en riktig målsättning, men det tar tid att komma dithän – om vi ens når så långt på alla ställen. De torkkatastrofer som drabbar länderna i fråga kan vi ju inte rå på, och då uppkommer de här situationerna.

Det är ingen felaktig målsättning att ge hjälp som syftar till självhjälp. Men det är att gå för långt att säga sig, att man löser problemen på detta sätt, och framför allt kan man inte uppnå lösningar så snabbt som har förutsagts. Vår produktionsförmåga är således en tillgång som vi skall använda.

Det överskott som vi har fått beror inte heller bara på jordbruket, det beror i hög grad på att man har dragit ner livsmedelssubventionerna och på det sättet minskat konsumtionen. Det beror också på att man har haft en försämrad lönsamhet inom jordbruket. Man har inom jordbruket tvingats att öka produktionen för att klara sin ekonomiska situation. Orsaken är också delvis att man inte har haft de styrmedel som man egentligen borde ha för att motverka den mycket storskaliga produktion av animalier som vi också har fått. Det är här som staten skall komma in och ge jordbruket de förutsättningar som behövs i form av de här styrmedlen. Det är också här som statens ansvar för överskottsarealen kommer in.

Vi vill från centerpartiet påpeka att förutsättningen för ett mindre kemikalieanvändande i samhället – vilket nu diskuteras – är att vi har tillgång

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

till den åkermark vi nu har. Man måste emellertid också skapa förutsättningar för detta genom forskning och rådgivning och genom att de som driver ett sådant jordbruk i större eller mindre skala ges möjligheter till en rimlig lönsamhet.

Den kompromiss som vpk och socialdemokraterna har gjort i 40–60-frågan gör att jordbruket ekonomiskt hamnar på en lägre nivå. Centerpartiet har i en reservation som vi avgivit tillsammans med moderater och folkpartister poängterat att omhändertagandet av den svenska åkermarkens fortsatta användning är något mycket viktigt. Därför måste samhället långsiktigt ta ett ansvar. Det går inte att genomföra en avveckling av samhällets stöd under en kort period. Det är egentligen större skillnad mellan de här synsätten än mellan 60–40 eller 40–60. Det handlar också om viljan att hjälpa till att hitta alternativ produktion, etanol och annat, och om att skapa förutsättningar för detta.

Socialdemokraternas förslag innebär också att matpriserna ökas. Det har poängterats här i dag att det inte är möjligt att göra detta och samtidigt tro att produkterna skall kunna säljas i samma utsträckning som i dag. Man förvärrar den onda cirkel som Svante Lundkvist talade om. Detta gäller finansieringen av samhällets kostnader både för överproduktionen och exporten samt för Norrlandsstödet.

Jordbruksministern har sagt att man inte naggat på matsubventionerna. Det är ett felaktigt påstående. I morgon har vi att ta ställning till ett förslag från jordbruksministern om att höja mjölkpriset med 2 öre genom att ta 22 milj. kr. av regleringsmedlen för att täcka kostnaderna för Norrlandsstödet. När det gäller Norrlandsstödet är den summa som föreslås i propositionen ynkligt liten. Påslaget räcker inte. Centerpartiet har lagt fram ett betydligt längre gäncande förslag. Vi vill ha en ökning med ytterligare 80 milj. kr., vilket vi också har reserverat oss för.

Då det gäller gränsdragningarna för stödet har det uppstått en stor diskussion om hur man skall gå till väga. Jag skulle vilja säga att majoritetens ställningstagande i utskottet innebär att man har tagit hänsyn till de uppgifter som kommit från Jämtland och Norrlands inland om att de här beräkningarna inte är riktigt tillfredsställande. Därför har vi sagt att man skall se över gränsdragningarna. Jag tycker att man borde känna sig ganska tillfreds med att man har fått jordbruksutskottet och riksdagen att lyssna. Vi kan se fram emot en förändring, och vi vill ha ett förslag om detta.

Vi motsätter oss också de förslag som finns i propositionen om att man skall tvinga de kooperativa företagen att dela upp sig i juridiska personer för att man på det sättet skall få en kontroll av deras verksamhet. Vi menar att man då slår undan fötterna för de kooperativa företagen och deras sätt att arbeta. Så länge man inte har några motiv för det skall man heller inte tillgripa sådana här tvångsåtgärder.

Den sociala sidan när det gäller jordbruket är också viktig – inkomstmålet, konsumentmålet etc. Men det gäller inte bara att skapa ekonomiska förutsättningar. Det gäller också att försöka skapa sociala förutsättningar för jordbruket som är något så när likvärdiga med andra grupper. Därför har vi

från centerpartiet föreslagit att man skall få sådana möjligheter till semester som är likvärdiga med andra grupper.

Vi har också när det gäller rennäringen tagit upp att man skall få till stånd ett trygghetspaket. Där har vi i en motion med anledning av propositionen understrukt det som sades vid budgetbehandlingen, att det skall kunna ske i anslutning till uppräkningsen av Norrlandsstödet, så att man inom den ramen också kan få ett trygghetspaket för rennäringen.

Herr talman! Det finns mycket mer som jag skulle vilja säga, men flera talare kommer efter mig och får ta upp övriga frågor som jag inte har kunnat beröra.

Jag skulle vilja avsluta med att säga att Sverige är betjänt av att ha ett svenskt jordbruk, som i likhet med tidigare kan utvecklas och vara effektivt. Men för detta krävs att vi har en jordbruks- och livsmedelspolitik som kan skapa de förutsättningarna, och vår uppfattning är att en sådan inte är för handen. Därför har vi från centern reserverat oss på en rad punkter, och jag yrkar bifall till de reservationerna.

Anf. 59 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Varje dag måste varje svensk medborgare ägna tid, uppmärksamhet och pengar åt livsmedel. Den mat som vi äter – eller rättare sagt bör äta – är ju i ordets innersta mening livsmedel, medel för livet.

Det är egentligen ofattbart att vi i ett så väl utvecklat land som Sverige först nu anlägger en samordnad politisk syn på vår föda. Ändå finns det fortfarande politiker som bara talar om jordbrukspolitik, och det finns andra som klagat över att allt på livsmedlens väg från jord till bord inte är analyserat helt igenom. Men så skönt då – att vi har något kvar att utreda och diskutera!

I regeringens förslag om en livsmedelspolitik sägs ärligt ifrån att det måste till ytterligare utredningar när det gäller både ett samlat grepp om kvalitetsfrågorna och om den inverkan som stordrift och centralisering kan ha på kvalitet, tillgänglighet och pris.

En stor del av våra baslivsmedel kommer från jordbruket, och vi har i Sverige duktiga jordbrukare och ett effektivt jordbruk och förädlingsystem.

Men i allt ståhej kring jordbrukets ekonomiska förhållanden tycker jag att en del viktiga fakta har kommit i bakgrunden. Därför skulle jag gärna vilja slå fast: Under efterkrigstiden har avkastningen inom jordbruket av både gröda och slakt i stort sett fördubblats, samtidigt som antalet aktiva jordbrukare har minskat med 80 %. Också inom trädgårdsnäringen och inom fisket har det varit en liknande utveckling. Maskiner, kemikalier och mer avancerad teknik har höjt produktiviteten per hektar och djurenhet och minskat insatsen av arbetskraft. I början av 1980-talet var t. o. m. produktivitetsökningen inom jordbruket mycket högre än inom industrin.

Nu varierar naturligtvis utvecklingen mycket mellan olika jordbruksföretag, och därför kan man alltid finna exempel på en mindre positiv utveckling inom vissa jordbruk. Sammantaget har ändå utvecklingen – speciellt eftersom den har skett jämsides med en mindre men ändå märkbar dämpning av konsumtionen av baslivsmedel – lett till att vi fått stora överskott på

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

jordbruksprodukter, som nu får säljas med exportförluster.

När jordbruket kollektivt får betala exportbidrag genom avdrag på sina avräkningspriser, minskar deras intäkter med 15–20 %. Det pressar naturligtvis lönsamheten. Om detta är man alltid mycket tyst. Kanske är det då förklarligt att många jordbrukare söker utvidga sin produktion, men det leder bara, i det marknadsmässiga perspektivet, till att obalansen blir ännu större. Därmed blir också beloppen för inkomstfölsamhet och därigenom påslagen på de svenska priserna höga.

Vi har sedan slutet av 1970-talet under varje år haft en prisutveckling på baslivsmedel som har överstigit inflationen med flera – ja, ibland många – procent. Det bidrar till att försvaga efterfrågan på produkterna, och därmed sluts den onda cirkel som vi nu måste försöka bryta – det är helt nödvändigt. Vi kan inte lösa världssvältens svåra plåga med dyra livsmedel. Det är omöjligt ur u-landsekonomisk synpunkt så länge inte alla i-länder är överens om att i högre grad och mera jämnt öka sina biståndsinsatser.

Den diskussion som har förekommit om livsmedelsöverskott och produktionsmål har varit hetsig och onyanserad, och det har förekommit en massa dimbildning. Därför känns det bra, tycker jag, när regeringsförslaget slår fast att produktionsmål och resursinsatser till jordbruket i stort sett bör motsvara den inhemska konsumtionen och det utlovade biståndet. Det är denna produktion som skall ha prisstöd och regleringsåtgärder. En sådan målsättning ger en stor majoritet av utskottet också sitt stöd till.

Jag finner det mycket värdefullt att jordbruks- och livsmedelspolitiken nu också ur konsumenternas synvinkel sätts in i rätt perspektiv. Det gäller både prissättningen och livsmedelskvaliteten och deras betydelse för kosthåll och hälsa. Det gäller sådana produktionsformer och hantering av livsmedlen som medför risker för både miljö och hälsa. Det gäller också hur effektiv och varierad som distribution och handel med livsmedel bör vara.

Även om vi i livsmedelskommittén ansåg att en hel del av dessa frågor borde vidare utredas, så finns det ingen anledning, tycker jag, att vara så hånfull som centern är i sina motioner, där man talar om löst påhängda avsnitt om kost och hälsa, om livsmedelskvalitet och industri- och handelsleden.

Jag vill gärna säga att om vi skulle ha följt det intresse som centern har visat för dessa frågor i utredningen och tidigare i riksdagen, skulle dessa delar inte alls ha varit med i förslaget. Då hade det inte funnits någonting om dem.

De krav på ytterligare kompletterande utredningar om livsmedelskedjans industri- och handelsled som framförs av alla de borgerliga partierna, liksom när det gäller insatsvaruleddet av vpk, skymmer ju det faktum att det finns en bred rapport om just detta från livsmedelskommittén. Där har man också redogjort för vilka andelar av konsumentpriset på olika produkter som beror på de olika leden i kedjan, på jordbruket, på primärförädling i mejerier och slakterier osv., på industri, på distribution, på förpackning och hantering i handeln. Detta som man hela tiden kräver nya uppgifter om finns ju i utredningen.

Där står bl. a. att av kostnaderna på de jordbruksprisreglerade livsmedlen

berodde år 1982 37 % på primärproduktion, dvs. på jordbruket och den jordbrukskooperativa verksamheten, 17 % på industrin, 24 % på handeln, 18 % på momsen och 4 % på utrikeshandeln. Därför var under 1983 jordbrukets andel av matkronan för kött 46 %, för vetemjöl 54 % och för ägg 50 %.

Man kan alltså inte stå här i talarstolen och påstå att dessa delar inte har utretts. Sida upp och sida ned finns fakta i kommitténs betänkande som verkligen bör komma ut till svenska folket. Jag hoppas att också en och annan jordbrukare orkar sätta sig in i dessa frågor.

När man i dag hårt angriper matmomsen och dess fördyrande inverkan på livsmedelskostnaderna, måste vi påminna om att av den konsumentprishöjning som har skett på baslivsmedel under åren 1977 till 1983 svarade jordbruksavtalet för 8 %, handeln för 2,5 % och momsen för bara 0,7 %. Då var den genomsnittliga årliga höjningen av priserna på baslivsmedel från 1977 till 1983 13,5 %.

Det var, Lennart Brunander, betydligt över den vanliga inflationen. Även under de borgerliga åren har vi haft problem med priserna på livsmedel.

Jag hoppas att dessa faktiska upplysningar från SPK:s statistik litet kan svalka intensiteten i kravet på borttagandet av matmomsen. Jag tycker också att det är bra att det slås fast att man kommer att ta mera miljöhänsyn i jordbruksproduktionen. Jag finner därför att vpk-fp-reservationerna på denna punkt slår in öppna dörrar. Forskningsrådet kommer snart att lägga fram en rapport om ett samarbete om olika produktionsmetoder.

Allra sist, herr talman! Det har talats väldigt mycket här om att det är så bekymmersamt för jordbrukarna och att det är väldigt viktigt att man ger ännu mera pengar för att hjälpa till att klara spannmålsöverskottet. Det har ganska nyligen kommit uppgifter från jordbruksnämnden om jordbrukarnas deklarationer från 1983. Dessa talar om bl. a. att bruttoinkomsterna minus kostnaderna efter balansändringar under tiden 1982–1983 hade stigit i slättbygderna med 26 %, medan de i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder hade minskat med 7 %. Därför finner vi socialdemokrater inte att man nu skall ytterligare öka på pengarna till jordbrukarna i slättbygden för att klara spannmålsöverskottet. Vi har gjort en överenskommelse för att hjälpa till vid omställningen i användningen av åkermark, så att vi inte skall behöva lägga ned vår åkermark. Däremot har vi genom de 40 miljoner som vi satsat för att lätta bördan för de svårt utsatta jordbrukarna verkligen direkt destinerat pengar till dem som har det svårt. Av dessa siffror angående deklarationerna förstår man att det finns stora skillnader i jordbrukarnas förhållanden. Det finns en hel del jordbrukare som har det svårt, men det måste också finnas en hel del jordbrukare som trots att de på många sätt klagat över höga kostnader har haft det rätt så bra. Annars skulle det inte vara sådana siffror i deklarationsundersökningen.

Jag är glad för att man i proposition och i utskottsbetänkande nu slår fast att konsumentmålet och jordbrukarnas inkomstmål skall vara jämställda och att produktmålet för jordbruket i fortsättningen skall vara att täcka den inhemska konsumtionen plus det bistånd som vi beslutat om. Jordbruksnä-

ringen måste alltså så småningom, efter kanske en kort omställningstid, själva ta ansvar för det överskott som nu pressar ner näringens lönsamhet.

Anf. 60 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad sade att vi inte skulle klaga på att man inte fått någon samordnad livsmedelspolitik. Samtidigt tyckte hon att det var bra att vi utredde frågan. Målet för livsmedelskommittén var ju att komma med förslag till en livsmedelspolitik. Det har man alltså inte lyckats med.

Sedan hänvisar Grethe Lundblad till hur mycket köttet kostade och hur stor andel av produktpriserna som jordbruket svarade för och hur stor andel de övriga delarna hade. Men vad Grethe Lundblad inte redovisade var att jordbrukets andel av konsumentpriserna minskat under de senaste åren. Om förädling och handel säger man att konkurrens råder inom den sektorn. Alltså förutsätter man att allt är bra. Man gjorde ingen studie av den del av konsumentpriset som har haft den starkaste utvecklingen.

Sedan blir jag inte riktigt klok på Grethe Lundblads procenträkning när det gäller ökningen av momsen. Under den tid som momsen inte har höjts får den naturligtvis en oförändrad andel av matkronan. Men i kronor räknat får konsumenten betala ut mycket mer. Under de senaste tre fyra åren, sedan slutet av 1970-talet, har momsen i procent räknat ökat betydligt starkare än livsmedelskostnaderna i övrigt. Jag skall inte nämna några siffror, eftersom jag inte har dem i huvudet. Men det är stora skillnader härvidlag.

Vidare sade Grethe Lundblad om ansvaret för de människor som svälter i världen att så länge industriländerna runt om i världen inte tar ett ökat ansvar skall inte heller vi göra det. Jag tycker att det är ett väl cyniskt resonemang. Vårt ansvar är ju lika stort oavsett hur andra industriländer betar sig. Vår uppgift blir i så fall att påverka dem.

Jag kan inte tolka Grethe Lundblads resonemang om hur mycket åkermark som skall vara kvar på annat sätt än att vi ändå får en nedläggning av mark.

Sedan tyckte Grethe Lundblad att vi har för litet intresse för kost och hälsa. Men för inte så länge sedan tog riksdagen ett beslut om att förbjuda antibiotika i djurfoder, och det är ursprungligen ett centerkrav. Vi har haft andra krav också. Socialdemokraterna vill t.ex. inte att man skall ställa samma krav på importerade varor som på svenska varor, men det kan inte vara av omsorg om konsumenterna som man avstår från att ställa de kraven.

Anf. 61 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt förlänga debatten med några fler repliker, men Grethe Lundblads nonchalans i fråga om matmomsens prishöjande effekt övergår vad jag hittills fått höra. Desto märkligare är det att få höra sådant från en som varit företrädare för konsumentintressena.

Jag kan nämna en del siffror. Det skall bli intressant att höra om Grethe Lundblad anser att dessa uppgifter är felaktiga. Om man utgår från år 1978 med indextalet 100, så har t. o. m. 1984 detta indextal stigit när det gäller nettoskatt på livsmedel till 310, konsumentprisindex totalt till 174, konsu-

mentprisindex för livsmedel till 190, konsumentprisindex för jordbruksavtalsreglerade livsmedel till 198 och avräkningsprisindex – alltså priset till bonden – till 158. Under perioden har alltså statens nettoskatt på mat – momsintäkten minus utgående livsmedelssubventioner – stigit med 210 %.

En nyligen genomförd opinionsundersökning visar att 87 % av det svenska folket anser att det nu är dags att göra någonting åt den orättvisa matskatten. Jag hoppas att också Grethe Lundblad ansluter sig till dessa 87 %!

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 62 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Först skulle jag vilja säga till John Andersson att momsen egentligen inte har någon direkt fördelningspolitisk effekt. Den skiljer inte mellan livsmedel och andra nyttigheter, men det är naturligtvis på det sättet att den person som köper exempelvis mycket dyra livsmedel får betala mera moms. Skall vi försöka lägga över till andra beskattningsformer kanske vi inte kan få det så här enkelt.

Att man skulle lägga mera beskattning på aktierna tror jag inte så mycket på, för det är faktiskt så att aktiebeskattningen redan har ökat kraftigt de senaste åren, och för närvarande sjunker också aktiekurserna.

De siffror jag nämnde gav en klar bild av att den största orsaken till konsumentprishöjningen inte var momsens ökning utan att de stigande livsmedelspriserna i större utsträckning kom sig av andra delkostnader.

Jag hör inte till dem som bara vill ivra för att ta bort momsen. Jag vill erinra om att när vi har utrett det har bara vpk sagt att det var möjligt att ta bort momsen. Jag skulle gärna vilja veta varifrån de 16 miljarder skulle komma som skulle ersätta momsen.

Till Lennart Brunander vill jag säga att jag vet att centern har gått in för att ta bort antibiotika i foder, men i övrigt har man tidigare inte i så stor utsträckning intresserat sig för de här frågorna. Det var faktiskt så att det var vi från konsumenthåll som fick dra fram dem för att de över huvud taget skulle bli belysta ordentligt i utredningen. Jag är tacksam för att man har antagit vårt förslag om att ytterligare utreda de effekter som beror på livsmedlens kvalitet och liknande, så att man ytterligare kan förankra de delarna av utredningens resultat i nya förslag.

Jag fick inte alls någon kommentar från Lennart Brunander till mina siffror angående jordbrukarnas inkomster. Jag tyckte annars att de var rätt uppseendeväckande när jag fick se dem. De finns faktiskt i jordbruksnämndens publikation Jordbruksekonomiska meddelanden. Det är mycket viktigt att just dessa uppgifter kommer ut. De visar nämligen att det i dag inte är spannmålsbönderna som har det största behovet av extra stöd, utan tvärtom andra delar av jordbruket, kanske framför allt jordbruken norr om Dalälven. Så har vi gjort vid fördelningen av de extra pengar som vi har kunnat sätta in.

De pengar som vi anslagit till spannmålsöverskottet är inte avsedda att täcka kostnaderna för överskottet, utan de skall vara en hjälp vid jordbrukets omställning för att vi skall kunna använda åkerarealen på ett bättre sätt och slippa lägga ned åkermark.

Socialdemokraterna vill inte lägga ned åkerareal, utan vi vill stimulera

jordbruket till en annan användning av marken. Jag tycker inte att man från centrerns sida ständigt skall försöka ge sken av att vår syn är en annan. Vi har inte den uppfattning som ni vill pådyvla oss.

Anf. 63 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad sade att hon inte fick någon synpunkt från mig på jordbrukarnas inkomster och uppgiften att spannmålsodlarna har så god ekonomi att de inte behöver ges mer stöd. Det är viktigt att påpeka att det i de siffror som Grethe Lundblad redovisade ingår inte bara arbetsinkomst utan – förmodar jag – också kapitalinkomst. Böndernas situation är då ganska olika beroende på när fastigheten köptes.

Under en tid har vi haft litet för låga priser på spannmål. Därigenom har spannmålsproducenter lurats att i stället producera animalier. På grund av detta har animalieproduktionen blivit för stor, vilket har varit till förfång för animalieproducenterna.

När vi hanterar dessa frågor får vi se till att vi inte binder ris åt egen rygg. Vi måste ha en helhetssyn.

Jag har här ett utredningsmaterial från sparbankerna som visar att jordbrukarnas inkomster är mycket låga i förhållande till andra grupper i samhället. Med de förutsättningar som vi nu ser framför oss kommer de dessutom att försämras under detta år.

Den uppmärksamhet vi visar kost och hälsa är välgrundad. Här finns ett gemensamt intresse för producent och konsument att få fram bra livsmedel. Skall man sälja produkter, måste man naturligtvis också ha bra produkter. Det är viktigt att vi skapar regler för att det är livsmedel av god kvalitet som säljs, men också förutsättningar för jordbrukarna att producera sådana.

Vi vill inte lägga ned åkermark, utan stimulera jordbruket att nyttja arealen till annat, sade Grethe Lundblad. Det låter mycket bra, men kom med förslag som leder fram till denna stimulans! I annat fall är det bara löst prat.

Anf. 64 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Om Grethe Lundblad har ökat omsättningsskatten på aktiehandeln, har det gått mig förbi.

Argumentet att de som köper dyrare livsmedel betalar mer om vi har nuvarande matskatt är inte värt att bemöta. Det är barnfamiljer och låginkomsttagare som får lägga en mycket stor del av sina inkomster på matkontot. Det är dessa grupper som främst drabbas av den orättvisa matskatten.

Grethe Lundblad föredrog att sänka marginalsikten, vilket mest gynnar höginkomsttagarna. Grethe Lundblad vill kanske hellre se till att höginkomsttagarna har möjlighet att köpa de dyra livsmedel som hon här talade om än medverka till att sänka matskatten, så att barnfamiljerna och de som har det sämst ställt i vårt land får råd att köpa mat t. ex. ur charkdisken. Det är många som i dag inte har möjlighet att köpa kött, utan endast kan titta på de fina köttbitarna genom charkdiskens plastruta.

Anf. 65 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! När det gäller att hjälpa barnfamiljerna, John Andersson, tycker jag faktiskt att det är bättre att ge ett direkt stöd till dem. Då vet vi att det är just barnfamiljerna som får glädje av det. Därför har vi också väsentligt höjt barnbidraget, för att barnfamiljerna den vägen skall få ett stöd.

John Andersson får inte glömma bort att vi har kvar mjölksubventionerna. Tidigare har kommunisterna sagt att de är nöjda med subventioner som uppgår till momsens belopp. Nu uppgår visserligen inte subventionerna till momsens belopp, men vi har ändå kvar två tredjedelar av subventionerna. De går till mjölk, vilket just barnfamiljerna har stor nytta av. Därför tycker jag inte att man har anledning att vara så missbelåten. Det är ändå något av en prestation att vi i detta svåra ekonomiska läge, med underskott och liknande, har kunnat bibehålla mjölksubventionerna. Det är åtminstone jag glad för.

Till Lennart Brunander skulle jag vilja säga följande. Tidigare har man från centerns sida stått och berömt sig för sina många reservationer. Jag tycker faktiskt att dagens centerreservationer känns som en stilla sommarbris med tanke på stormen från jordbrukets sida utanför det här huset. Reservationerna innehåller verkligen inga stora och omvälvande förslag. Mycket av vad som krävs av socialdemokraterna, t. ex. ökade styrmedel, finns ju inte med i reservationerna. Därför tror jag inte att man kan tala om stora skillnader mellan oss. Man vill emellertid "blåsa upp" en politisk skillnad för att inför jordbrukarna framstå som stora reformivrare. Jag tycker att man i dag kan slå fast att det råder en ganska stor överensstämmelse i vår syn på livsmedelspolitiken. Här har man också, enligt min mening, tagit ett bra steg mot en bättre livsmedelspolitik – inte bara mot en bättre jordbrukspolitik –, eftersom det har tagits in delar beträffande industri och handel. Det framhålls ju också att man skall gå vidare på den vägen. Dessutom har man ju försökt beakta hälsosynpunkterna. I de fortsatta förhandlingarna kommer också detta med i större utsträckning.

Herr talman! Till slut vill jag yrka bifall till reservationerna nr 14, 28 och 29 samt avslag på de övriga reservationerna.

Anf. 66 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Reservation 42 grundar sig på en motion som lagts fram av tre moderater. Det är en gemensam moderat- och centerreservation.

I motionen har vi uttalat vår förvåning över att utredningen om jordbruks- och livsmedelspolitiken nästan helt förbigått fisket, både fisken som födoämne och fisket som en tillgång från beredskapssynpunkt.

I propositionen ägnas fisket några allmänna fraser. Man har på det hela taget inte tagit upp fisket från beredskapssynpunkt. Jordbruksministern har tydligen slagit sig till ro med de trösterika ord utredningen levererat. Den utgår ju ifrån att allting ordnar sig. Så här sorglöst uttalar sig utredningen om problemen i samband med att fiskare inkallas till beredskapstjänstgöring. Jag citerar:

"Vid mobilisering kommer vissa av de yngre fiskarna att inkallas till det

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

militära försvaret. Då fisket försvåras genom att fiskevattnen blir färre och svårtillgängligare samt att fiskefartyg tas ut för marina behov, bedöms inkallelserna av de yngre fiskarna inte som något stort problem.”

Jordbruksministern, som liksom jag har upplevt ett krig med fem års avspärrning, borde veta bättre än utredningen och tagit saken mera på allvar.

Låt mig erinra om att åren 1940–1945 var samtliga länder runt oss i krig eller ockuperade. Skagerrak var avspärrat av två minbälten, men ändå pågick fisket under hela kriget i Kattegatt, Skagerrak och ända ut i Nordsjön. Men, herr talman, det kostade mycket. 91 västkustfiskare fick sätta livet till och 31 västkustsfiskebåtar sänktes av ubåtar, torpeder och minor. Ett stort antal båtar blev beskjutna, men utan att sjunka, och ett tiotal blev minsprängda, men kunde klaras i land. Vid ett tillfälle uppbringades tio svenska fiskebåtar. Besättningsmännen fördes till tysk hamn och fick tillbringa flera månader mer eller mindre som fångar, innan de släpptes. De kan fira ett jubileum i dag: de kunde angöra hemmahamnen på svenska flaggans dag 1941.

Berättelsen kunde göras lång när det gäller fiskets roll vid ofred och avspärrning, men jag har bara med några axplock velat påminna om hur det var för att därmed kanske bättre kunna framhäva betydelsen av att fisket planeras under fredstid, som man gör när det gäller jordbruket.

Vad säger då utskottet?

I avsnittet Kost och hälsa tar man upp yrkandet i motion 3092, där det hemställs att riksdagen gör ett särskilt uttalande om fiskets betydelse som livsmedel. Så här skriver utskottets majoritet:

”Även utskottet anser att fisk utgör ett värdefullt inslag i kosten. Detta konstaterande stämmer överens med de nyss angivna kostrekommendationerna. Något sådant särskilt påpekande härom från riksdagens sida som motionärerna efterlyser finner utskottet emellertid inte nödvändigt.”

För utskottets majoritet är det tydligen självklart vad vi påpekat i motionen. Ingen där tvivlar på att fisk är nyttigt och hälsosamt, och jag noterar detta med tillfredsställelse. Jag hoppas att min uppfattning av utskottets uttalande är riktig. Det vore nästan värt en helsidesannons som fiskreklam.

Sämre och mindre uppmuntrande är utskottsmajoritetens uttalande när det gäller motionens första att-sats, där det hemställs att fisket skall ingå i beredskapsplaneringen på samma sätt som jordbruket. Utskottets majoritet säger sig inte ha tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till fisket som beredskapsresurs. Det har inte regeringen heller, och jag menar att man borde skaffa sig ett sådant underlag.

Men utskottets majoritet är förhoppningsfull, ty enligt dess mening förutsätts, heter det, att de försörjningsansvariga myndigheterna utan särskilt påpekande härom har sin uppmärksamhet riktad även på fiskets möjligheter härvidlag.

Det är att vara optimistisk i överkant, och jag tror inte alls att de försörjningsansvariga riktar sin uppmärksamhet på fisket. Det är så därför

att det inte finns något intresse hos regeringen och inte heller hos majoriteten i utskottet.

Jag beklagar att det är så. Fisket är för ett land som Sverige med sin långa kust mycket intressant och betydelsefullt ur flera aspekter.

För det första är fisket viktigt från försvarssynpunkt. Jag konstaterar att marinen under förra världskriget tog ett sextiotal av de bästa fiskebåtarna för sitt behov. Behovet är inte mindre i dag, troligen större. Marinen är säkert mera utarmad på minsvepare nu än den var 1940, och båtarna behövs i högre grad för ubåtsjakt, då marinen saknar både fartyg som är lämpade för ubåtsletning och personal som har vana och kunnighet att hantera sökarinstrumenten. Detta har däremot fisket. Såvitt jag känner till har inte marinens ubåtsletare hittat en enda ubåt. De hittade inte ens den som stod högt på grund i Karlskrona skärgård, utan det gjorde en fiskare.

För det andra är det fiskets möjlighet att skaffa mat. Genom att använda mer fisk till människoföda i stället för till djurföda finns det möjlighet att i en situation där det råder brist på mat bättre ta till vara det som produceras. Fisk och musslor som proteinkälla kan i en sådan situation få stor betydelse.

För det tredje vill jag peka på möjligheten att använda våra fiskebåtar för transporter av gods och även av människor. Jag vet inte hur många människoliv, som våra fiskare räddade undan Gestapo genom direkta transporter från bl. a. Danmark och genom det samarbete som fanns mellan danska och svenska fiskare. Våra kolleger i Danmark och Norge räddade ännu flera, och de norska fiskarnas människotransporter mellan Norge och England hade stor betydelse. Låt mig nämna namn som Shetland Larsen för att ta en av de många.

Utredningens tal om övergång till kustnära fiske får inte tas på allvar, eftersom vi då inte har vare sig båtar eller kunnigt folk för havsfiske och försvar.

I planeringen för fisket som beredskapsresurs bör man se över det som jag har berört i mitt anförande. Men jag anser också att fisket i sjöar och vattendrag bör planeras och under fredstid utvecklas, då det är en tillgång inte bara i ett läge, då det råder brist på mat, utan skapar lönsam sysselsättning och ett bättre utnyttjande av våra vatten även i fredstid. Det bör också ses till att det finns småbåtsvarv och redskapstillverkare.

Det finns säkert många fler saker att beakta, men jag hoppas att jag genom mitt inlägg har väckt den uppmärksamhet som näringen förtjänar, till gagn för dem som har fisket som yrke, men också till gagn för hela vårt land.

Vi moderater, som tillsammans med centern reserverat oss till förmån för yrkandet i motion 3092 att fisket skall beredskapsplaneras på samma sätt som jordbruket, kan inte acceptera den nonchalans som kommer till synes i propositionen och betänkandet, och jag yrkar därför bifall till reservation 42. Jag har också en reservation tillsammans med centern beträffande konsumentdelegationen, reservation 39, som jag också yrkar bifall till.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 67 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Under de år som jag har varit borta från denna kammare och i stället försökt att försörja mig som jordbrukare har jordbruksdebatten inte nämnvärt förändrats. Mycket av den är tyvärr en lek med ord. Jordbruksministerns inlägg här i kammaren för en stund sedan gav belägg för det. Han hävdade att socialdemokraterna inte har uppfattningen att åkermark skall läggas igen. Man ställer inte upp på de bedömningar i livsmedelskommittén som innebär att vi har 300 000 hektar åker för mycket. Vad man gör är att man accepterar ett låt-gå-alternativ, som i nuvarande läge leder åt samma håll.

Jordbruksministern talade vackert om välfärdsstaten, ett resonemang som jag gärna ansluter mig till. Men tyvärr har det blivit så i det här landet att många av oss jordbrukare under senare år inte upplevt oss ha en jämbördig plats i denna välfärdsstat.

I propositionen om jordbrukspolitiken används för första gången begreppet livsmedelspolitik. Detta borde i och för sig vara historiskt. Tyvärr är det så att när detta begrepp nu används i stället för jordbrukspolitik är det redan föråldrat. Livsmedelsproduktion är nämligen inte i dag och än mindre i framtiden den enda produktionen i jordbruket. Socialdemokraterna tror kanske inte på detta, även om de har sagt sig göra det, för då hade de kanske inte använt begreppet livsmedelspolitik. Uppgifter som att producera råvaror för energi- och industrisektorerna kommer att bli alltmer betydelsefulla. Dessutom finns – och har funnits länge – en anknytning till andra politiska områden: miljö-, regional-, skogs-, naturresurspolitik m. m. Detta påtalar vi från centerpartiet i reservation 5.

Jag skulle, herr talman, mycket kort vilja skissa en målsättning för de areella näringarna. Som utgångspunkt för en sådan målsättning krävs en ekologisk grundsyn med en helhetssyn på förhållandet natur-människa-samhälle.

Sett från naturens utgångspunkt är jordbrukets viktigaste uppgift att bevara resursbasen för produktionen intakt. Detta blir så mycket viktigare i en tid då de ändliga resurserna börjar sina och användningen av dessa begränsas av de miljöstörningar som en ytterligare användning innebär.

En annan viktig uppgift för jordbruket är att bevara miljön. Det gäller både att begränsa föroreningarna i mark, vatten och luft och att bevara en god landskapsmiljö. Vårt öppna kulturlandskap utgör i detta sammanhang en omistlig tillgång för vårt land och hela vårt folk.

Sett från människans utgångspunkt har jordbrukspolitiken en grundläggande uppgift i att lägga basen för ett decentraliserat samhälle och en livskraftig landsbygd. Detta har stor betydelse för de människor som har sin utkomst på landsbygden och för deras livskvalitet, men det har också betydelse för hela det svenska samhället, som därmed får tillgång till en vederkvikande rekreationsmiljö. Det finns en positiv växelverkan mellan en decentraliserad turism och livskraftiga landsbygdsmiljöer som aldrig kan ersättas med storhotell eller stugstäder i ödemarken.

Jag skulle gärna vilja ta upp frågan om matmoms och ekonomi för

konsumenter och producenter, men eftersom den frågan skall diskuteras i samband med behandlingen av propositionen om jordbruksprisregleringen väntar jag med det tills den debatten kommer upp här i kammaren.

Sett från samhällets utgångspunkt är de regional- och sysselsättningspolitiska och de ekonomisk-politiska aspekterna viktigast. Regionalpolitiken har jag redan litet grand berört. I livsmedelskommitténs betänkande anförts att samhällskostnaden för jordbrukets s. k. överskottsproduktion på litet längre sikt skulle vara i storleksordningen 2,5–2,8 miljarder. Den uppskattningen kommer man fram till genom att bedöma produktionsfaktorernas alternativvärde. Arbetskraft och kapital skulle ge så mycket mer i industrin.

I detta sammanhang vill jag ställa följande frågor till socialdemokraterna:

För det första vill jag fråga – även om jag i och för sig känner till svaret, som har lämnats flera gånger: Hur skall åkermarken användas? Skall den planteras med skog, eller vill ni rekommendera något annat?

För det andra: När var arbetskraftsbrist anledning till en utebliven industriexpansion? Arbetslösheten har ju ökat samtidigt som industriinvesteringarna har varit svaga.

För det tredje: När var kapitalbrist anledningen till brist på industriinvesteringar? Företagens likviditet har ju ökat samtidigt som industriinvesteringarna har minskat. Nej, i verkligheten är det nog så att industrisatsningar bestäms av lönsamhet, ränteläge och marknadssituation – inte av om det finns ytterligare ett antal friställda bönder på arbetsmarknaden.

Jag vill alltså hävda att socialdemokraternas tal om överskottskostnader ur samhällsekonomisk synpunkt är felaktigt. Vi har i Sverige god brukningsvärd åkermark, som investeringar och människor är knutna till. Dessa produktionsfaktorer nyttjas sannolikt bäst där de är. Annars riskerar de att bli helt överflödiga. Sådana överflödiga produktionsfaktorer har vi alldeles tillräckligt av i det svenska samhället.

Det viktigaste nu är att vi låter jordbruket leva. Varje politiskt beslut som leder till att den framtida produktionspotentialen begränsas är ett brott mot framtiden. Det råder i princip enighet om att balans mellan produktion och konsumtion skall råda i fråga om animalier. Enligt vår mening måste detta innebära att konsumtionen fortlöpande skall täckas av färska livsmedel. För att möta vissa säsongvariationer i produktion och konsumtion måste därför produktionen vara något större än konsumtionen. Det är förvånande att utskottets majoritet inte har kunnat biträda denna ståndpunkt. Animalieproduktionen är särskilt viktig för jordbrukets bevarande i våra skogs- och mellanbygder – just de bygder som hotas av åkernedläggning och där, utan djurdrift, landskapet riskerar att buska igen.

Jag yrkar bifall till reservation nr 10.

Tankarna i propositionen och i betänkandet om ökning av sockerimporten och minskning av sockerbetsodlingen måste avvisas. Vi i centerpartiet anser att sockernäringsutredningens förslag och remissyttrandena över dem utgör tillräcklig grund för förslag rörande den framtida sockerproduktionen – någon ytterligare utredning behövs inte. Jordbruksministern överväger uppenbarligen också en minskning av fabrikspotatisodlingen på grund av

konkurrens från andra produkter då det gäller sprit- och stärkelsestillverkning. Även detta måste avvisas. Tvärtom kan dessa produktiva grödor – sockerbetor och potatis – i framtiden ge viktiga bidrag till energiförsörjningen och ersätta fossilbränsle. De är även en mycket viktig sysselsättningsfaktor både inom jordbruket och inom industrin i Kristianstadsområdet, som jag representerar.

Jag yrkar bifall till reservation 12.

Det är angeläget att man kommer till skott när det gäller att ta politiska beslut som påskyndar sådan alternativ åkeranvändning att importerat proteinkraftfoder och importerat fossilbränsle kan ersättas i ökad omfattning. Beslut om produktion av etanol ur spannmål eller sockerbetor skulle vara ett led i båda dessa strävanden. Vi anser att det nu finns underlag för principbeslut. Ytterligare utredning innebär en förhalning av frågan och bör avvisas. Det finns även anledning att öka intresset för andra energigrödor och för produktion av fiberråvara och råvara för biokemisk industri.

Jag yrkar bifall till vår reservation nr 15.

Avslutningsvis vill jag, i anslutning till vår reservation 44 som gäller de hårt skuldsatta jordbruksföretagen, ta upp jordbrukets rationalisering. I reservationen föreslår vi att de 40 milj. kr. som utskottets majoritet nu vill anvisa skall användas för att förlänga räntestödet. Samhället har ett stort ansvar, därför att lantbruksnämnderna har ofta medverkat till de kostnadskrävande rationaliseringar som har lett till en hög skuldsättning, som i nuvarande ränteläge är svår att klara av.

Vi noterar med tillfredsställelse att utskottet i sin helhet numera stöder en satsning på familj jordbruket. Det krävs emellertid mer än ord – det krävs även ekonomiska resurser. Därtill är det nödvändigt att vi aktivt motverkar en fortsatt övergång till stordrift och industrialisering av produktionen.

Det är enligt min mening angeläget med politiska åtgärder som underlättar bevarandet och tillskapandet av små deltidsjordbruk och fritidsjordbruk för att boendet på landsbygden skall bevaras och öka. Jag hänvisar till vårt särskilda yttrande nr 2.

Herr talman! Eftersom det i dag inte är troligt att människor, kapital och mark i jordbruket gör bättre nytta någon annanstans skall vi se till att nyttja dem där de finns.

Anf. 68 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Karl Erik Olsson ställer frågor till oss socialdemokrater om hur vi tycker att jordbruksmarken skall användas. Jag vill kasta bollen tillbaka till honom och säga att vi anser att näringen själv skall diskutera och komma fram till hur marken skall användas. Därför vill vi gå in med ett stöd under ett visst antal år, för att ge möjligheter till en omställningsperiod. Det har i utredningen, i propositionen och i utskottsbetänkandet talats mycket om hur jordbruksråvaror kan användas för tekniskt bruk och hur jordbruket skall stimuleras att börja med nya produkter osv. Det finns alltså oerhört mycket att diskutera.

Som jag ser det, som ledamot i en del regleringsföreningar, negligeras

överskottsproblemet för mycket. Jordbrukarna tar inte detta problem på allvar, utan de fortsätter att producera och finner nya sätt att kringgå bestämmelserna. Det är oerhört bekymmersamt, därför att det förorsakar såväl jordbruket som samhällsekonomin stora kostnader. Därför måste det föras en seriös diskussion om hur åkermarken skall användas och hur animalieproduktionen skall förändras så att den blir mera lönsam. Man måste undvika att regleringsföreningarna hamnar i en konkurssituation, som de nästan gör för närvarande. Vid dessa diskussioner måste man komma fram till konstruktiva förslag, som innebär att det blir en bättre balans i produktionen men att jordbrukarnas lönsamhet ändå inte drabbas så hårt. De belopp som vi från socialdemokraternas sida har gått med på att bevilja är avsedda för att hjälpa jordbrukarna till en sådan här diskussion och för en omställningstid.

Jag tror inte att det är kapitalbrist och liknande som hindrar jordbruket från att i dag förändra sin produktion, utan jordbruket har i stället låst sig för hårt i viss produktion. Jordbrukets främsta uppgift är att producera livsmedel, men jordbruket måste i fortsättningen sätta många fler strängar på sin lyra. Det skulle vara mycket skönt om näringen ville ta på sig ansvaret, att vara med i denna diskussion och att medverka aktivt.

Jag vet att man inom lantbruksuniversitetet arbetar mycket intensivt med dessa frågor och har många förslag att komma med. Det är emellertid mycket viktigt att förslagen verkligen förankras i näringen, så att inte lång tid förflyter från det att de nya forskningsresultaten kommer och till dess att de kan börja tillämpas.

Jag vill, som sagt, kasta bollen tillbaka till Karl Erik Olsson som representant för jordbruksnäringen: Försök medverka till att starta en seriös diskussion och till att jordbruket snarast möjligt åtgärdar sin överproduktion!

När det gäller sockerbetsodlingen vill jag bara säga att minskningen av arealen faktiskt har skett genom överenskommelser med betodlarna. Därför tror jag att den är riktig.

Anf. 69 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad talar vackert om den alternativa användningen av åkerareal. Om man lyssnar till vad vi här säger – jag anlade några synpunkter och presenterade några idéer i mitt anförande – förefaller det som om vi har samma uppfattning. Det som utgör skillnaden i sak är uppenbarligen att vi när vi kommer med förslag till konkreta åtgärder – det som i dag ligger närmast ett konkret beslut är frågan om etanolframställningen, men framöver kan väldigt många andra saker bli aktuella – snabbt vill ha ett ställningstagande. Vi menar nämligen att det finns underlag för ett sådant i det här fallet. Men från regeringens sida och från socialdemokratiskt håll över huvud taget vill man bara vänta. Det är det som markerar skillnaden.

Vidare vill jag framhålla att jag inte framställde min fråga direkt till Grethe Lundblad utan frågan riktades till vem som helst av dem som företräder socialdemokratin. Det gäller här inte bara markanvändningen utan också

den alternativa nyttan när det gäller det kapital och den arbetskraft som i dag finns inom jordbruket. Frågan är om man långsiktigt verkligen vågar tro på det värde som anges i LMK. Jag har inte hört någonting om den saken. Det skulle vara mycket intressant att få veta hur det förhåller sig. Personligen vågar jag inte tro att det finns en möjlighet till ett effektivt utnyttjande. Det finns ju en arbetskraftsreserv och en hög likviditet på andra områden inom näringslivet som det skulle vara bättre att utnyttja inom jordbruket.

Anf. 70 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Redan i dag har ett stort antal jordbrukare mycket stora inkomster vid sidan av jordbruket. Redan i dag är situationen den att arbetskraften inom jordbruket utnyttjas även på andra områden. Ändå hinner man ta itu med sitt jordbruk. Därför tror jag inte att man skall dra så skarpa gränser som man många gånger gör. Den här frågan togs upp i LMK just därför att man skulle få en samhällsekonomisk bild av situationen.

När det gäller etanolframställningen skulle jag bara vilja säga att jordbruksministern redan har redogjort för denna. Orsaken till att man vill utreda frågan är i och för sig inte att man betvivlar att det går att åstadkomma en spannmålsproduktion inom jordbruket utan orsaken är att man vill veta på vilket sätt denna produktion kan nyttiggöras i fråga om bensinhanteringen. I det avseendet finns det en stor osäkerhet. Man måste alltså först vara helt klar över att ämnet verkligen kan ersätta bensin. Vidare måste hela verksamheten ligga i linje med den energipolitik som vi har i det här landet.

Anf. 71 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Såvitt jag förstår ifrågasätter Grethe Lundblad, liksom jag, alternativvärdet när det gäller den arbetskraft och det kapital som så att säga är låst inom jordbruket. Det är en intressant upplysning. I så fall uppgår nettokostnaden för samhället inte alls till det belopp som nämnts här i debatten och i så fall är det inte särskilt farligt om det kostar några hundra miljoner mera – eller vilket belopp det nu rör sig om – att få till stånd en sådan här produktion. Nationalekonomiskt blir det ändå ett plus, och det kan ju vara av värde.

Anf. 72 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! När man står så här långt nere på talarlistan som jag gör, finns alltid risken att det blir upprepningar. Men några punkter har varit särskilt aktuella i den jordbrukspolitiska debatten. Det gäller överskottsproduktionen, matmomsen, mellanleden och Norrlandsstödet. Jag tänker helt kort beröra dessa saker.

Utvecklingen av samhällsekonomin under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet medförde att jordbrukspolitiken inte längre fungerade på det sätt som man förutsatte när beslut fattades 1977.

När vi socialdemokrater kom i regeringsställning hösten 1982 tog vi emot ett land med mycket svåra problem. Ekonomin var ur balans och näringslivet befann sig i utförsbacken.

På jordbrukets område hade denna obalans lett till att vi hade fått en betydande överproduktion av livsmedel. Då köpkraften hos konsumenterna hade försämrats och inkomsterna för jordbrukarna hade blivit knappare, försökte producenterna få kompensation genom att öka produktionen. Det visar klart sambandet mellan landets ekonomi och situationen för jordbruksnäringen.

Jag måste säga att jag blev litet förvånad, när Anders Dahlgren i sin debatt med jordbruksministern inte ville erkänna det sambandet. Detta är en realitet, och inga protestdemonstrationer i världen kan lösa de problemen. Endast med en saklig debatt och gemensamma ansträngningar kan vi få ett jordbruk i balans. Det är en nödvändighet och det har också LRF funnit angeläget.

Med risk för upprepning, som jag sade från början, skulle jag ändå vilja säga litet grand om livsmedelskommittén och den uppgörelse vi där träffade med moderaterna och folkpartiet – eftersom jag själv var inblandad i den när det gällde spannmålsöverskottet.

Som bekant skulle ansvarsfördelningen vara 40 % på samhället och 60 % på jordbruksnäringen. Denna överenskommelse förankrades också i resp. partiledning. Den skulle ge spannmålsodlarna ca 600 milj. kr. inom en femårsperiod som hjälp för att gå över till produktion av andra grödor. På så sätt skulle man kunna dämpa ett dyrbart överskott av spannmål. Dessutom lade vi in en kontrollstation efter fem år, så att man skulle få se hur det hela hade utvecklats.

Men när vi kom till utskottsbehandlingen var inte uppgörelsen särskilt mycket värd. Jag måste få uttrycka min besvikelse över den nonchalans som här visades en ingången uppgörelse. Jag har i mitt politiska liv varit med om att göra många överenskommelser över partigränserna, men jag vill påstå att aldrig någon gång har motparten uppträtt på detta sätt.

Frågan om borttagandet av matmomsen förekommer ofta i debatten. Från socialdemokraternas sida har vi avvisat det förslaget av den anledningen att om man tar bort 16 miljarder från statsbudgeten måste samma summa finansieras. Ingen kan väl i dag ha något intresse av att öka på budgetunderskottet!

Vi socialdemokrater menar att det är bättre med riktade åtgärder till svaga grupper, exempelvis barnfamiljerna.

Det vore värdefullt för den fortsatta debattens skull om ni från de borgerliga partierna, särskilt centern, klargör var ni står i fråga om borttagandet av matmomsen. I debatterna ute i landet förekommer det olika uppgifter på den punkten, och det skulle vara välgörande om vi kunde få ett klarläggande.

Hur fördelas livsmedelspriserna i de olika leden? Ofta möter man producenter som menar att skillnaden är för stor mellan producentledet och konsumenten, att mellanleden tar för stor del. I livsmedelskommittén togs det fram ett omfattande material för belysning av detta. För min egen del hade jag stora förväntningar på att vi också skulle kunna visa på var bristerna finns, men det lyckades vi inte med. Men utredningsmaterialet kommer

säkerligen att vara till stor nytta och av stor betydelse för de fortsatta analyser som man måste göra för att komma till rätta med detta problem.

Svensk industri inkl. livsmedelsindustrin går hyfsat. I många fall redovisas mycket bra resultat, vilket är positivt. Men det är då också naturligt att producenterna av livsmedlen ställer sig frågan vart pengarna tar vägen. Om livsmedelspriserna skall kunna hållas på en rimlig nivå är det viktigt att vi mycket noggrant följer utvecklingen i mellanledet fortsättningsvis.

Så några ord om prisstödet till norra Sverige, som är avsett att utjämna kostnaderna mellan jordbruket i Mellansverige och jordbruket i norra Sverige.

Norrlandsstödskommittén lade 1983 fram sitt förslag till prisstöd och områdesindelning, ett förslag som livsmedelskommittén anslöt sig till. Jordbruksministern har i den proposition som vi nu behandlar följt de olika utredningarnas förslag.

Områdesindelningen har varit föremål för en ganska livlig debatt, särskilt när det gäller Jämtland och Storsjöområdet. Viktigt att påpeka är att båda utredningarna haft tillgång till all den expertis som finns i landet när det gällt att komma till rätta med problemen. Men nu har jordbruksutskottet sagt, att om källmaterialet visar sig felaktigt, så får jordbruksnämnden i uppdrag att se över områdesindelningen för Jämtland.

Efter den negativa utveckling som helt klart har ägt rum och med hänsyn till de svårigheter som de norrländska jordbrukarna befinner sig i har vpk och socialdemokraterna enats om en uppräknings av Norrlandsstödet med 60 milj. kr., utöver de 22 milj. kr. som föreslås i propositionen. Vidare skall 40 milj. kr. gå till de hårt skuldsatta, något som då skall gälla hela landet. Detta tycker jag är en bra uppgörelse – historiskt sett är det den största uppräknings som någonsin skett vid ett tillfälle. Jag tycker också att det är mera tilltalande, om vi kan lösa det hela med s. k. villkorslån än genom att gå in i ackordsförfarande och skriva av stora delar av lånen. något som det riktats mycken kritik mot bl. a. från jordbrukarna själva.

Det här kommer inte att lösa alla problem, men jag påstår att det blir en bra grund att stå på, och jag vill verkligen tillstyrka förslaget i propositionen.

Vidare föreslås i propositionen att en översyn av de högt skuldsattas situation vidtages. Den utredningen bör enligt min mening snarast komma i gång, så att lämpliga åtgärder kan vidtagas. Detta måste ges hög prioritet, för många brukare befinner sig i en ytterst besvärlig ekonomisk situation, utan att de själva kan rå på den.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att det finns många problem inom jordbruksnäringen kvar att lösa. Debatten kommer säkerligen att fortsätta även efter dagens beslut, men genom dessa beslut kommer vi i alla fall ett steg framåt då det gäller att se jordbrukspolitiken i ett vidare sammanhang. Det är fråga om en samlad livsmedelspolitik. Men jordbrukspolitiken måste också kopplas till den ekonomiska utvecklingen. Detta är en förutsättning för att näringens utövare skall kunna få en med andra jämförbara grupper likvärdig försörjning, samtidigt som vi kan låta konsumenterna få tillgång till livsmedel till rimliga priser.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

Anf. 73 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Åke Selberg är besviken på mycket – det framgår av hans anförande. Vad han är besviken på är inte helt klart, även om han ger den borgerliga politiken skulden. Jag tycker emellertid inte att det är riktigt rättvist.

Norrlandsstödet – det som vi nu behandlar och det som skall behandlas i morgon – räknade den socialdemokratiska regeringen upp med 22 miljoner. Vpk och centerpartiet föreslår i sina motioner 102 milj. kr. Kompromissen med vpk medför en uppräknings med 60 milj. kr. i stället för 22 milj. kr. Det är väl ingen ära för socialdemokratin och dess politik när det gäller Norrland att man tvingades till den här uppräknings. Man gjorde det inte med gott hjärta, och man hade inte från början för avsikt att göra det.

I morgon kommer Åke Selberg att tillsammans med andra socialdemokrater rösta för att konsumtionsmjölken skall bli 2 öre dyrare, precis tvärtemot vad jordbruksministern sade för en stund sedan – att man aldrig skulle röra livsmedelssubventionerna på mjölk. Med de pengarna skall man betala en del av Norrlandsstödet, 22 milj. kr. Det är den hjälp som Åke Selberg ger Norrlandsproducenterna och konsumenterna.

När det gäller priset på får och lammkött – en produktion som är viktig för Norrland – kommer Åke Selberg att i morgon rösta för att den varan blir 1:77 kr. dyrare per kilo i affärerna. Man tar 8 milj. kr. av prisstödspengarna och för över dem till en statistisk undersökning som jordbruksministern inte har pengar till. Det är det sätt på vilket Åke Selberg och regeringen vill hjälpa Norrlandsbönderna. De 40 miljonerna till skuldsatta jordbrukare är inte heller socialdemokraternas förtjänst. Trots att jordbruksministern och andra socialdemokratiska politiker har rest runt och sagt att man måste titta på detta och att man måste hjälpa till har man inte gjort ett dugg. Dessa pengar hade över huvud taget inte kommit fram om inte vpk även i det här fallet hade tvingat fram dem i överenskommelsen. Det måste ändå vara så, att vi ifrån den här talarstolen kan säga sanningen om hur de olika förslagen har kommit till.

Anf. 74 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Att 40 milj. kr. går till högt skuldsatta jordbrukare är utan tvivel en positiv lösning. Som jag sade i mitt anförande är det en bättre lösning än den tidigare, då vi gått in och lyft av lånen via ett ackordsförfarande. Detta har lett till att vi har fått kritik från jordbrukarna själva. Om man kan gå in med villkorslån, som efter en viss period kommer tillbaka in i företaget, är detta en klart bättre lösning.

När det gäller de 22 miljonerna var det ju så, att man skulle finansiera de här sakerna inom jordbruksdepartementets ram. Det är också detta man nu har gjort.

*Livsmedels-
politiken*

Anf. 75 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jordbruksutskottets socialdemokrater har bättre lösningar på jordbrukarnas kapitalproblem än jordbruksministern. Det är vad Åke Selberg säger. Jag har, herr talman, ingen avvikande mening.

Anf. 76 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det får vara litet måtta på påståendena. Jag förstår att andre vice talmannen tror att jag inte kan ge mig till att komma med ett bemötande med tanke på den tidsbrist som utan tvivel råder.

Jag redovisade tydligt och klart att vi har haft ambitionen att skapa breda lösningar i det här sammanhanget. Jag fick ett enhälligt förslag från kommittén, från alla partier, om hur jordbruksstödet till Norrland skulle räknas upp. Jag följde det förslaget och lade fram det i propositionen. När det sedan visade sig att det fanns intresse för att gå in på lösningar som gick längre, hade vi inga svårigheter att – med det engagemang som jag tidigt har redovisat att vi har för de norrländska jordbrukarna och särskilt för dem som har haft det speciellt svårt – vara med om att ta fram de medel som vi i annan form ändå hade fått lov att betala ut för att klara rekonstruktionen när det gäller de mest utsatta jordbrukarna och deras problem.

Anf. 77 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Tidsbristen är min, inte jordbruksministerns. Jordbruksministern har, liksom alla andra statsråd, rätt att tala i tio minuter och hur ofta han vill, medan jag har två treminutersreplik till mitt förfogande.

Jag konstaterar att det jordbruksministern nu säger inte innebär att Norrlandsstödet är uppräknat i regeringens proposition med de procentsiffror som det finns anledning till. Jag konstaterar också att det inte sägs i propositionen att Norrlandsstödet årligen skall räknas upp med de siffror som t. ex. kostnadsutvecklingen ger anledning till.

Anf. 78 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det är möjligt att Anders Dahlgren inte känner till hur Norrlandsstödet är konstruerat, men det är ju konstruerat som ett stöd i örestal, och precis det örestal som kommittén har varit överens om att vi skulle utnyttja för att räkna upp Norrlandsstödet, det har vi använt – precis i enlighet med kommitténs enhälliga förslag. Motivet angav jag i mitt förra inlägg, och jag har redovisat den fortsatta hanteringen på det sätt som vi fick möjligheter till när situationen blev den den blev.

När det gäller tidsbristen handlade det om min respekt för kammarens tid – den känner jag. Det är möjligt att vi har olika uppfattningar på den punkten.

Anf. 79 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag vidhåller att den kostnadsuppräknings som vi har gjort i vår motion och reserverat oss för, 102 milj. kr., är den riktiga.

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Herr talman! Jag har med andra Norrlandsmoderater väckt en motion som gäller just jordbruket i Norrland. Jordbruket där uppe, med dess starka anknytning till skogsbruket, har alltid spelat en mycket stor roll. I stora delar av Norrlands inland är jordbruket en grund på vilken hela samhällsbyggnaden vilar. En fortsatt nedläggning av norrländska jordbruk skulle undanrycka förutsättningarna för bosättning och arbete speciellt i Norrlands inland.

I den regionalpolitiska debatten hävdade jag att Norrland i viss mån är i kris. Utflyttningen fortsätter, och åldersstrukturen blir alltmer ogynnsam. Underlaget för många skolor sviktar. Möjligheten att driva industriell verksamhet i mindre samhällen i inlandet är begränsad. Regionalpolitiken i dess nuvarande form, huvudsakligen inriktad på industriföretag, får knappast någon effekt på inlandskommunernas små samhällen.

Enligt min mening – vilken också kommit till uttryck i motionen – bör det regionalpolitiska stödet alltmer inriktas mot jordbrukssektorn. Jord- och skogsbruket är i stort sett basen för all annan verksamhet. Vittrar den basen sönder kan det få mycket allvarliga verkningar för annan verksamhet. Av någon anledning betraktas inte jordbrukare som företagare i egentlig mening. Den sysselsättning som jordbruksföretagen ger upphov till bör enligt min mening väga lika tungt som sysselsättning inom industrisektorn.

Arbetsmarknadspolitiskt stöd, vilket inte heller det kommer jordbrukare till del i någon nämnvärd utsträckning, borde också, precis som det regionalpolitiska stödet, kunna användas för att utveckla och främja det norrländska jordbruket.

Herr talman! I viss mån har min uppfattning i detta avseende vunnit utskottets gillande – i så måtto att man där betonar att prisstödet bör ses som ett regionalpolitiskt stöd. Vi Norrlandsmoderater har också fått vår begäran om att stödet skall uppräknas med PM-index tillgodosedd.

Utan överdrift kan hävdas att ingen, oberoende av var man bor i Sverige, är tilltalad av en utveckling som leder till att det öppna landskap som är insprängt i de stora skogsområdena i Norrlandslänen förbuskas och därmed förlorar sin charm. Det är stora värden som är förknippade med jordbruket i Norrland. Turistnäringen påverkas, den norrländska skogsindustrin är inte betjänt av att Norrlands inland avfolkas. Skogsråvaran måste fram till kustens skogsindustrier, som bidrar med så många miljarder i exportintäkter.

Herr talman! Det är värt att notera den socialdemokratiska regeringens njuget mot norrländskt jordbruk. Gäller det satsningar i Uddevallaområdet, som ligger bara några få mil från expansiva Trollhättan och Göteborg, är man angelägen att anslå hundratals miljoner kronor. När det gäller att rädda det statliga rederiföretaget Zenit utverkar man pengar i miljardklassen från riksgäldskontoret. För att stödja storstadsregionerna har det socialdemokratiska partiet uppenbarligen planer att satsa pengar i miljardstorlek. Men när det gäller uppräkning av Norrlandsstödet i jordbruket lägger man sig på en skamligt låg nivå.

Det är, herr talman, glädjande att notera att regeringens förslag inte vunnit jordbruksutskottets gillande. Men det avslöjar ett avtagande intresse för

Norrland från socialdemokratins sida. Är det möjligen de begränsade möjligheterna att vinna riksdagsmandat i Norrland som är anledningen? Är det frestelsen att vinna flera riksdagsmandat som förklarar generositeten när det gäller Uddevalla och storstadsregionerna?

Det finns mycket mera att säga om Norrlandsjordbruket och dess roll för att bevara ett Norrland som fungerar samhällsmässigt med skolor, affärer och annan service, men jag skall avstå från den diskussionen.

Jag vill också avstå från att ställa något speciellt yrkande, men vill notera att vi fått fyra av våra fem yrkanden tillgodosedda av jordbruksutskottet. Det återstår tyvärr ett yrkande, som gäller en uppräknig av Norrlandsstödet med 80 milj. kr. utöver regeringens förslag. Jag lovar att vid lämpligt tillfälle framöver ånyo aktualisera den frågan.

Anf. 81 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Får jag först säga att jag delar den uppfattning Per-Richard Molén framfört här. Jag skulle vara tacksam om han drog detta tal några varv i sitt eget parti, så att det också ställer sig positivt som vi i centern gjort. Då kanske vi får bättre resultat framöver.

Herr talman! Sveriges jordbrukare befinner sig i en svår ekonomisk situation. Världsutvecklingen, som Sverige har svårt att bryta sig ur, har lett till snabba kostnadsfördyringar. Så har skett även med matvarorna.

Även om matvarorna inte stigit lika mycket som andra varor blir det kännbart för människor. Det får man ha förståelse för.

Här har jordbrukarna blivit utpekade som bovarna i dramat, trots att deras andel för deras arbetsprestation inte utgör mer än 4 öre av den krona som konsumenten betalar för livsmedel. De höga priserna är inte bondens fel. Detta borde ha framgått i högre grad i livsmedelskommitténs arbete. De 96 örena av livsmedelskronan som inte är bondens lön borde ha fått en starkare genomlysning. Det skulle varit mera fruktbart, och nödvändigt om man ville ha en ny livsmedelspolitik, som det talades om. Detta skulle då skett till fördel för både konsumenter och producenter.

I denna situation kan man förstå jordbrukarnas kraftiga reaktion mot livsmedelskommitténs majoritetsförslag.

Centern har alltid slagit vakt om en sund utveckling. Vi har slagit vakt om bevarandet av våra produktionsresurser och därmed också Sveriges jordbrukare. Detta vaktslående bör alla må väl av. Att göra det bästa av varje situation har alltid varit centerns ledstjärna. Ur den synpunkten är jag glad över men ingalunda nöjd med det resultat som kan bli följden av det beslut som vi om en stund här skall fatta. Det förslag som livsmedelskommitténs majoritet, bestående av socialdemokrater, moderater och folkpartiet, lade fram var illavarslande. Men under resans gång, från kommittéförslaget till propositionen och sedan till utskottsbehandlingen, har avsevärda förbättringar skett. Jag skall inte gå in på dessa av tidsskäl. Man är ännu inte överens, det har getts bevis för i debatten. Jag vill endast konstatera detta.

Jag vill ändå peka på några synpunkter som jag tycker har diskuterats för litet i denna debatt. Överskotten i jordbruket är inte den katastrof som

många velat göra gällande. Vi har haft goda skördeår nu rätt länge. Vi här i Sverige vet inte hur det är att svälta. En missväxt, även om den skulle vara liten, kan vända på situationen väldigt snabbt. Större är inte överskotten. Följderna av en missväxt kan bli svåra och dyrbara. Ett visst överskott är den bästa försäkring som finns för vår viktigaste produkt, nämligen maten. En brist föranleder importbehov. Vad det kostar att köpa mat i det läget har vi fått erfara. Priserna har stigit till det flerdubbla. Det får vi inte heller glömma bort. Sett ur den synpunkten och ur sysselsättningssynpunkt – jag tänker på hela kedjan från produkt till konsument via förädling, transporter, osv. – är det ändå en god ekonomi för Sverige och hela samhället att ta ett övergripande ansvar för överskottsproduktionen. Varje människa som friställs och blir arbetslös kostar landet över 100 000 kr. per år. Vi har ingen annan sysselsättning här i landet att placera dessa arbetslösa i. Då måste det väl vara fel att inte producera. Det har väl aldrig löst några problem att låta bli att producera någonting som ändå behövs för vårt folk och även för andra.

Nog är det märkligt att diskussionen gått som den gjort. Som vi fått läsa i livsmedelskommitténs senaste rapport importerade vi 1983 matvaror för ca 14 miljarder kronor och exporterade för ca 6 miljarder. Bör inte detta ge en tankeställare? Ja, vi måste finna nya vägar här.

En allsidigare användning av åkerjorden med bibehållande av våra åkerarealer och våra produktionsresurser är det som behövs. Det har vi länge arbetat för inom centern. Vi måste också få större fantasi när det gäller vidareförädling av våra råvaror. Även det behövs, och det kan finnas mycket att göra på den kanten. Det skulle ge ökad sysselsättning och bättre ekonomi för landet.

Vi har alla både möjligheter och skyldigheter att på bästa sätt lösa problemen. Det kommer att ge vår ekonomi stora fördelar och ökade möjligheter till högre sysselsättning.

Momsen har det talats om här. Momsen fördyrar matvarorna mest. Matsubventioner har plockats bort. Jag vill bara erinra om att vi från centerns sida har varit emot detta. Här tycker jag att riksdagen skall tänka om. Det kan vara en god ekonomi och rättvisa i allra högsta grad att vi arbetar på detta sätt. Därför skall vi satsa mera på just detta arbete.

Det system som man har haft, att ta in pengar via momsen och sedan återbetala dessa och därmed sänka livsmedelspriserna, har varit en väldigt enkel väg. Det blir kanske svårt att lösa problemet på annat sätt, men då får vi satsa mera pengar i återbetalning på momsen.

Stödet till jordbruket i norra Sverige får en bra uppräknings genom dagens beslut – det har nyss diskuterats. Det är både nödvändigt och bra, för här har man sackat efter i hög grad.

Under den allmänna motionstiden i vinter skrev Jan Hyttring och jag en motion, 1524, som pekade på behovet av uppräknings i Värmland. På kött- och fläksidan får vi nu en förbättring, och det är bra. På mjölksidan är en uppräknings behövlig med hänsyn till produktionsmöjligheterna i vårt län.

Det område som är föremål för det s.k. Norrlandsstödet behöver upprätthålla en produktion för att grovt täcka människornas behov av mat.

Men det är inte de områdena som producerar överskottet, och därför bör man satsa mera på det stödet i fortsättningen. I den översyn av stödet som utskottsmajoriteten nu föreslår hoppas jag att våra synpunkter i den här frågan skall bli beaktade.

Herr talman! Jag har mycket mer som jag skulle vilja säga i det här sammanhanget. Det har kanske yttrats många hårda ord här i dag, men även förut. Til syvende og sidst tror jag ändå att vi måste se på den här frågan med hänsyn till både människorna och de olika delarna av vårt land. Om vi gör det, bör vi kunna finna vägar till en bättre jordbrukspolitik, som tar hänsyn till alla faktorer och inte alltför ensidigt stirrar sig blind på en viss sak.

Herr talman! Jag ansluter mig till de yrkanden som Anders Dahlgren ställt.

Anf. 82 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Jord- och skogsbruk utgör grunden för sysselsättningen och näringslivet i stora delar av Jämtlands län.

Vart tredje hushåll är beroende av jord- och skogsbruk för sin försörjning. I Bergs kommun är exempelvis 20 % av de förvärvsarbetande sysselsatta inom denna näring. Jämför detta med talet för riket, som är ca 5 %!

Lantbrukskooperationen sysselsätter 1 440 personer, som är fördelade på 33 orter och 86 arbetsplatser. Jord- och skogsbruk med följsysselsättningar ger således dels många människor arbete, dels en mycket spridd, decentraliserad sysselsättning.

Jämtlands län är det glesaste länet i landet. Vi har mycket få tätorter på en stor yta, vilket också gör att det är positivt att vi fortfarande har ett aktivt jord- och skogsbruk som sysselsättningsmöjlighet i våra glesbygder. I länet är det många människor som satsar på s. k. kombinationssysselsättning för att få sin försörjning. I undersökningar som gjorts av länsstyrelsen har det visat sig att man använder sig av uppåt sjuttioalet olika sysselsättningskombinationer för att få försörjning och därmed möjligheter att stanna kvar på hemorten. Då ingår ofta just jord- och skogsbruk som en bit i försörjningen.

Som den här kammaren många gånger fått veta är Jämtlands län fortfarande det minst industrialiserade länet i landet, vilket också visar det stora beroende vi har av vår basnäring jord- och skogsbruk.

Av de här skälen är det självklart att vi företrädare för Jämtlands län, oavsett partitillhörighet, är mycket angelägna om att bibehålla den livsmedelsproduktion som vi har i dag.

Därför har också lantbruksnämnd, länsstyrelse, LRF, de politiska partierna, länsavdelningen av Kommunförbundet och enskilda lantbrukare mycket högljutt protesterat mot det förslag till ny områdesindelning som i dag ligger på våra bord. Vad vi vänder oss emot är de felaktiga beräkningsgrunder som ledde till Norrlandskommitténs förslag.

När vi från länet då protesterade, svarade jordbruksministern med att avstå från att lägga fram någon proposition. Han överlämnade Norrlandskommitténs betänkande till livsmedelspolitiska utredningen, för att den skulle titta på den kritik som kommit från länet.

Tyvärr arbetade livsmedelskommittén under stor tidspress, och enligt

uppgifter som vi fått till länet hann inte kommittén se över förslaget till ny områdesindelning, utan man antog Norrlandskommitténs förslag utan större diskussioner.

Som grund för den nya indelningen ligger ett antal typgårdar, vilkas avkastning man studerat. Därvid visar det sig att Jämtlands läns centrala delar har samma avkastning som södra Norrlandskusten.

Vad som inte studerats är vilken insats man måste göra för att uppnå dessa s. k. normskördar.

På grund av klimatförhållanden, kort vegetationsperiod, riklig nederbörd och låg medeltemperatur blir kostnader för gödsling, torkning och maskininvestering högre än i exempelvis södra Norrlands kusttrakter. Detta är inte beaktat.

Dessutom har inte de olika uppgifterna från lantbruksnämnderna normställt inför datakörningarna till det tabellunderlag som utredningen vilar på.

Tyvärr har vi inte lyckats övertyga hela utskottet om de invändningar vi har mot nuvarande stödområdesindelning. Utskottsmajoriteten föreslår att riksdagen skall anta det nya förslaget till områdesindelning. Positivt är dock att utskottet hyser viss tvekan inför om stödområdesindelningen är fullt rättvis, inte minst beroende på att den bygger på beräkningar som gjordes redan 1982.

Utskottet understryker vidare "att det är viktigt att målet att jordbruksproduktionen i norra Sverige bör bibehållas i ungefär nuvarande omfattning verkligen uppfylls och att jordbrukarna ges erforderliga förutsättningar härför. Då bör det heller inte råda något tvivel om att produktionskalkyler och övrigt beräkningsunderlag är så aktuellt och rättvisande som möjligt. Den oro för att så inte skulle vara fallet som ges uttryck för i motionerna och som även manifesteras i uttalanden och uppvaktningar från företrädare för jordbruksnäringen i berörda delar av landet bör härvidlag tas på allvar."

Givetvis upplever vi denna skrivning som mycket positiv. Så är även fallet med det utskottet förordar regeringen att göra, nämligen att låta se över beräkningsunderlaget ytterligare, bl. a. när det gäller förhållandena i Norrlands inland och framför allt inom Storsjöområdet, där beräkningarna rönt särskild kritik. Enligt utskottet bör regeringen uppdra till statens jordbruksnämnd att företa en sådan översyn.

Det kan tyckas att vi skulle ha låtit oss nöja med denna skrivning, eftersom utskottet ändå insett att det finns skäl att ifrågasätta förslaget till områdesindelning när det gäller Jämtlands län.

Min slutsats blir dock att det hade varit ännu mera logiskt av utskottet att föreslå att riksdagen avvaktar med genomförandet av en ny områdesindelning tills man hunnit göra den översyn som utskottet självt anser måste göras.

Skulle det, som vi är övertygade om, visa sig att vi har rätt i vår kritik, kommer jordbrukarna i Jämtlands län att under nästa år bli orättvist behandlade alldeles i onödan.

Herr talman! Det mest rimliga och logiska vore att kammaren följde reservation 27, i vilken vi tar upp just det här problemet och föreslår att nuvarande indelning behålls ytterligare ett år och att man fram till dess gör

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

den översyn som jag nyss omtalat. Jag yrkar bifall till reservation nr 27.

I detta anförande instämde Nils-Olof Gustafsson och Margareta Winberg (båda s).

Anf. 83 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Bakom regeringens proposition angående livsmedelspolitiken ligger mycken brådska. Jag beklagar att frågan om livsmedels- och jordbrukspolitiken har forcerats på ett osedvanligt sätt. Det är stora och svåra frågor det gäller. Den tid som livsmedelskommittén hade för sitt arbete att utreda hela livsmedelskedjan var för knapp. Resultatet av utredningen, propositionen och utskottsbetänkandet visar också att många bitar i problemkomplexet härigenom inte finner sin lösning. Herr talman! Vi gör klokt i att räkna med mycken diskussion, fortsatt utredande, behov av en gemensam stark vilja för att nå lösningar framöver som är till gagn för näringen och för hela det svenska folket. Herr talman! På grund av att tiden är knapp kan jag beröra endast några få men väsentliga frågor.

När det gäller socker och potatis föreslår jordbruksministern att frågan om produktion av socker och andra sötmedel, sprit samt stärkelse utreds. I utskottsbetänkandet framhålls att tekniska framsteg gjorts, som kan leda till att sötmedel kan tas av andra råvaror och därmed ändra förutsättningarna för den svenska sockerbetsodlingen. Vidare framhålls att också fabrikspotatisodlingens förutsättningar – då det gäller råvaran – vid sprit- och stärkelseframställning kan komma att ändras framöver. Med anledning härav kan påpekas, vilket framhålls i reservation 12 som följer upp flera motioner från moderater och centerpartister, att den utredning sockernäringskommittén enigt lade fram våren 1982 även nu kan utgöra tillräcklig grund för förslag rörande den framtida sockerproduktionens önskvärda omfattning.

Sockernäringen är mycket viktig från beredskapssynpunkt. Det visar inte minst erfarenheterna av världskrigen. Odlingen är ett mycket bra inslag i växtföljden. Den utnyttjar naturens krafter, solens energi, på ett förnämligt sätt. Växttiden är lång varför odlingen också är miljövänlig. Dessutom har odlingen stor betydelse för foderproduktionen. Stora investeringar har gjorts såväl inom jordbruket när det gäller specialmaskiner, transportmedel m. m. som inom sockerindustrin. Regeringens ambitioner att på sikt öka importen till 10–15 % av konsumtionen skulle leda till nedläggning av sockerbruk och minska utnyttjandet av specialinvesteringar i jordbruket. Det skulle bli stora ekonomiska konsekvenser för viktiga jordbruksregioner i vårt land. Därför är, herr talman, skälen mycket starka att framdeles ställa upp för en sockerproduktion som täcker 95 % av vår konsumtion. Det behövs ingen ny utredning på den punkten.

Herr talman! Jag är tacksam för att utskottet enat sig om min och Bo Arvidsons motion från allmänna motionstiden beträffande bibehållande av de differentierade pristilläggen och avgifterna. Att ta bort dessa i just detta skede hade varit djupt olyckligt. Det mindre jordbruket hade drabbats.

I propositionen på s. 98 förutsätts att samhället vid särskilt besvärliga

anpassningssituationer skall medverka i speciella produktionsstyrande åtgärder. Bl. a. nämns tvåprissystemet för mjölk och avvecklingsersättning (mjölkpensionen) för mjölkproducenterna. I motion 3096 tar jag och Bo Arvidson upp frågan. Vi anser att någon form av avvecklingsersättning bör kunna övervägas även inom smågris- och slaktsvinsproduktionen. Detta skulle självfallet ske inom ramen för de medel som jordbruket självt betalar in genom slaktdjursavgifterna. Vår motion följs upp i reservation 31 av moderater och centerpartister. Varför har inte övriga partier kunnat ställa upp på detta?

När investeringsförbudet infördes våren 1983 skedde det som en provisorisk åtgärd i avvaktan på livsmedelskommitténs förslag till åtgärder för att försöka begränsa överskottet. Gällande investeringsstopp har hitintills inte haft avsedd verkan, bl. a. beroende på generösa dispensmöjligheter. Vi kan nu konstatera att varken livsmedelskommittén eller regeringen framför några konkreta förslag för att komma till rätta med animalieöverskottet.

När investeringsstoppet enligt regeringens förslag upphör den 1 juli nästa år kan man anta att viss nybyggnation kommer till stånd. I detta läge är det angeläget att se till att nyinvesteringar inom animalieproduktionen sker på ett sådant sätt att miljöaspekterna uppmärksammas. Ett problem med en del av nuvarande animalieproduktion är att den sker på fastigheter utan tillräckligt arealunderlag för spridning av gödsel.

Inom familj jordbruket är animalieproduktionen oftast anpassad till fastighetens arealunderlag. Detta förhållande är positivt ur flera aspekter. Det är därför angeläget att en sådan produktionsinriktning kan bestå även i framtiden.

Regeringen aviserar i annat sammanhang en översyn av gällande anvisningar om miljöskydd vid djurhållning. Detta bör ske snarast, och senast så att nya anvisningar kan tillämpas vid den tidpunkt investeringsstoppet upphävs.

Kommande anvisningar vid ny-, till- och ombyggnad skall enligt vår mening baseras på en arealanpassad animalieproduktion. Denna vår uppfattning följs upp i ett särskilt yttrande av moderaterna i utskottet.

Herr talman! Vi moderater ser svenskt jordbruk som en mycket viktig del av vårt näringsliv – som en garant, i varje läge – för en trygg livsmedelsförsörjning, ett öppet landskap, en levande landsbygd till gagn för hela vårt folk.

Jag vill yrka bifall till samtliga reservationer som fogats till betänkandet av moderata företrädare samt till reservation nr 12 angående socker och potatis.

Anf. 84 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort.

Förra torsdagen ägnade vi hela dagen åt regeringens proposition om regional utveckling och utjämning, signerad Thage G. Peterson. Industriministern säger i inledningen bl. a. att industri- och regionalpolitiska insatser måste göras så att de stöder och kompletterar varandra. Industriministern säger vidare att samverkan med bl. a. jordbrukspolitiken är nödvändig för att

resultat skall nås med regionalpolitiken. Båda dessa saker är viktiga att komma ihåg.

Herr talman! Vi har en mycket liten industrisektor på Gotland. Det finns många förklaringar till detta. Bristande industritradition är en anledning. Avståndet till marknaderna gör det också svårt att locka företag att investera på Gotland.

Livsmedelsindustrin är därför livsviktig för oss.

Herr talman! Jordbrukssektorn är däremot extremt stor, och det har också sin förklaring. Jordbruket har i alla tider varit huvudnäring, och människorna på vår ö trivs även 1985 inom den här näringsgrenen. Det är också stor brist på andra sysselsättningar, vilket gör att man vill vara kvar inom jordbruket. Vi har i sanning tagit till vara och utvecklat lokala resurser och förutsättningar, för att använda industriministerns egna ord i proposition 115.

I dag behandlar vi livsmedelspolitiken. Proposition 166 har föregåtts av en utredning. För att underlätta för både kommittén och för oss här i riksdagen när det gäller Gotland har material iordningställts i förväg och presenterats för kommittén och utskottet. Dessa har tagit del av materialet, och det tycker jag är väldigt viktigt.

Vi har inom jordbruksnäringen på Gotland försökt utnyttja produktionsförutsättningarna på bästa sätt. Ungefär 40 % av åkerarealen utnyttjas till vallodling, därför att vall är den konkurrenskraftigaste grödan. Mjolk- och animalieproduktion följer naturligt i vallodlingens spår. För att på bästa sätt tillvarata mjölk och kött har de senaste tio åren en livsmedelsindustri vuxit upp, en industri som med statens goda minne dimensionerats för att klara en produktionsökning – inte en minskning.

Vårt nya mejeri invigdes för någon månad sedan, och det EG-godkända slakteriet har 1979 som byggår. I sammanhanget kan nämnas att biprodukter från mejeri- och sockerproduktion ger ett viktigt tillskott till djurfodret. Man skulle kunna säga att det jag nu beskrivit är en fullödig produktionskedja, och en sådan kedja tål inga brott.

Jag vill lämna några siffror som ytterligare belyser jordbruksnäringens vikt på Gotland.

De areala näringarna svarar för 18 % av sysselsättningen. En tredjedel av de industrisysselsatta finns inom livsmedelsindustrin. Nästan 80 % av intäkterna i det gotländska jordbruket kommer från animalieproduktionen, och av de intäkterna kommer hälften från mjölkprodukter. Genom att jordbruket direkt eller indirekt påverkar annan sysselsättning är nästan 50 % av dem som jobbar på ett eller annat sätt beroende av jordbruket. Undra på att en sådan här utredning oroar människorna på vår ö!

Det drog ett bondetåg genom Stockholms gator för ett par veckor sedan. Från Gotland kom över 700 bönder tågande efter en lång natts färd mot dag över havet. Från vårt lilla län kom fler demonstrerande bönder än från många av de stora producentleden. Varför? Ja, naturligtvis därför att de kände stor oro.

Utredningen har föreslagit en nedbantning av just mjölk- och animalieproduktionen – antalet mjölkkor skall minska. Detta skulle innebära en

katastrof för Gotland och vårt ensidiga näringsliv. Dels minskar ju sysselsättningen i jordbruket direkt, dels påverkas råvaruförsörjningen och sysselsättningen i hela denna näringslivskedja. Dessutom tillkommer många indirekta effekter.

Men, herr talman, glädjande nog kan vi tre riksdagsledamöter från Gotland i utskottsskrivningen konstatera att utskottet verkligen förstår de problem vi har att brottas med. Vi hoppas nu att jordbruksministern och regeringen beaktar de särförhållanden som gäller på Gotland och också försöker finna former för att undanta Gotland från produktionsbegränsande åtgärder. Det skall inte bara vara ord i propositionen.

När det gäller animalieproduktionen är det ju ekonomiska och sysselsättningsekonomiska skäl som gör att den är så viktig. Många har sagt i dag att all brukningsvärd jord skall odlas och att familjejordbruket skall vara den dominerande företagsformen. Det instämmer jag i av hela mitt hjärta.

Jag har i min motion 3111 också begärt en utredning rörande förändringar av stödet till jordbruket i norra Sverige, så att även Gotland kunde omfattas av detta stöd. Jag fick denna gång inget gehör från utskottet, men jag återkommer i detta ärende.

Dagens jordbrukare ser sig alltmer själva som de småföretagare de faktiskt är. De har alla likartade problem med krediter, skatter, avgifter och annat som alla småföretagare. Våra strävanden i moderata samlingspartiet är att skapa ett gynnsamt näringsklimat, som leder till goda förutsättningar även för jordbruket.

När det gäller sockernäringen instämmer jag i allt vad Ingvar Eriksson sade. Många odlare avstår i dag från nyinvesteringar på Gotland på grund av att framtiden är så osäker. Antalet bruk beror ju på vilken självförsörjningsgrad vi bestämmer oss för. Det måste de få besked om. Sockerbruket i Roma måste också ges möjlighet att planera inte bara för de två år som avtalen nu gäller utan för en längre tid. Högst på brukets önskelista står ett rullande femårsavtal. Längre planeringstider ger bättre ekonomiska förutsättningar. Jag har motionerat om detta. Jag fick inget ja-svar, men jag återkommer. Tack!

Anf. 85 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Under allmänna motionstiden har jag avlämnat en motion, nr 2010, om jordbrukets betydelse för sysselsättningen på Gotland, och i anslutning till propositionen om livsmedelspolitiken en motion nr 3102, om stödåtgärder för alternativ odling inom trädgårdsnäringen, och jag vill i denna debatt något utveckla motiveringar för dessa.

En anpassning av livsmedelsproduktionen i landet till nuvarande konsumtionsnivå, i linje med vad som föreslås i propositionen, kommer att få mycket allvarliga konsekvenser för sysselsättningen på Gotland, om man inte är beredd att vid en tillämpning ta de regionalpolitiska hänsyn som är absolut nödvändiga. Den hittillsvarande jordbrukspolitikerna med sin inriktning på att all brukningsvärd jord skall odlas och att familjejordbruket skall vara den dominerande företagsformen är ett absolut villkor för att det gotländska

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

näringslivet skall kunna vidmakthållas och stärkas.

Under remissarbetet med livsmedelskommitténs betänkande redovisades entydiga uppfattningar från alla remissinstanser på Gotland om vilka effekter en förändrad livsmedelspolitik i enlighet med kommitténs förslag skulle få för vårt län. Det var också en enig länsstyrelse – jag vill betona det – som uttalade sig för att Gotland måste särbehandlas om livsmedelskommitténs förslag skulle bli innehållet i propositionen. Tvärs över alla partigränser råder alltså enighet om jordbrukets betydelse i detta fall, och detta är såvitt jag förstår det enda eniga länsstyrelseyttrandet över LMK:s betänkande. Vid skilda tillfällen har också gotländska företrädare för länet, kommunen, lantbruket och även livsmedelsindustrin redovisat sin uppfattning för livsmedelskommittén, för regeringsrepresentanter samt för jordbruksutskottet och via utredningar, statistik och prognoser visat att Gotland som inget annat län i Sverige är beroende av jordbruksnäringen.

Vad detta betyder för arbetsmarknaden på Gotland har Barbro Nilsson i Visby i sitt inlägg redan belyst, bl. a. med siffror, och jag avstår därför från att säga något om det.

Storleksrationaliseringen med ett minskande antal brukningsenheter som följd har varit intensiv på Gotland. De som berörts av den omfattande avgången har hittills kunnat placeras i andra näringar, främst då den offentliga sektorn. De som skulle drabbas vid en eventuell fortsatt avgång kommer med all sannolikhet inte att kunna på samma sätt få arbete i andra näringar. Gotland har ju en jämförelsevis liten industrisektor. En sådan fortsatt avgång skulle alltså bli speciellt kännbar för Gotlands del.

Det gotländska jordbruket kännetecknas, förutom när det gäller vallodling, av lägre normalskördar än riket i genomsnitt. Därför är produktionen till stor del inriktad på kött och mjölk. Många mjölkproducenter har små besättningar, ofta ett begränsat arealunderlag och samtidigt stort behov av investeringar. Risker är helt uppenbara att många tvingas sluta med sin mjölkproduktion om och när begränsningsåtgärder införs. En produktivitetsökning inom animalieproduktionen är ofta en förutsättning för att många företag skall klara generationsskiftena, och dessa generationsväxlingsproblem är akuta. När nu tillgången på alternativa sysselsättningsmöjligheter är så liten är det mycket stor risk att de många små företagen kommer att bli fritidshus, speciellt i länets ytterområden. Och därmed följer ett minskat permanent boende i glesbygdsområdena med ty åtföljande minskat underlag för samhällsservice.

I min motion har jag krävt att tvåprissystemet för mjölk ej skulle omfatta Gotland. Fullt pris skulle således utgå för hela den gotländska mjölkproduktionen, och detta borde möjliggöras genom särskilda regionalpolitiska stödmedel till Gotland. Och här vill jag gärna anknyta till den regionalpolitiska debatt som fördes i kammaren i förra veckan. Jag efterlyser alltså även här en analys av de konsekvenser som olika beslut får för en region och vilka av dessa effekter som måste åtgärdas med andra medel, exempelvis arbetsmarknadspolitiska. Dessa kan ju för statskassan bli väl så kostsamma som ett riktat regionalpolitiskt stöd till befintliga näringar. Den samhällsekonomiska

situationen kräver en helhetsbedömning.

Gotlands geografiska läge medför att livsmedelsindustrin är hänvisad nästan uteslutande till de råvaror som produceras inom länet. Industrin är relativt nyuppförd och delvis finansierad genom regionalpolitiskt stöd. Så sent som i februari i år invigdes ett nytt mejeri i Visby, där alla som talade vid invigningen uttalade förhoppningen att detta mejeri skulle fyllas med mjölk från de gotländska mjölkproducenterna. Om denna förhoppning kommer att infrias är helt beroende på de förutsättningar som kommer att finnas för att producera denna mjölk, och om tvåprissystemet får slå igenom kommer mjölkproducenterna icke att kunna leva upp till detta – med de följdverkningar det får för de anställda inom mejerihanteringen.

Förädlingsindustrins dimensionering har beräknats på prognoser med hänsyn till areal och ökad avkastning, och att inte få utnyttja denna kapacitet medför en ekonomisk belastning på den produktion som sker. Inom livsmedelsindustrin finns i dag en tredjedel av dem som är industrisysselsatta på Gotland.

En av de viktigaste förädlingsindustrierna är Roma sockerbruk, med ca 250 anställda inkl. säsongarbetande. Sockerbetsodlingen och sockerförädlingen har utomordentligt stor betydelse för Gotland. 4 200 hektar av den bättre åkerjorden används för odlingen, med stor betydelse för jordbrukarnas sysselsättning och inkomst, och den är i huvudsak förlagd till heltidsjordbruket. Även för transportföretagen och övrig servicenäring är det av stor betydelse.

Jag vill gärna citera LO-distriktet i Sydöstra Sverige, som i sitt yttrande över LMK skriver: "När det gäller sockerbetsodlingen vill LO-distriktet ifrågasätta behovet av utredning eftersom detta nyligen utretts av Sockernäringskommittén. Ifråga om sockerbetsodlingen och förädlingen av dessa produkter vill LO-distriktet framhålla dess stora betydelse för jordbruket och för sysselsättningen i sydöstra Sverige, särskilt på Öland och Gotland där odlingen är intensiv och där sockerbruket är belägna. En neddragning av såväl produktion av sockerbetor som vidareförädling skulle slå ut den enda sysselsättning som idag finns att tillgå."

Detta är alltså inte enbart ett intresse för lantbrukarna, odlarna eller centerpartister i berörda områden, om nu någon tror det, utan det är ett bevis på ansvarskänsla från övriga grupper i samhället, som jag menar att det faktiskt är värt att lyssna på. Om det skall tillsättas en utredning om sockernäringsen – vilket jag i och för sig tycker är en onödig åtgärd, som har motiverats tidigare av flera talare här – måste dessa synpunkter från olika håll vägas in.

Ett nytt sockeravtal har träffats som gäller från den 1 juli 1985 och två år framåt. Det är ett avtal som ledde till vissa reduceringar av de belopp som odlarna enligt tidigare överenskommelser skulle ha kunnat räkna sig till godo. Man har tydligen funnit det vara riktigt att ytterligare begränsa jordbrukets och betodlingens lönsamhet. I ett läge då såväl arbete som kostnader läggs ned på att finna alternativa grödor till spannmålen är det inte särskilt klokt att begränsa sockerbetsodlingen. Den utgör lämplig växtföljd

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

och tryggad sysselsättning åt odlarna, arbetstillfällena åt industrin och i övrigt en tillgång för samhället när det gäller regionalpolitik och handelsbalans. För att säkra kontinuiteten i odlingen borde nuvarande tvååriga sockeravtal förlängas och omfatta åtminstone femårsperioder för att ge odlarna större möjligheter att planera sina investeringsbehov. Principen om den 95-procentiga självförsörjningsgraden verkar vara fastlagd, och med detta som utgångspunkt förutsätter jag att en nedläggning av Romabruket kan avföras från vidare diskussion.

I motion nr 3102 har jag tagit upp frågan angående stödåtgärder för alternativ odling inom trädgårdsnäringen. Jag menar att de möjligheter som skulle kunna finnas inom trädgårdsnäringen inte har givits särskilt stort utrymme i propositionen – om det beror på tidsbrist eller annat vet jag inte.

I utskottet anförts att frågan om alternativa produktionsmetoder på jordbrukets och trädgårdsnäringens område bör diskuteras inom ett forsknings- och utvecklingsprogram, och jag får väl tolka detta så att man återkommer till denna fråga. Jag tänker följa vad som händer på detta område.

Herr talman! I förra veckans debatt om regionalpolitiken kunde jag konstatera att Gotland inte fanns med på Sverigekartan. När livsmedelskommitténs betänkande kom fanns icke ett ord om Gotland. När propositionen om livsmedelspolitiken kom fanns icke ett ord om Gotland. Trots alla uppvaktningar under de förberedande arbetena har något resultat i form av hänsynstagande till Gotland icke kunnat skönjas. Det är därför med en viss tillfredsställelse jag i dag kan konstatera att det i jordbruksutskottets betänkande finns vissa positiva skrivningar, tack vare de motioner som väckts här i riksdagen om det gotländska jordbruket. Utskottet har erkänt att det har en särprägel som det finns anledning att beakta i samband med kommande prisöverläggningar. De gotländska jordbrukarna hade hoppats att dessa speciella omständigheter skulle ha beaktats på så sätt att särskilda medel hade anvisats via budgeten, men vi kommer att ta fasta på utskottets skrivning och pröva det positiva uttalandet vid alla de tillfällen då möjlighet ges.

Herr talman! De gotländska lantbrukarna, som i stort antal kom till Stockholm per båt och deltog i bondetåget för 14 dagar sedan, har en positiv inställning till sitt värv. Detta att producera mat till människor måste vara bland det mest meningsfulla här i världen, och det är denna ideologi som är ett av skälen till att de orkar fortsätta sin kamp. På något sätt är det symbolik i att vi denna Sveriges nationaldag diskuterar framtiden för den svenska landsbygden och det svenska landskapet. Dess utseende har till helt avgörande del de svenska lantbrukarna ansvaret för, ett ansvar som de har sedan generationer tillbaka och som de fortfarande vill ha. Det är därför som diskussionerna inför dagens beslut har upprört så många människor i vårt land. Det är därför som vi måste se till att dagens majoritetsbeslut i riksdagen inte får det ödesdigra genomslag som man kan befara.

Vi måste ingjuta en framtidsstro i dagens unga lantbrukare, men det kan de inte leva på. Även om det är viktigt att ha något att leva för, så måste man

faktiskt också ha något att leva av. Detta borde dagens beslut ha handlat om.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till de centerreservationer som är fogade till utskottets betänkande.

Anf. 86 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! Jordbrukspolitiken ingår som ett viktigt led i livsmedelspolitiken, men har nära anknytning till andra viktiga områden, inte minst till regional- och miljöpolitiken. Det handlar om sysselsättningen, och det handlar om landskapsbilden.

Att det råder stor oro för jordbrukets framtid visar alla de motioner som väckts såväl under den allmänna motionstiden som i anslutning till propositionen om livsmedelspolitiken. Själv har jag tillsammans med mina partikamrater från Jönköpings län väckt en motion, nr 2028, om bevarandet av åkermarken.

Om stor oro vittnar också de senaste veckornas händelser i jordbrukarleden. Det har varit protester mot den av regeringen föreslagna jordbrukspolitiken och aktioner för en levande landsbygd.

Sverige är ett avlångt land, och det ena landskapet är inte det andra likt, men alla är de mer eller mindre beroende av sin jordbruksnäring.

Jag tänker inte gå in vare sig på jordbrukspolitiken i stort eller på detaljer i betänkandet – det har andra redan gjort. Vad jag vill göra är att något belysa situationen i Jönköpings län.

Jordbrukets betydelse för sysselsättning och miljö på läns- och kommunnivå är stor. I Jönköpings län är ungefär 7 % av befolkningen sysselsatt inom jord- och skogsbruk. Med hänsyn tagen till vidareförädling, handel och jordbrukets köp av varor och tjänster visar gjorda undersökningar att vart tredje hushåll är beroende av jord- och skogsbruk för sin utkomst.

Länet är ett typiskt småbrukarlän. Det har ett i förhållande till sitt sydliga läge mycket kärt klimat. Nattfroster under vegetationsperioden är inte ovanligt. Förutsättningarna för jordbruk är inte de allra bästa. Jag säger detta därför att det finns de som tror att det som finns söder om Norrland är feta, bördiga slättbygder, och så är inte fallet.

Men alternativen i den del av landet som Jönköpings län utgör – och till de ca 6 000 jordbruksföretagen där – är inte så många.

I våra glesbygder utgör det kombinerade skogs- och jordbruksföretaget den totalt dominerande företagsformen. Blir det störningar i funktionen av dessa företag – genom ändringar i jordbrukspolitiken – får det genomgripande och negativa följder. Förutsättningen för glesbygdens överlevnad är att jordbruksföretagen får vara kvar.

Vårt län lider fortfarande av spåren från 1960-talet, från den politik som planterade skog på våra största och bästa gårdar och som brände ner ladugårdar och bostadshus till grunden. Vi har gett en beskrivning av detta i vår motion, och jag tänker inte gå närmare in på det. Man kan ändå inte tro förrän man med egna ögon sett. Där detta hände är emellertid bygden död.

Såväl länsstyrelse som lantbruksnämnd har vid olika tillfällen framhållit att

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

vad angår Jönköpings län är bevarandet av åkermarken angeläget mot bakgrund både av ekonomiska faktorer och miljöfaktorer. Betingelserna för produktion av mjölk och nötkött är bra, det är också det man har satsat på. Vi hävdar oss sämre i fråga om spannmål. Betesmarker finns det gott om – det är bara två län i landet som har en något större areal av detta ägoslag.

Den småskaliga produktion som är typisk för vårt län – det gäller såväl djurhållning som växtodling – har flera fördelar. Visserligen är den arbetsintensiv, men den ger ett konsumentvänligt jordbruk. Det är heller inte oväsentligt i sammanhanget. Vi vet hur diskussionen går i dag om våra livsmedel, om den mat vi äter.

Herr talman! Jag har med detta helt kort försökt visa på jordbrukets betydelse för den del av landet som Jönköpings län utgör. Jag har gjort det därför att där finns en stor oro över att det förslag till livsmedelspolitik som här ligger kommer att drabba det småländska högländet, att det skall ytterligare försämra jordbrukets lönsamhet, tvinga fram nedläggning av åkermark och minska antalet företag och arbetstillfällen.

Det får bara inte ske! Därför yrkar jag bifall till de reservationer där centern finns med och i övrigt till majoritetens hemställan i jordbruksutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Rune Backlund (c).

Anf. 87 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Den här debatten har kommit att bli en ny regionalpolitisk debatt, och jag skall därför inskränka mig till att säga att den debatt om lantbrukets regionala betydelse som vi har lyssnat till här visar behovet av medvetna långsiktiga utvecklingsinsatser för svensk landsbygd.

Vi har från centerns sida skisserat ett utvecklingsprogram för landsbygden i en partimotion, som häromdagen var föremål för riksdagens ställningstagande. Vi hade ju anmält en reservation till arbetsmarknadsutskottets betänkande om regionalpolitiken.

Tyvärr får man uppfattningen – och den bestyrks av dagens debatt – att vi står rätt ensamma här i kammaren om kravet på en mer långsiktig, systematisk syn på landsbygdens överlevnad. Det är nästan, så som jag upplever det, ett bedövande ointresse för glesbygds- och landsbygdsutveckling som man möter här i kammaren och framför allt från regeringen. Många kanske invänder att det inför den fråga vi behandlar i dag – den om livsmedelspolitik – ändå finns ett visst intresse dokumenterat för lantbrukets regionala roll. Tyvärr måste jag säga att detta nyvaknade intresse från höger och vänster är ytterligt bedrägligt.

Låt mig ta exemplet med stödet till det norrländska lantbruket. Det är en viktig regionalpolitisk insats, eftersom det s. k. Norrlandsstödet skall kompensera det norrländska lantbruket för dess handikapp i form av sämre odlingsbetingelser, kortare somrar och högre byggnadsinvesteringar till följd av klimatologiska förhållanden, etc. Det skall också utgöra en kompensation för alla övriga handikapp i form av avståndskostnader, allmänt lägre

ekonomisk aktivitet och frånvaron av alternativa eller kompletterande sysselsättningstillfällen. En stridsfråga i det sammanhanget har varit regeringens förslag till ändrad områdesindelning. Det är ytterligt anmärkningsvärt enligt min uppfattning att regeringen lagt fram förslaget om denna ändrade områdesindelning, som t. ex. flyttar ned det centrala Jämtland i samma stödområdesklass som södra Norrlandskusten, utan att göra en regionalpolitisk utvärdering av förslaget. Det fantastiska är att i den näring som mer än någon annan har en regionalpolitisk betydelse bortser man – något som framhållits här i dag av många talare – från de regionala förhållandena, när man konstruerar stödformerna.

Herr talman! Jag kommer därför för min del att vid den följande voteringen i denna fråga stödja reservation nr 27 av Arne Andersson i Ljung m. fl., som bl. a. yrkar bifall till förslag som jag framfört i motioner beträffande områdesindelningen. Jag vill emellertid samtidigt erkänna att utskottsmajoriteten klart har förbättrat propositionens förslag, eftersom man erkänner och förordar att en omförhandling eller en utredning av konsekvenserna av den ändrade områdesindelningen omedelbart bör ske. Logiken borde emellertid ha bjudit att man behållit den gamla områdesindelningen till dess att man hade analyserat regeringsförslagets konsekvenser.

Den uppräknig av stödet som utskottsmajoriteten föreslår är emellertid klart otillräcklig. Detsamma kan i ännu högre grad sägas gälla förslagen från moderaterna och från folkpartiet. Det är ett nytt belägg för dessa partiers ointresse att ta regionalpolitiska hänsyn. Jag kommer därför också att yrka bifall till och lägga min röst för reservation nr 49 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson från centern, som föreslår en uppräknig av Norrlandsstödet med 80 milj. kr., vilket är en nödvändig markering av Norrlandsstödet regionalpolitiska betydelse.

Herr talman! I övrigt ber jag att få yrka bifall även till övriga reservationer av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl., eftersom det endast är i dessa reservationer som lanbrukets roll i vårt samhälle vunnit beaktande i tillräcklig omfattning.

Anf. 88 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! I det livsmedelspolitiska betänkandet behandlas två motioner av Gunnel Jonäng och mig angående jordbrukets situation i Gävleborg. Jag vill bara kort anföra ett av de problem som dagens beslut kan få för vårt län.

Vi är rädda för att som en följd av den nya områdesindelningen kommer uppräknigen av stödet att ge mycket olika höjningar i kronor räknat per företag i olika delar av vårt län. Enligt preliminära uppgifter skulle en 26-kors-gård i norra Hälsingland få 33 300 kr. i stöd, i södra Hälsingland få 18 000 kr. och i Gästrikland endast 3 800 kr.

Med reservation för att siffrorna är preliminära visar de ändå de orimliga proportioner som förslaget innebär.

Det är min förhoppning att man vid tillämpningen av detta beslut ser till att

nedtrappningen från norra Hälsingland till södra Hälsingland resp. Gästrikland blir rättvis.

Jag vill också varna för den orättvisa som en tillämpning kan få för främst Gästrikland och i viss utsträckning också för södra Hälsingland. Jag beklagar att regeringen bäddat så illa för en rimlig avvägning mellan olika delar av Norrland.

Vid den översyn av beräkningsunderlaget som jordbruksnämnden skall göra bör även denna fråga beaktas. Jag avser att vid behandlingen av mom. 23 a följa utskottets förslag.

Anf. 89 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! När det gäller områdesindelningen för Norrlandsstödet har vi i vpk-gruppen beslutat om fri röstning. Med anledning därav vill jag för egen del avge en kort röstförklaring.

Jag har gjort fullständiga beräkningar på alla de olika områdena och alla de olika produktslagen när det gäller effekterna av den nya indelningen. Då har jag funnit att verkningarna i stort sett är följande.

Övre Norrland gör en relativ förlust. Norrlands inland gör en relativ förlust. Hela stödets tyngdpunkt förskjuts söderut. I de södra delarna av stödområdet får man väldigt nyckfulla och egenartade utfall. Vissa områden i söder får mycket stora påslag. Andra får i stort sett inga påslag alls.

Jag menar att dessa tendenser strider mot stödets grundläggande syfte. Norrlandsstödet är ju ett regionalpolitiskt stöd och borde följaktligen i första hand användas för att försvara jordbruket i övre Norrland och i inlandet, inte i söder och vid kusten.

Som underlag för det nya förslaget om stödområdesindelning har man haft utredningen Merkostnader för jordbruket i norra Sverige. Den är enligt min mening – jag har gått igenom den – behäftad med ganska allvarliga metodiska fel. Man måste när man använder en sådan teoretisk beräkningsmetod som man här har gjort ha avsevärt flera gårdsvarianter än de endast 22 stycken för hela stödområdet som man har använt. Det är, som var och en inser, statistiskt mycket otillfredsställande att stödnivån för t. ex. Norrlands inland skall avgöras på basis av teoretiska beräkningar på bara två stycken gårdstyper.

När man jämför – vilket man har gjort i utredningen – skogslänen med södra Sverige, måste man ju ha en referensbas som är någorlunda hållbar. Det går inte att ha en referensbas som består av bara två typgårdar – den ena i Örebro län och den andra i Skaraborgs län. Man måste ha en bredare referensbas för att man skall få en korrekt jämförelse. Alternativet är att man genomför direkta, praktiska räkningsundersökningar för att stödja de teoretiska beräkningarna, så att man vet att man har hamnat rätt. Jag tycker att denna utredning metodiskt och statistiskt är helt otillfredsställande. Det bästa vore om den nya områdesindelning som baserar sig på denna utredning inte genomfördes.

Med detta vill jag inte döma ut Norrlandskommitténs arbete. De hade en helt riktig tanke. Det finns otillfredsställande och slumpartade element också

i den gamla indelningen. Det var därför riktigt att man eftersträvade en justering, men det underlag man har använt håller enligt min mening inte för en justering. Därför är det angeläget att utredningen görs om. I väntan på det bör man inte företa någon ny områdesindelning.

Med detta, herr talman, vill jag säga att jag i voteringen avser att stödja reservation 27.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets uttalande i avsnittet Allmänna utgångspunkter

Utskottets uttalande – som ställdes mot utskottets uttalande med den ändring däri som föreslagits i reservation 1 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 1 (den globala livsmedelsförsörjningen)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till hemställan i reservation 3 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 2 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 2 f (åtgärder för en internationell sanering av stödet till jordbrukssektorn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 a (övergripande mål för livsmedelspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 50 för reservation 5 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson.

Mom. 3 b (prispolitikens utformning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (livsmedelsberedskap och produktionsmål för jordbruket – vissa utgångspunkter)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till hemställan i reservation 8 av John Andersson.

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 7 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 5 (jordbruksproduktionens omfattning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 a (animalieproduktionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 b (importen av lupinfrö)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (socker och potatis)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 121 för reservation 12 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (samhällets kostnadsansvar för överskottsarealen)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 141 för reservation 13 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl.

Mom. 11 (finansieringen av samhällets kostnader för överskottsarealen)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 143 för reservation 14 av Håkan Strömberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (alternativ användning av åkerarealen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 15 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 14 a (konsumentmål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (inkomstmål för jordbruket)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 50 för reservation 17 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson.

Mom. 16 b (semesterledighet för jordbrukare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 b (användandet av kemiska medel i jordbruket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 c (jordbrukets betydelse för landskapsbild och miljö)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Börje StenSSon – bifölls med acklamation.

Mom. 18 b (reglering av importen av viltkött)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 d (möjligheterna att minska jordbruksregleringen)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 15 för reservation 22 av Börje StenSSon.

Mom. 19 (val av prisregleringsled)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (kompensationsmetod)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 138 för reservation 24 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl.

Mom. 21 c (introduktionen av nya produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 d (avgifter på substitut till jordbruksprodukter)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 16 för reservation 26 av Börje StenSSon.

Mom. 23 a (områdesindelningen för prisstödet)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 45 för reservation 27 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Mom. 24 (årliga justeringar av prisstödet)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 141 för reservation 28 av Håkan Strömberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 25 (finansieringen av prisstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Håkan Strömberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (ökade resurser till Röbbäcksdalen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 31 e (avvecklingsersättning till smågris- och slaktsvinsproducenter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 a (upphävande av investeringsförbudet inom animalieproduktionen)

Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 90 för reservation 32 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 34 a (ytterligare utredningar rörande prisbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 33 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson,

dels reservation 34 av John Andersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 34 c (lantbrukskooperationen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 35 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl.,
dels reservation 36 av Börje Stensson,
dels reservation 37 av John Andersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 34 e (konkurrensen i livsmedelskedjans förädlings- och handelsled)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (konsumentinflytande)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 39 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl.,
dels reservation 40 av John Andersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 37 (försörjningen med kvävegödselmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 c (fisket som en beredskapsresurs)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 130 för reservation 42 av andre vice talman Anders Dahlgren m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 39 c (skuldsatta jordbrukares problem)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 44 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 39 d (anslag till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (prisstöd till jordbruket i norra Sverige)

Först biträdades reservation 48 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 86 röster mot 50 för reservation 49 av andre vice talman Anders Dahlgren och Kerstin Andersson. 165 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 167 röster mot 89 för reservation 48 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 47 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1984/85:216 Ny kommunalförbunds lag

8 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1984/85:29 Kommunalekonomiska frågor (prop. 1984/85:150 delvis)

1984/85:35 Den offentliga sektorns förnyelse (skr. 1984/85:202)

Kulturutskottets betänkande

1984/85:23 Vissa ersättningar till kyrkofonden (prop. 1984/85:150 delvis)

Trafikutskottets betänkande

1984/85:31 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:36 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m.m. (prop. 1984/85:211)

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

*Livsmedels-
politiken*

Nr 163

Torsdagen den
6 juni 1985

Näringsutskottets betänkande

1984/85:29 Förslag till lag om värdepappersmarknaden (prop. 1984/85:157)

Anf. 90 TREDJE VICE TALMANNEN:

Efter samråd med jordbruks- och näringsutskottens ordförande och vice ordförande har talmannen beslutat föreslå att jordbruksutskottets betänkande 36 och näringsutskottets betänkande 29 får företas till avgörande efter endast en bordläggning.

9 § Kammaren åtskildes kl. 18.16.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert